

cocuk
edebiyat
ve dil eğitimi
dergisi

cilt **3** sayı **2** / 2020

Çocuk, Edebiyat ve Dil Eğitimi Dergisi

Sahibi:

Doç. Dr. Oğuzhan YILMAZ

Baş Editör:

Doç. Dr. Oğuzhan YILMAZ

Editörler:

Doç. Dr. Yasin Mahmut YAKAR
Dr. Öğr. Üyesi N. Hümeyra ÖZDEMİR EREM

Editör Yardımcısı:

Arş. Gör. Bilal Ferhat KARADAĞ

Yazar Destek:

Arş. Gör. Bekir Sıddık KILIÇ
Öğr. Gör. Hatice Derya YILMAZ

Kapak Tasarımı:

Ayşenur DİLBER

Bu dergi yılda iki kez elektronik ortamda yayımlanır.

1. Cilt 1. Sayıdan itibaren uluslararası hakemli bir dergidir.

Cilt: 3 Sayı: 2 Yıl: 2020

Adres: Erzincan Binali Yıldırım
Üniversitesi Eğitim Fakültesi,
Yalnızbağ Yerleşkesi, 24100,
Erzincan, Türkiye

Web: <http://dergipark.gov.tr/ceded>

e-posta: cededdergi@hotmail.com

Journal of Child, Literature and Language Education

Owner:

Assoc. Prof. Dr. Oğuzhan YILMAZ

Editor in Chief:

Assoc. Prof. Dr. Oğuzhan YILMAZ

Editors:

Assoc. Prof. Dr. Yasin Mahmut YAKAR
Assist. Prof. Dr. N. Hümeyra ÖZDEMİR EREM

Associate Editor:

Res. Assist. Bilal Ferhat KARADAĞ

Author Support:

Res. Assist. Bekir Sıddık KILIÇ
Lect. Hatice Derya YILMAZ

Cover Design:

Ayşenur DİLBER

This journal is published electronically twice per year.

It is a international peer reviewed Journal from vol. 1 issue 1.

Volume: 3 Issue: 2 Year: 2020

Address: Erzincan Binali Yıldırım
University, Faculty of Education,
Yalnızbağ Campus, 24100, Erzincan,
Turkey

Web: <http://dergipark.gov.tr/ceded>

e-mail: cededdergi@hotmail.com

Editör Kurulu:

Prof. Dr. Adem İŞCAN
Prof. Dr. Ali Fuat ARICI
Prof. Dr. Ali GÖÇER
Prof. Dr. Alpaslan OKUR
Prof. Dr. Fahri TEMİZYÜREK
Prof. Dr. Giyasettin AYTAŞ
Prof. Dr. Glenn W. MUSCHERT
Prof. Dr. Halit KARATAY
Prof. Dr. İlhan ERDEM
Prof. Dr. Kemal EROL
Prof. Dr. Mehmet TEMİZKAN
Prof. Dr. Musa ÇİFCİ
Prof. Dr. Suat UNGAN
Prof. Dr. Vefa TAŞDELEN
Doç. Dr. Ahmet Zeki GÜVEN
Doç. Dr. Aigulim AİTBAYEVA
Doç. Dr. Bekir İNCE
Doç. Dr. Beyhan KANTER
Doç. Dr. Beytullah KARAGÖZ
Doç. Dr. Cem Şems TÜMER
Doç. Dr. Elif AKTAŞ
Doç. Dr. Esra Nur TİRYAKİ
Doç. Dr. Hasan BAĞCI
Doç. Dr. Hatice ALTUNKAYA
Doç. Dr. M. Abdullah ARSLAN
Doç. Dr. M. Eyyüp SALLABAŞ
Doç. Dr. Neslihan KARAKUŞ
Doç. Dr. Nurşat BİÇER
Doç. Dr. Oğuzhan SEVİM
Doç. Dr. Tahir ZORKUL
Doç. Dr. Vafa SAVAŞKAN
Doç. Dr. Yusuf SÖYLEMEZ
Doç. Dr. Yusuf UYAR
Dr. Öğr. Üyesi Bahar DOĞAN
Dr. Öğr. Üyesi Bekir GÖKÇE
Dr. Öğr. Üyesi Bircan EYÜP
Dr. Öğr. Üyesi Burcu ÇILDIR
Dr. Öğr. Üyesi Burcu ÖZTÜRK
Dr. Öğr. Üyesi Mehmet ÖZDEMİR
Dr. Öğr. Üyesi Melike ULUÇAY
Dr. Öğr. Üyesi Meral KAYA
Dr. Öğr. Üyesi Mustafa Said KIYMAZ
Dr. Öğr. Üyesi Tacettin ŞİMŞEK
Dr. Öğr. Üyesi Yusuf SÖYLEMEZ
Dr. Şener Şükrü YİĞİTLER

Editorial Board:

Prof. Dr. Adem İŞCAN
Prof. Dr. Ali Fuat ARICI
Prof. Dr. Ali GÖÇER
Prof. Dr. Dr. Alpaslan OKUR
Prof. Dr. Fahri TEMİZYÜREK
Prof. Dr. Giyasettin AYTAŞ
Prof. Dr. Glenn W. MUSCHERT
Prof. Dr. Halit KARATAY
Prof. Dr. İlhan ERDEM
Prof. Dr. Kemal EROL
Prof. Dr. Mehmet TEMİZKAN
Prof. Dr. Musa ÇİFCİ
Prof. Dr. Suat UNGAN
Prof. Dr. Vefa TAŞDELEN
Assoc. Prof. Dr. Dr. Ahmet Zeki GÜVEN
Assoc. Prof. Dr. Dr. Aigulim AİTBAYEVA
Assoc. Prof. Dr. Bekir İNCE
Assoc. Prof. Dr. Dr. Beyhan KANTER
Assoc. Prof. Dr. Beytullah KARAGÖZ
Assoc. Prof. Dr. Dr. Cem Şems TÜMER
Assoc. Prof. Dr. Dr. Elif AKTAŞ
Assoc. Prof. Dr. Esra Nur TİRYAKİ
Assoc. Prof. Dr. Dr. Hasan BAĞCI
Assoc. Prof. Dr. Hatice ALTUNKAYA
Assoc. Prof. Dr. Dr. M. Abdullah ARSLAN
Assoc. Prof. Dr. Dr. M. Eyyüp SALLABAŞ
Assoc. Prof. Dr. Neslihan KARAKUŞ
Assoc. Prof. Dr. Nurşat BİÇER
Assoc. Prof. Dr. Dr. Oğuzhan SEVİM
Assoc. Prof. Dr. Dr. Tahir ZORKUL
Assoc. Prof. Dr. Dr. Vafa SAVAŞKAN
Assoc. Prof. Dr. Yusuf SÖYLEMEZ
Assoc. Prof. Dr. Dr. Yusuf UYAR
Assist. Prof. Dr. Bahar DOĞAN
Assist. Prof. Dr. Bekir GÖKÇE
Assist. Prof. Dr. Bircan EYÜP
Assist. Prof. Dr. Burcu ÇILDIR
Assist. Prof. Dr. Burcu ÖZTÜRK
Assist. Prof. Dr. Mehmet ÖZDEMİR
Assist. Prof. Dr. Melike ULUÇAY
Assist. Prof. Dr. Meral KAYA
Assist. Prof. Dr. Mustafa Said KIYMAZ
Assist. Prof. Dr. Tacettin ŞİMŞEK
Assist. Prof. Dr. Yusuf SÖYLEMEZ
Dr. Şener Şükrü YİĞİTLER

HAKEM KURULU

Dr. Beytullah KARAGÖZ
Dr. Burcu ÇILDIR
Dr. Elif AKTAŞ
Dr. Erkan ÇER
Dr. Esra Nur TİRYAKİ
Dr. Ferhat ÇİFTÇİ
Dr. Neslihan KARAKUŞ
Dr. Sedat KARAGÜL
Dr. Sedat SEVER
Dr. Serkan TÜRKOĞLU
Dr. Servet TİKEN
Dr. Tacettin ŞİMŞEK
Dr. Yasin Mahmut YAKAR

REVIEW BOARD

Dr. Beytullah KARAGÖZ
Dr. Burcu ÇILDIR
Dr. Elif AKTAŞ
Dr. Erkan ÇER
Dr. Esra Nur TİRYAKİ
Dr. Ferhat ÇİFTÇİ
Dr. Neslihan KARAKUŞ
Dr. Sedat KARAGÜL
Dr. Sedat SEVER
Dr. Serkan TÜRKOĞLU
Dr. Servet TİKEN
Dr. Tacettin ŞİMŞEK
Dr. Yasin Mahmut YAKAR

çeded

İçindekiler

Araştırma Makaleleri

- Muhammed İkbâl'in çocuk şiirlerinde yer alan değerler
Nurullah AYDIN, Ferhat ÇİFTÇİ105-121
- Çocuk edebiyatı ölçütlerine göre Ahmet Ümit'in "Olmayan Ülke" masalının değerlendirilmesi
Müjgan BEKDAŞ, Mehmet ASLAN122-137
- Çocuk kitaplarında çocuk hakları
Pınar BAĞÇELİ KAHRAMAN, Tuğçe KARTAL, Süreyya YILDIZ138-163
- Gerilla'dan Simyacı'ya Nazir Akalın'ın şiiri
Tacettin ŞİMŞEK, Mahmut Abdullah ARSLAN164-180
- Behiç Ak'ın çocuk kitaplarının çocuk edebiyatının temel öğeleri bakımından incelenmesi
Yağmur ARIKAN, Ayşe Özgül İNCE SAMUR181-202
- Çocuk edebiyatına yönelik tutum ölçeği geliştirilmesi: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması
Sedat KARAGÜL 203-226

Contents

Research Articles

- The values in Muhammed İkbâl's children's poems
Nurullah AYDIN, Ferhat ÇİFTÇİ105-121
- Assessment of Ahmet Ümit's fairy tale "Olmayan Ülke" according to the criteria of children's literature
Müjgan BEKDAŞ, Mehmet ASLAN122-137
- Child rights in illustrated children's books
Pınar BAĞÇELİ KAHRAMAN, Tuğçe KARTAL, Süreyya YILDIZ138-163
- The poems of Nazir Akalın from guerrilla to alchemist
Tacettin ŞİMŞEK, Mahmut Abdullah ARSLAN164-180
- Examination of children's books of Behiç Ak in terms of principal elements of children's literature
Yağmur ARIKAN, Ayşe Özgül İNCE SAMUR181-202
- The development of an attitude scale towards children's literature: Validity and reliability study
Sedat KARAGÜL 203-226

ÇOCUK EDEBİYAT VE DİL EĞİTİMİ DERGİSİ

JOURNAL OF CHILD, LITERATURE AND LANGUAGE EDUCATION

Çocuk, Edebiyat ve Dil Eğitimi Dergisi (ÇEDED), çocuk edebiyatı, edebiyat eğitimi ve dil eğitimi alanlarında özgün bilimsel makaleler ve kitap tanıtımları/ eleştirileri yayımlayan uluslararası hakemli bir dergidir. 2018 yılı Mayıs ayında yayın hayatına başlayan derginin yayın dili İngilizce ve Türkçedir. Dergi, yılda iki kez Haziran ve Aralık aylarında yayımlanmaktadır. Ancak, yayın sürecinde sayı temelli değil makale temelli bir yayın politikası izlenmektedir. Çocuk, Edebiyat ve Dil Eğitimi Dergisi'nde yayımlanan tüm çalışmaların dil bilgisi ve hukuki açıdan tüm sorumluluğu yazarlarına, yayın hakları ise Çocuk, Edebiyat ve Dil Eğitimi Dergisi yönetimine aittir. Yayıncının yazılı izni olmaksızın çalışmalar kısmen veya tamamen herhangi bir şekilde basılamaz ve çoğaltılamaz.

Asos Index, Index Copernicus, ResearchBib, ESJI, Root Indexing, Google Scholar, Scientific Indexing Services, EuroPub, Journals Directory, Semantic Scholar, Microsoft Academic Search, Türk Eğitim İndeksi, I2OR, Infobase Index tarafından dizinlenmektedir.

e-ISSN: 2667-5528

Journal of Child, Literature and Language Education – JCLLE

<http://dergipark.gov.tr/ceded>

Article type: Research

Received date: 13.06.2020

Accept date: 30.06.2020

Doi no: 10.47935/ceded.752306

The Values in Muhammed İkbâl's Children's Poems

Nurullah AYDIN**, Ferhat ÇİFTÇİ***

Abstract. Muhammed İkbâl is one of the figures that left a mark in Islamic thought. İkbâl, who stands out with his poetry mostly, gained appreciation with his philosophical intensity in his works, his knowledge of East-West traditions, his intellectual and actual struggle to raise awareness of the Islamic world. It can be said that in some of his poems, his efforts by addressing the children are based on a basis and are consistent with not forgetting the real interlocutors of generation building. In this context, his poems for children contain many values. It is possible to say that these values correspond mostly to a religious, custom and cultural response. As it is known, children's books written in accordance with the concept of value should help children internalize the good, the beautiful and the truth; it makes it easier for them to avoid the bad, the ugly and the wrong. Thus, children will have a better perspective by displaying behaviors that match their own values. In this study, it is aimed to determine the values in İkbâl's poems for children in this axis. Thus, document analysis was used, which is one of the qualitative research methods. This analysis was made in the form of reading the related work and analyzing it in chapters. At the end of the study, it was seen that İkbâl handled many different values in his poems about children in the scope of being conscious, love, belief, positive behaviors, etc.

Keywords: Muhammed İkbâl, child poems, value.

** Atatürk University, Faculty of Education, Turkish Education, Erzurum, Turkey; naydin.255@hotmail.com

*** Muş Alparslan University, Faculty of Education, Turkish Education, Muş, Turkey; ferhatciftci1@gmail.com

Muhammed İkbâl'in Çocuk Şiirlerinde Yer Alan Değerler

Nurullah AYDIN**, Ferhat ÇİFTÇİ***

Öz. Muhammed İkbâl, İslam düşüncesinde iz bırakan şahsiyetlerden biridir. Daha çok şairliğiyle ön plana çıkan İkbâl; eserlerindeki felsefi yoğunluk, Doğu-Batı geleneklerine dair bilgisi, İslam dünyasının bilinçlenmesi için verdiği düşünsel ve aktüel mücadele ile takdir kazanmıştır. Şiirlerinin kiminde çocuklara seslenerek söz konusu çabalarının bir temel üzere olduğu ve nesil inşasının gerçek muhataplarını unutmamakla bir tutarlılık gösterdiği söylenebilir. Bu çerçevede onun çocuklar için yazdığı şiirler, pek çok değeri ihtiva etmektedir. Bu değerlerin daha çok dinî, örfi ve kültürel bir karşılığa denk geldiğini söylemek mümkündür. Bilindiği üzere değer kavramına uygun nitelikte yazılan çocuk kitapları çocukların iyiyi, güzeli, doğruyu içselleştirmelerini; kötü, çirkin ve yanlış olandan kaçınmalarını kolaylaştırmaktadır. Böylece çocuklar, kendi değerlerine uygun davranışlar sergileyerek daha iyi bir perspektif yakalayacaklardır. Bu çalışmada söz konusu eksende İkbâl'in çocuklara yönelik şiirlerinde yer alan değerler tespit edilmek istenmiştir. Bunun için nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizine başvurulmuştur. Bu analiz, ilgili eserin okunması ve bölümler hâlinde incelenmesi şeklinde yapılmıştır. Çalışmanın sonunda İkbâl'in çocuklara dair şiirlerinde bilinçli olma, sevgi, inanç, olumlu davranışlar vb. kapsamlarda farklı birçok değeri işlediği görülmüştür.

Anahtar kelimeler: Muhammed İkbâl, çocuk şiirleri, değer.

**^{ID} Atatürk Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi, Erzurum, Türkiye; naydin.255@hotmail.com

***^{ID} Muş Alparslan Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi, Muş, Türkiye; ferhatciftci1@gmail.com

1. Giriş

Değer, farklı yaklaşımların sergilenebileceği bir kavram olmakla birlikte bireyler ve toplumlar tarafından genellikle olumlu karşılanmakta ve yüceltilmektedir. İnsanlar dinî, kültürel, ahlaki vb. gayeler çerçevesinde pek çok şeye kıymet vermekte ve bu unsurlara yaşamsal bir rol biçmektedir. Değerlerin karşısında yer alan olumsuz tutum ve gelişmeler ise toplumlar tarafından çoğunlukla reddedilmektedir. Şüphesiz bireylere ve toplumlara göre değerlere kıymet verme durumu veya bunların önem dereceleri değişkenlik göstermektedir. Başka bir deyişle insan ve toplumların farklılıklarından kaynaklanan bir görecelik söz konusudur. Daha çok dinî ve kültürel değerler ekseninde görülebilecek bu değişkenliğin yine de insani ve evrensel değerler çatısı altında ortak bir noktada buluşması mümkündür. Adalet, merhamet, iyilik gibi pek çok değer, bu şekilde bir karşılığa sahipken Batı ve Doğu toplumlarının kendi kültürel farklılıklarına, renklerine ait bir değerler manzumesinin olduğu da aşikârdır.

Zamanın değişimi kavramlara yönelik algı ve anlayışlar üzerinde oldukça etkilidir. Nice kavramlar, tarih boyunca önem kazanmış ve sonradan yerini daha çok önemsenen diğer kavramlara terk etmiştir. Bazen de anlam genişlemesine uğrayarak kendi sınırlarını aşan veya bundan uzaklaşan bir değişime uğramıştır. Günümüzde sevap ve günah kavramları, dinlerin üzerinde uzlaşılan doğru ya da yanlış hükümler dizisi olma işlevini kaybetmiş; bu dönemde yerini değer kelimesine bırakmıştır. Değer nedir, ne değildir sorularından hareketle sınırları belli, herkes tarafından kabul edilebilir bir değer tanımına ulaşılmaya çalışılmıştır. Bunun için farklı tanımlar yapılmış, genel bir çerçeveye ulaşmak için kavram farklı yönleriyle ön plana çıkarılmıştır. Bu doğrultuda değer kavramı belirli bir durumu diğerine tercih etme eğilimi (Erdem, 2003, s. 56); bireysel anlamda kişinin hayatını üzerine oturttuğu temeller, yaşamını şekillendiren ilkeler ve önem attığı unsurlar (Düzgüner, 2015, s. 106); toplumsal anlamda bir gruba ya da topluma üye olan bireylerin ortak duygu ve düşüncelerini yansıtan genelleşmiş ahlaki inançlar (Yazıcı, 2014, s. 211) şeklinde tanımlanmıştır. Şüphesiz, değerlerin yaşatılması ve ileriye taşınması önemlidir. Bunun daha çok genç nesillere değerlerin öğretilmesi ve benimsetilmesiyle ilgili olduğu söylenebilir. Eğitim, bu anlamda değerlerin sürdürülebilmesini sağlayan ve yeni değerleri yaratan aktarım aracı olarak görülmektedir (Çetin ve Balanuye, 2015, s. 193).

Toplumların kendi değerleri ekseninde bireyleri yetiştirme arzusu, tarih boyunca karşılaşılan önemli bir eğitsel belirleyendir. İslam toplumlarında farklı dönemler ve siyasal temayüller çerçevesinde dinî değerlerin aktarımında kimi tartışmalar söz konusu olsa da genel anlamda klasik eserlerin çoğunda dinî ve ahlaki bir içeriğin olduğu malumdur. Bugün de çocukların İslami değerleri edinmesi için çeşitli yayınların varlığından bahsedilebilir. Yurt içinde ve diğer İslam ülkelerinde İslami değerleri ön planda tutmaya çalışan telif eserlere ve farklı faaliyetlere rastlanmaktadır (Çalışkan, 2001, s. 424). Bu yönde bir kaygı hisseden ve çocuklar için eser vermiş olan kimi yazarların ve şairlerin ön plana çıktığı görülmektedir. Muhammed İkbâl, söz konusu çerçeve içinde çocuklar için şiirler kaleme alan önemli bir şahsiyettir.

1873 yılında Pakistan'da dünyaya gelen İkbâl; İslâm dünyasında felsefi, siyasi ve edebî yönüyle dikkat çeken bir öncü olarak görülmektedir. O, eserlerinde Doğu ve Batı dünyasına dair bilgisi, klasik İslâm düşüncesi ile modern Batı düşüncesi hakkındaki tespitleri, İslamcılık cereyanı içerisinde değerlendirilebilecek mücadelecî ruhuyla kitleler üzerinde derin etkiler bırakmıştır. Özellikle *Cavidaname* adlı şiir kitabı ile *İslâm'da Dinî Düşüncenin Yeniden Teşekkülü* adlı eseri, onun edebî ve fikri temayülünü anlamak bakımından oldukça önemli bulunmaktadır. İkbâl, hem yaşadığı hem de kendinden sonraki döneme ışık tutmuş, gençlerin ve ahlâk dizgesinin nasıl olması gerektiğini benlik felsefesi vasıtasıyla ortaya koymuştur (Gündoğan, 2016, s. 984). Bütün bu özelliklerinin yanında kimi şiirlerinde çocuklara seslenerek İslami neslin inşası için gösterdiği çaba da takdire şayandır. İkbâl'in bu şiirleriyle Mehmed Âkif'in bazı şiirlerinde amaçlamış olduğu ahlaki öğretî ve İslâm ideali arasında bir benzerlik ilişkisi kurmak mümkündür. Bundandır ki İkbâl'i Türkiye'de ilk olarak zikreden kişi Mehmed Âkif'tir ve eserlerinin Türkçe olarak yayınlanması için bir çaba sarf etmiştir (Albayrak, 2003, s. 235-236). Öte yandan her iki şair birçok defa ortaya koydukları şiir ve ideal çerçevesinde karşılaştırılmaktadır. İki İslâm şairi, şiirlerinde ele aldıkları ana tema ve motifler açısından; Kur'an'a ve İslâm'a bakış açısından birbirlerine paralellik arz etmektedir (Çelik, 2004, s. 188; Şahin, 2017, s. 2490). Âkif'in *Safahat* adlı eseri üzerine değerler eğitimi bağlamında farklı çalışmalar yapılmış (Moğul, 2012; Biçer, 2013; Küçükkkaya, 2014) ve bu çerçevede dinî ve ahlaki pek çok değer tespit edilmiştir. İkbâl ve eserleri üzerine de çeşitli düzeylerde birçok çalışma yapılmıştır.

Bir Annenin Rüyası (2013), İkbâl'in çocuklar için yazdığı şiirlerin Türkçeye çevrildiği derleme bir eserdir. Bu şiirlerde şairin İslâm düşüncesi ekseninde çocuklara benimsetmek istediği pek çok değeri işlediği görülmektedir. İkili dize yapısıyla kaleme alınan şiirlerde, genellikle fabl türü bir anlatımla karşılaşılır. Kuyumcu (2011, s. 72), İkbâl'in çocuklar için yazdığı şiirlerde bir veya iki hayvan motifi seçerek bunların başlarından geçen olayları konu aldığı ve böylece çocuklara iyilik, adalet, sadakat, dürüstlük ve özgürlük bilinci kazandırmak istediğini belirtir. Bu anlamda hem şiirin hem de masalın anlatım özelliklerinin çocuklara aktarılacak iletiler açısından önemli olduğu bir gerçektir. Çocuk edebiyatında şiir, bir sanat eseri ve eğitim aracı olarak önemli bir işleve sahip olup şiirlerle çocuğa değerler kazandırılmaktadır (Arıcı, Ungan ve Şimşek, 2016, s. 263). Çocukların dil becerilerini geliştirmelerinde, sözcüklerin büyüsünü ve dilin matematiğini kavramalarında önemli bir araçtır (Açık Önkaş, 2009, s. 2). Çocuğun, içinde yaşadığı toplumun ahlaki ve insani değerlerini eğlenerek, hoşça vakit geçirerek öğrenmesinde ise özellikle masalların önemli bir işlev gördüğü söylenebilir (Karatay, 2007, s. 470-471). İkbâl'in bu kurgularla çocukların yaratıcıya karşı sorumluluk duyma konusunda bilinçlenmelerini amaçladığından bahsetmek mümkündür. Cahit Zarifoğlu da çocuklar için kaleme aldığı eserlerinde sosyal değerleri masalsı anlatımla işlemiş, dinî değer ve argümanlar üzerinden bunları sanatkârane bir şekilde ele almıştır (Kaya, 2007, s. 100). İkbâl, birçok değeri bu çerçevede temellendirerek ideal bir nesil yetiştirme konusunda bir çaba ortaya koymuştur. Nitekim o, şiire ilahi gaye ve insani fayda cihetiyle yanaşmaktadır. Hz. Peygamber'in şiir ve şairlere dair yaklaşımını ele aldığı bir

yazısında Arap şairlerden İmru'l Kays ve Antara'yı karşılaştırdığını ve yanıltıcı olan şiiri verdiğini, hayata tabi olan şiiri ise övdüğünü belirtmektedir (2008a, s. 193-194). Yine onun "Kur'an fikirden ziyade fiili vurgulayan bir kitaptır." (2014, s. 27) şeklindeki sözü ile "Gençler için sözümü kolay anlaşılır kıl/Derinliğini kavramayı onlar için mümkün kıl" (2008b, s. 26) dizeleri hayata ve şiire yüklediği anlamı, kendini adadığı gayeyi gözler önüne sermektedir.

2. Yöntem

Çalışmanın amacı, İkbâl'in çocuk şiirlerinin derlendiği *Bir Annenin Rüyası* adlı eserdeki değerleri tespit etmek, bunların dinî ve kültürel çerçevedeki karşılıklarını belirlemektir.

2.1. Araştırmanın Deseni

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi kullanılmıştır. Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu ve olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsamaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2011, s. 191). Çalışmada kullanılan eser araştırmanın ana verisini oluşturduğu için bu çalışmada doküman incelemesi tercih edilmiştir.

2.2. İncelenen Dokümanlar

Çalışmanın kapsamını, "Muhammed İkbâl'den Çocuklara Şiirler" şeklinde derlenen *Bir Annenin Rüyası* (2013) adlı eserdeki *Çocuğun Duası*, *Bir Annenin Rüyası*, *Çocukluk Günleri*, *Örümcek ile Sinek*, *Dağ il Sincap*, *İnek ile Keçi*, *Dert Ortağı*, *Kuşun Feryadı*, *Ey Ufak Bebek!*, *Hintlinin Marşı*, *Kuş ile Ateşböceği*, *Çocuk ile Mum*, *Ay ve Yıldızlar*, *Yalnızlık*, *İki Yıldız*, *Abdullah'ın Kızı Fatma*, *Çiçeklerin Prensesi*, *Miraç Gecesi*, *Namaz* adlı şiirler oluşturmaktadır.

2.3. Verilerin Toplanması

Çalışmanın verileri iki aşamada toplanmıştır. İlk olarak çalışmanın kuramsal çerçevesini oluşturmak için ilgili alanyazın taranmış, değer ve değerler eğitimiyle ilgili çalışmalar incelenmiştir. İkinci aşamada ise araştırmaya konu olan eser, içerdiği değerler ekseninde ele alınmıştır.

2.4. Verilerin Analizi

Çalışma için toplanan veriler çözümlenirken öncelikle "yaratıcıya karşı sorumluluk" değeri analiz birimi olarak belirlenmiştir. Ardından incelenen eserdeki veriler betimsel analiz yoluyla tespit edilip içerik analizine tabi tutulmuş, yaratıcıya karşı sorumluluk duyma değerinin eserde ele alınış şekli incelenmiştir. Kodlama sırasında çalışmanın güvenilirlik ve geçerliğine ilişkin problemleri ortadan kaldırmak için veri setinin bir bölümü üzerinde farklı zaman dilimlerinde kodlayıcılar tarafından kodlamalar yapılmış, bunlar arasındaki tutarlılığın .95 olduğu görülmüştür. Yine kodlama güvenilirliğini sağlamak amacıyla bir nitel araştırma uzmanına da veri setinin bir bölümü üzerinde kodlamalar yaptırılmış,

araştırmanın kodlayıcısı ile nitel araştırma uzmanının yaptığı kodlamalar arasında .80'in üzerinde bir tutarlılık olduğu tespit edilmiştir.

Çalışmanın verilerinin toplanması ve analizi sırasında güvenilirlik ve geçerliğe ilişkin bir kısım önlemler alınmış, üzerinde araştırma yapılan eser birkaç kez okunmuş, verilerin inandırıcı olduğunu ispatlamak için sürekli olarak incelenen esere ve eserdeki şiirlere doğrudan ya da dolaylı olarak göndermeler yapılmıştır.

3. Bulgular

Muhammed İkbâl'in *Bir Annenin Rüyası* adlı eserinde yer alan şiirlerde "yaratıcıya karşı sorumluluk" değeri pek çok şekilde karşımıza çıkar. Bireysel ve toplumsal sorumluluklar, akıllı ve bilinçli olma, sevgi gibi birçok değerın şair tarafından inanç temelli bir anlayışla şiirlerde kurgulandığı söylenebilir. Eserin Türkçe çevirisinde de şiirlerin ardından bu yönde bazı açıklamalar yapılmıştır. Bu çerçevede "yaratıcıya karşı sorumluluk" değerini üst bir değer olarak ele almak ve şiirlerde işlenenleri ayrı başlıklar altında tasnif etmek mümkündür:

3.1. Allah Bilinci

Yalnızlık şiirinde Allah'ın kulunu yalnız bırakmadığı düşüncesi işlenerek hüznünlü bir ruh hâlinin tatmin edilmeye çalışıldığı görülür:

"Sen neye özlem duyuyorsun ey gönül/Yaratan seni yalnız bırakmaz ey gönül" (İkbâl, 2013, s. 59).

Yeryüzü Allah'ındır adlı şiirde İkbâl, doğaya bakarak birtakım sorular sorma gereği duyar. Doğadaki oluşum, devinim ve sürekli yenilenmenin sebebini ve arkasındaki gücü arar. Bu arayış insana sorgulayıcı ve araştırmacı bir kimlik kazandırır. Sorgulayan ve araştıran bir kişi çevresine odaklanır. Bu da insanı bencillikten uzaklaştırır ve Allah'a yaklaştırır:

"Toprağın karanlığında tohumu besleyen kim?/Denizin dalgalarından bulutu yükselten kim?//Ey köy ağası! Bu yeryüzü senin değil, senin değil!/Senin babanın değil, senin değil, benim değil" (İkbâl, 2013, s. 80).

3.2. Ahiret Bilinci

İkbâl, *İki Yıldız* şiirinde kozmik âlemde buluşan iki yıldızın konuşmasını şiirleştirir. Uzayda birlikte olmaktan ve sürekli parlama arzusundan bahseden yıldızlara dünyanın geçici olduğu gerçeği hatırlatılır. Bu sayede çocuklara ahiret bilinci verilmek istenir:

"Ebedi dostluk sadece bir rüya/Ayrılık kayıtlıdır dünyanın kitabında!" (2013, s. 60).

3.3. Dua Bilinci

Çocuğın Duası adlı şiirde İkbâl, taleplerinin karşılanacağı yegâne adresin Allah olduğu bilinciyle dua eder, Fatıha suresine göndermede bulunur:

"Kötülüklerden kurtar beni sen/Beni yürüt doğru yolda ey Rabbim!" (2013, s. 11).

Namaz adlı şiirde yaratıcının insandan talep ettiği bazı görevleri yapma ve bunun insana kazandırdıklarından bahsedilmiştir. Yaratıcının insandan istediği vazifeler İkbâl'e göre insanı binlerce putun önünde yere kapanmaktan kurtarır. Bu vazifeler aslında insanın korkudan emin olmasını, her an kendini bir şey yapmaya mecbur hissetmesini sağlar:

"Sana ağır gelen şu bir anlık secde var ya/Kurtarır insanı binlerce putun önünde yere kapanmaktan" (2013, s. 88).

3.4. Adanmışlık

Çocuğun Duası adlı şiirde adanmış bir ruhun duasıyla karşılaşılır. Şiirde yer alan çocuk öznenin yaşamının bir mum olması konusunda yakarıшта bulunduğu görülmektedir. Mumun kendini tüketerek etrafı var etme özelliği üzerinden şiirde bir adanmışlık hâli ön plana çıkar:

"Dua olup dökülür gönlümdeki şu arzu dudaklarımdan/Bir mum gibi olsun hayatım ey Rabbim!//Uzaklaşsın sayemde karanlıklar dünyadan/Aydınlansın her taraf parıltıyla ey Rabbim!" (İkbâl, 2013, s. 11).

3.5. Yardımseverlik

Çocuğun Duası adlı şiirde toplumsal anlamda düşkün olanların gözetilme isteği belirir:

"Fakirleri gözetmek benim vazifem olsun/Dertli ve zayıfları sevmek de gayem ey Rabbim" (İkbâl, 2013, s. 11).

Dert Ortağı şiirinde ise yardımseverliğin her koşulda yapılabileceği ve aslında bunun istenilmesi gerektiğine işaret edilir:

"Her ne kadar ufacık bir böceksem de/Can u gönülden hazırım yardım etmeye//Karanlık gece olmasının ne önemi var/Sana yol gösterecek benim bir ışığım var" (İkbâl, 2013, s. 34).

3.6. Tevekkül Gösterme

Bir Annenin Rüyası adlı şiirde ölüm hadisesi kurgusal bir formda okuyucuyu karşılar. Annenin görmüş olduğu rüyada ölen oğlunun kendisine artık gözyaşı dökmemesi telkininde bulunduğu görülmektedir. Rüyada diğer çocukların kandili yanarken kendi oğlunun kandilinin sönmesi ile annenin gözyaşları arasında bir ilgi kurulmuştur. Bu nedenle anneden artık ağlamaması istenmiştir. Anne-oğul rollerinde bir yer değişimin olduğu şiirde, anneyi teskin etme ve yaşanan ölüm hadisesine karşılarında sabırlı olma ve güçlülere katlanma, en nihayetinde tevekkül düşüncesi işlenmiştir. Çocuk eserlerinde bu tür hassas konuların işlenmesi normaldir fakat bu konuda çocuk gerçekliğinin sınırlarına riayet etmek şarttır. Şairin bu çerçevede dinî düşünce ekseninde ölüme rıza gösterme bilincini çocuklara kazandırmaya çalıştığından bahsedilebilir:

"Kandilime ne olduğunu sanıyorsun ki?/Senin gözünden akan yaşlar söndürdü kandilimi!" (İkbâl, 2013, s. 15).

3.7. Anne Sevgisi/Anneye Sadakat

Çocukluk Günleri şiirinde yetişkin bir sesin çocukluk yıllarına olan dönüşü ve annesi ile geçirdiği tatlı anılar işlenmiştir. Bu anılar etrafında anneye olan sevgi, bağlılık ve sadakatin ön plana çıktığını söylemek mümkündür:

“Yer ve gök yeni bir dünyaydı benim için/Annemin kucağı kocaman bir cihandı benim için/.../Eğer bir sıkıntı ya da ağrı beni ağlatsa küçükken/huzur bulurdum kapıda asılı, sallanan zincir sesinden” (İkbal, 2013, s. 17).

3.8. İyiliği Takdir Etmek

İnek ile Keçi şiirinde, benzer şiirlerde olduğu gibi bir karşılaşma vardır. İnek, insanoğlunun kötülüklerden şikâyetçi bir tutum sergilerken Keçi ona göre daha bilge bir şekilde insanın iyiliklerini ön plana çıkarmaya çalışır ve böylece iyiliği takdir etmeye dönük bir telkinde bulunur. Bu kurguda ineğin de haklı bir pozisyon bulması muhtemeldir çünkü insanoğlunun yapıp ettiklerine karşın ineğin pek de haksız olmadığı izlenimini edinmek mümkündür. Kaldı ki Kur’an’da insanın hem iyi hem de kötü özellikleriyle tanıtıldığı bilinmektedir. Fakat şiirde insani bir perspektifle iyimserliğe ışık tutulmuş ve bardağın dolu tarafını görmekten yana bir tavır alınmıştır. Dolayısıyla bu şiirdeki bakış açısının söz konusu bağlam içerisinde değerlendirilmesi gerekir:

“Hiç iyilik yapmamak gerekir insana/Onunla karşılaştırmasın Allah bizi asla//Büyük ihlanda, iyilikte bulunuyor insan bize/Onu şikâyet etmek hiç yakışır mı bize!” (İkbal, 2013, s. 30).

3.9. Doğru Sözlü Olma

İnek ile Keçi şiirinde, doğru sözün yüceltiği görülür. Bu çerçevede çocuklara her konuda doğrudan yana bir tavır almak gerektiği “Dost acı söyler” atasözünü andırırçasına kazandırılmaya çalışılır:

“Doğru söz çok acı gelir dinleyene/Ben dürüst olup söylerim doğruları yine de” (İkbal, 2013, s. 31).

3.10. Özgürlük İsteği/Yurt Sevgisi

Kuşun Feryadı şiirinde özgürlük teması işlenir. Kendisini kafeste bir kuşa benzeten şair, yurt sevgisi ve özgürlük aşkını okuyucuya anlatmak ister. Özlem duyulan eski günler ile tutsaklığın zorlukları şiirde oldukça belirgindir:

“Artık kendi yuvamdaki özgürlüğüm nerede?/O zaman isteyince gelirdim, giderdim isteyince” (İkbal, 2013, s. 36).

Hintlinin Marşı şiirinde de yurt sevgisi işlenir:

“Gurbette de olsak vatanımızda atar kalbimiz/Gönlümüz neredeyse, bil ki biz de oradayız” (İkbal, 2013, s. 43).

3.11. Özüne Bağlılık

İkbâl'in düşünsel mücadelesi kendi olmak ve bu uğurda baş gösteren tehlikelere karşı koymak şeklindedir. Bu çerçevede varlık göstermenin yegâne gereğinin kendi kalabilmek olduğu düşüncesini taşır. Eserlerine yön veren bu düşüncesini *Pervane ve Ateşböceği* şiirinde de görmek mümkündür:

"Allah'a bin şükür pervane değilim ben/Yabancı'nın ateşine muhtaç değilim ben!" (2013, s. 78).

3.12. Umutlu Olma/İslam İdealini Yaşatma

İkbâl, İslami değerlerin yeniden yaşatılması ve Müslümanların esaretten kurtulmalarını çocuklara Fatma adlı Trablusgarp Harbi'nde gazilere su dağıtırken şehit düşen on bir yaşındaki Arap kızıyla anlatmaya çalışır. Cesaret ve fedakârlık örneğinin anlatıldığı dizelerde idealleştirdiği İslam düşüncesinin çocuklar nezdinde yeniden yeşermesi gayretinde olmak ister:

"Ey Fatma! Sen yüz akısın bu merhum ümmetin/Vücudun her bir zerresi masum ve pak//Senin suskun türbende bir hareketlilik yaşanıyor/Senin kucağında yeni bir millet şahlanıyor" (2013, s. 62-63).

3.13. Cesur Olma

İkbâl, *Miraç Gecesi* şiirinde çocuklara hem bilgi hem de cesaret vermeye çalışır:

"Cesaretli insan Hakk'ın katına bir adımda varır/Bu dersi veriyor Müslüman'a işte Miraç gecesi" (2013, s. 71).

3.14. Yaşamın Anlamı ve Güzelliğinin Farkında Olma

Kuş ile Ateşböceği adlı şiirde yaratıcıya karşı sorumluluk değeri, kendisinden yola çıkan insanın güzellikleri idrak etmesi olarak karşımıza çıkar. İnsanı umutsuzluğa düşüren temel husus, kendisindeki ve çevresindeki güzelliklerin idrakinde olmamasıdır. Şiire bu anlamda bir memnuniyet hâli yansır. Yaratıcıya karşı sorumluluk duyma değeri çerçevesinde değerlendirilebilecek bu duyuş, aynı zamanda bir perspektif kazanma hadisesidir. Böyle bir perspektiften hayata bakan insan, her şeyden önce mutlu olur ve dinî düşünce ekseninde çatışmacı bir ruh hâline kapılmaz:

"Sana güzel ses, çiçeğe güzel koku veren Rabbim/Bana da bu parıltıyı vermiştir, bilirsin, eminim//Kanatlarıma yaratan, parlaklık bahşetti/Sana da gönül çekici bir ses verdi" (İkbâl, 2013, s. 46).

Çocuk ile Mum şiirinde tasavvufi bir duyuş tarzı kendini kolayca ele verir. Yaşamın ve tabiatın ardında yatan güzellikler, sırlar çocuğa benimsetilmeye çalışılır. Diğer şiirlere nazaran daha kapalı bir anlama sahip olan bu şiirin çocuklar tarafından anlaşılması çok da kolay değildir. Bu nedenle ilgili şiiri, çocuğa görelilik ilkesi ekseninde tartışmak ve çocuk şiiri ile yetişkinlere seslenen şiir ayrımını yapmak gerekir. Aslında şiirde İkbâl'in mum karşısında

biraz da kendini çocukça hayale dalmak ve yaratılışın gizlerini düşünmekle resmetmeye çalıştığından bahsedilebilir. Bu çerçevede çocuklar için yazılmış metinlerin doğru bir şeyi amaçlaması veya aktarması yanında önem kazanan tamamlayıcı bir diğer unsurun anlatıma bağlı hususlar olduğunun bilinmesinde yarar vardır.

3.15. Çaba Gösterme ve Gelişme Durumu

İkbal, insan için son derece önemli olan yaşamsal düsturları çocuk bilincine yerleştirmek için bir gayret içerisinde. Söz konusu şiirlerinde bunun zaman zaman ağır felsefi konuların didaktik bir şekilde belirttiğinden bahsedilebilir. Nitekim *Ay ve Yıldızlar* şiirinde “hareket” unsurunun yaşamın bir gereği olduğu ve durmanın çürütücü etkisinden bahseden bir kurguya gidilmiştir. Bu sayede çocukların mücadeleci bir ruh edinmeleri sağlanmaya çalışılmıştır:

“Yürüyenler ilerledi gitti buradan/Duranlar ise kurtulamadı ezilip yok olmaktan” (İkbal, 2013, s. 56).

3.16. Aldanmama/Kanmama

İnsanın aldanması ve kanması zayıflık olarak değerlendirilir. Bu nedenle akıllı olmak ve yapılacak kötülüklerden sakınmak için bilinçle hareket etmek gerekir. İkbal, *Örümcek ile Sinek* adlı şiirinde birçok fablada görüldüğü üzere bir aldanma kurgusu ortaya koyar. Örümceğin aldatıcı ifadeleri karşısında sineğin kandığı ve tuzağa düştüğü işlenmektedir:

“Bu kandırıcı sözleri duyunca sinek, yumuşadı, eridi/Sizden yana hiçbir endişem yok benim, dedi” (İkbal, 2013, s. 24).

Aslan ve Katır şiiri de benzer şekilde bunu işlemektedir. Yalnız bu şiirde katır kolayca aslanın tuzağına düşmemekte ve akıllılık göstererek kolay bir av olmadığını aslana hissettirir:

“Aslan: Sahra ve çölde yaşayanlardan çok farklısın sen/Atan baban kim? Hangi kabiledensin sen?/Katır: Benim dayımı tanıyıyorsunuz siz sanırım/Rüzgâr gibi hızlı, şahın ahırının onuru benim dayı!” (İkbal, 2013, s. 84).

3.17. Böbürlenmeme/Hikmetsiz Davranmama

Dağ ile Sincap şiirinde böbürlenen dağın yaratıcının hikmetine mugayir bir davranış biçimi sergilediği görülür. Sincabı aşağılayan dağın büyüklük ve küçüklük şeklindeki çikarsamalarının hiçbir öneminin olmadığı sincabın savunusuyla ortaya konur:

“Senin ne değer var ki benim şanım şöhretim karşısında/Yeryüzü bile değersiz kalır, benim görkemime bakınca//Allah kudretiyle yaratmıştır her şeyi/Biri küçük, biri büyük, bu O'nun hikmeti” (İkbal, 2013, s. 26-27).

3.18. Bir Şeyin Özünü Kavrama/Yüzeysel Kalmama

İkbal, *Ey Öğrenci* şiirinde bir şeyin özünü ortaya koymak için bir farkındalık durumu oluşturmak ister. Bu çerçevede biraz eleştirel bir tutum sergileyerek okumanın gerçek anlamının farkına varılıp varılmadığını yoklar:

“Kitap ile senin bir şey elde etmen mümkün değil/Kitabı okuyorsun da anlamıyorsun aslında” (2013, s. 90).

Öğretmenlere şiirinde ise aynı eleştirel tutumunu öğretmenler için seslendirir:

“Dönemlerinin önderliğini yapabilecek olanlar/Takılmışlar köhne fikirlerin peşine” (2013, s. 92).

4. Tartışma ve Sonuç

Çocuk kitaplarının çocuklara dolaylı yaşantı kazandırmada, onların olaylara ve durumlara çok yönlü bakmalarını sağlamada, sağlıklı bireyler olarak hayatlarını idame ettirmelerinde, edebî bir zevk kazanmalarında, insani değerlerle yoğrulmalarında katkısı inkâr edilemez. Muhammed İkbâl, 20. yüzyılın iz bırakan İslam düşünürlerinden biri olarak tanınmakta olup daha çok şairlik vasfı ile anılmaktadır. Eserlerinde yoğun düşünsel boyut genel olarak İslam ideallerini yaşatma gayreti olarak karşılık bulmaktadır. Bu çerçevede çocukların da bir farkındalık edinmeleri için çeşitli şiirler kaleme almıştır. İkbâl'in çocuklar için kaleme aldığı şiirlerin derlendiği *Bir Annenin Rüyası* adlı eser, çocuklara söz konusu faydaları sağlamada önemli değerler içermektedir. Eserde değerlerin genellikle şiirsel formda çeşitli hayvan masalları şeklinde kurgulandığı, çocuklara bazı değerler ve durumlar hakkında aktarımlarda bulunduğu görülmektedir: Allah bilinci, ahiret bilinci, dua bilinci, adanmışlık, yardımseverlik, tevekkül gösterme, anne sevgisi/anneye sadakat, iyiliği takdir etmek, doğru sözlü olma, özgürlük isteği/yurt sevgisi, özüne bağlılık, umutlu olma/İslam idealini yaşatma, cesur olma, yaşamın anlamı ve güzelliğinin farkında olma, çaba gösterme ve gelişme durumu, aldanmama/kanmama, böbürlenmeme/hikmetsiz davranmama, bir şeyin özünü kavrama/yüzeysel kalmama. Bu değerlerin daha çok bilişsel, ahlaki ve dinî değerler kapsamında değerlendirilebileceği görülmektedir. Bilişsel değerlerde zihinsel melekeler ve bunların kullanımı; ahlaki değerlerde olumlu davranışlar; dinî değerlerde ise inanç sistemi söz konusudur (Yılmaz, 2016, s. 334-338).

İkbâl'in çocuk şiirlerinde yer alan değerleri, ilgili araştırmalar çerçevesinde değerlendirmek mümkündür. Öztürk (2013, s. 193), araştırmanın yapıldığı dönemde yürürlükte olan İlköğretim 100 Temel Eser listesinde yer alan manzum metin niteliğindeki eserleri sahip oldukları eğitim değerleri açısından incelemiştir. Araştırmasında tespit ettiği değerler arasında “bağımsızlık, çalışkanlık, dayanışma, duyarlılık, dürüstlük, özgürlük, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik” yer almaktadır. Eryeşil (2015, s. 205), Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın şiirlerinde evrensel değerlere odaklanmış ve bu çerçevede birçok değer tespit etmiştir. Bunlar arasında sevgi, çalışkanlık, yardımseverlik, sorumluluk, özgürlük bulunmaktadır. Kurtoğlu (2017, s. 119), Âşık Veysel'in şiirlerinde değerler eğitime odaklanmış şairin işlediği değerleri sıralamıştır. Bunlar arasında “sevgi, çalışkanlık, millî bilinç, mücadelecilik, doğruluk, dürüstlük, cesaret, ümitli olma” yer almaktadır. Demirci (2018, s. 28), Bestami Yazgan'ın *Çıtı Pıtı Kutu Kutu Şiirler* adlı eserini değerler eğitimi açısından incelemiştir. Eserde “dürüstlük, çalışkanlık, millî değerlerin bilincinde olma ve

Allah inancı" gibi değerleri tespit etmiştir. İkbâl'in incelenen eserinde de benzer değerlerin şairin fikirleri, şiir anlayışı ve çocuklara kazandırmaya çalıştığı İslam ideali kapsamında işlendiği bulgulanmıştır. Kaya ve Özdemir de (2019), çocuklar için yazılmış ilk şiir kitaplarından olan İbrahim Alâettin Gövsa'nın *Çocuk Şiirleri*, Ali Ulvi Elöve'nin *Çocuklarımıza Neşideler* ve İbrahim Aşkî Tanık'ın *Çocukların Şiir Defteri* kitaplarını vatanseverlik ve çalışkanlık değerleri bakımından incelemiştir. Yazarlar, hem Türkçe hem de farklı dersler kapsamında değerlerin kazanımına yönelik olarak şiirlerden yararlanılabileceği; ilk dönemlerde yazılan çocuk şiirlerine yönelik güncel çalışmaların yapılması; tematik şiir kitapları yazılması ve öğrencilere değer kazandırma sürecinde bu kitaplardan faydalanılması gerektiği önerilerinde bulunmuştur. Bu araştırmada incelenen İkbâl'in çocuk şiirleri de erken dönemlerde yazılmıştır ve ilgili araştırmada ele alınan değerlerle benzer yönde bir içeriğe sahiptir. Araştırmada İkbâl'in şiirlerinde tespit edilen söz konusu değerler, yalnızca çocuklar için değil, bütün bir toplum için önem taşımaktadır. Dolayısıyla bu şiirler, bugün için hâlâ değerini korumakta olup bunlardan yararlanmak gerekmektedir.

Kaynakça

- Açık Önkaş, N. (2013). Çocuk edebiyatı kitaplarında şiirin yeri. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Dergisi*, (23), 1-12.
- Albayrak, A. (2003). Türkçede Muhammed İkbâl. *Dîvân: Disiplinlerarası Çalışmalar Dergisi*, (14), 233-313.
- Arıcı, A. F., Urgan, S., Şimşek, T. (2016). Çocuk edebiyatı türleri ve çocuk eğitimine katkıları. T. Şimşek (ed.), *Kuramdan Uygulamaya Çocuk Edebiyatı El Kitabı* (4. baskı) içinde (s. 217-328). Ankara: Grafiker Yayıncılık.
- Bıçer, S. (2013). *Değerler eğitimi açısından Mehmet Akif Ersoy'a ait Safahat adlı eserin incelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Uşak Üniversitesi, Uşak.
- Demirci, E (2019). Değerler eğitimi açısından Bestami Yazgan'a ait "Çıtı Pıtı Kutu Kutu Şiirler" adlı eserin incelenmesi. B. Yuvalı, T. Eğri (ed.), 7. *Türkiye Lisansüstü Çalışmalar Kongresi Bildiriler Kitabı-I (Edebiyat - Eğitim - Felsefe - Hukuk)* içinde (s. 11-29). İstanbul.
- Düzgüner, S. (2015). Değişen dünyada gençlik ve değerler. *Gençlik Araştırmaları Dergisi*, 3, 105-126.
- Erdem, A. R. (2003). Üniversite kültüründe önemli bir unsur: Değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(4), 55-72.
- Eryeşil, O. (2015). *Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın çocuk şiirlerinde evrensel değerler*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Çalışkan, A. (2001). İslâmî çocuk edebiyatı. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 12(12-13), 409-436.
- Çelik, İ. (2005). Çağdaş iki İslâm şairi: Muhammed İkbâl ve Mehmed Âkif (Şiirlerindeki ana tema ve motifler açısından müşterek unsurlar üzerine bir inceleme). *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (22), 148-189.
- Çetin, N., Balanuye, Ç. (2015). Değerler ve eğitim ilişkisi üzerine. *Kaygı. Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi*, (24), 191-203.
- Gündoğan, S. (2016). Muhammed İkbâl'in felsefesi ışığında gençlik ve ahlak. H. Barlak, E. Dindi, T. Kuzucan (ed.), *Sinop Üniversitesi Uluslararası Gençlik ve Ahlâk Sempozyumu Bildiriler 6-7-8 Ekim 2016 Cilt 2* içinde (s. 966-984). Sinop.
- İkbâl, M. (2008a). *İslam düşüncesi* (Y. Kaplan, Der., Çev.). İstanbul: Külliyyat Yayınları.
- İkbâl, M. (2008b). *Cavidname* (2. Baskı) (H. Toker, Çev.). İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- İkbâl, M. (2013). *Bir annenin rüyası* (H. Toker, Der., Çev.). İstanbul: Demavend Yayınları.
- İkbâl, M. (2014). *İslamda dinî düşüncenin yeniden inşâsı* (3. baskı) (R. Acar, Çev.). İstanbul: Timaş Yayınları.
- Kaya, R., Özdemir, M. (2019). II. Meşrutiyet sonrası yazılan çocuklara yönelik ilk şiir kitaplarında vatanseverlik ve çalışkanlık değerleri. *Karaelmas Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(1). 84-100.

- Kaya, V. (2007). *Cahit Zarifoğlu'nun çocuk kitaplarında temel değerler*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Karatay, H. (2007). Dil edinimi ve değer öğretimi sürecinde masalın önemi ve işlevi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 5(3), 463-477.
- Kurtoğlu, F. S. (2017). Âşık Veysel'in şiirlerini değerler eğitimi açısından okumak. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, (83), 101-123.
- Kuyumcu, H. (2011). Çocuk ve genç İktbal'in şiir dünyasında. *Tarihin Peşinde*, 5, 71-88.
- Küçükaya, C. (2014). *Mehmet Akif Ersoy'un şiirlerinin değerler eğitimi açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Van.
- Moğul, S. (2012). *Mehmet Akif Ersoy'un Safahat isimli eserinin Türkçe eğitimi ve değerler eğitimi açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Erciyes Üniversitesi, Kayseri.
- Öztürk, H. (2013). *İlköğretim 100 temel eserdeki manzum metinlerde değerler*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya.
- Şahin, D. (2017). Muhammed İktbal ve Mehmed Âkif'in Düşüncesinde Kur'an. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 6 (5), 2475-2493.
- Yazıcı, M. (2014). Değerler ve toplumsal yapıda sosyal değerlerin yeri. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 24(1), 209-223.
- Yıldırım, A., Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, O. (2016). Çocuk edebiyatı ve eğitim. T. Şimşek (ed.), *Kuramdan Uygulamaya Çocuk Edebiyatı El Kitabı* (4. baskı) içinde (s. 329-342). Ankara: Grafiker Yayıncılık.

Extended Summary

1. Introduction

The concept of value is defined as; tendency to prefer a particular situation to another (Erdem, 2003); the foundations upon which a person's life is based on individually, the principles that shape his life and the elements he attributes importance (Düzgüner, 2015, p. 106); generalized moral beliefs reflecting the common feelings and thoughts of individuals who are members of a group or society in the social sense (Yazıcı, 2014, p. 211). Undoubtedly, it is important to keep the values alive and move forward. It can be said that this is mostly about teaching and adopting values to younger generations. Education is seen as a means of transfer that creates sustainability and new values in this sense (Çetin & Balanuye, 2015, p. 193).

The desire of societies to raise individuals on the basis of their own values is an important educational determinant encountered throughout history. Although there are some debates in the transfer of religious values within the framework of different periods and political tendencies in Islamic societies, it is known that in general, most of the classical works have a religious and moral content. Today, it is possible to talk about the existence of many publications for their children to gain Islamic values. There are copyrighted works and various activities that try to keep Islamic values in the foreground in Turkey and other Islamic countries (Çalışkan, 2001, p. 424). It is seen that some writers and poets who felt concern in this direction and produced works for children came to the fore. Muhammed İkbâl is an important person who wrote poems for children within the framework in question. İkbâl, who was born in Pakistan in 1873, is seen as a pioneer in the Islamic world that attracts attention with his philosophical, political and literary aspects. He left deep influence on the masses with his knowledge of the Eastern and Western world in his works, his determinations on classical Islamic thought and modern Western thought, and his combative spirit that can be evaluated within the framework of Islamism. Especially with his poetry book named *Cavidaname* and his work titled as *Re-Establishment of Religious Thought in Islam* are very important in terms of understanding his literary and intellectual tendency.

In İkbâl (2013) 's *A Mother's Dream*, it is seen that many values for children are processed in the axis of Islamic thought. In poems written with a double string structure, a fable-like expression is often encountered. In this sense, it is a fact that the narrative features of both poetry and fairy tales are important in terms of messages to be conveyed to children. In children's literature, poetry is an important tool for children to develop their language skills, to grasp the magic of words and the mathematics of language, and develops creative thinking (Açık Önkaş, 2009, p. 2). It can be said that fairy tales play an important role in the learning of the moral and human values of the society in which the child lives, by having fun and having a good time (Karatay, 2007, p. 470-471). It is possible to mention that İkbâl is aimed to raise awareness of children about their responsibility towards the creator with these

fictions. Cahit Zarifoğlu, in his works he wrote for children, handled social values with a fairy tale narrative and handled them with a unique artist mind based on religious values and arguments (Kaya, 2007, p. 100). İkbâl has made an effort to raise an ideal generation by grounding many values in this framework. As a matter of fact, he approaches poetry with divine purpose and humanitarian benefit. In one of his articles, in which he handled the Prophet's approach to poetry and poets, he stated that Prophet compares Arab poets Imru'l Kays and Antara and vilifies the misleading poem, and praises the poem that is subject to life (2008a: 193-194). This example reveals the meaning that İkbâl attributes to life and poetry and the purpose he is devoted to.

2. Method

In this study, document review, which is one of the qualitative research methods, was used. Document review involves the analysis of written materials that contain information about the facts and cases intended to be investigated (Yıldırım ve Şimşek, 2011, p. 191). Since the work used in the study constitutes the main data of the research, document analysis was preferred in this study.

3. Findings, Discussion and Results

The contribution of children's books in giving indirect life to children, ensuring that they look at events and situations in many ways, maintaining their lives as healthy individuals, gaining literary pleasure, kneading with human values cannot be denied. Muhammed İkbâl is known as one of the 20th century Islamic thinkers, and is often referred to as poet. The intense intellectual dimension in his works finds a general response as an effort to live Islamic ideals. In this context, he wrote various poems for children to gain awareness. The poems in İkbâl's Dream of a Mother contain important values in providing these benefits to children. Values in the work are seen to be fictionalized in poetic form in various the forms of animal tales. In the work, the children were conveyed about some values and situations: God consciousness, hereafter consciousness, prayer consciousness, devotion, benevolence, showing trust, love of mother / loyalty to mother, appreciation of goodness, righteousness, desire for freedom / love of homeland, devotion to the essence, hopefulness / living the ideal of Islam, being brave, being aware of life and its meaning and beauty, effort and development, not being deceived / bleeding, not boasting / not wise, grasping the essence of something / not being superficial.

It is possible to consider the values in İkbâl's children's poems within the framework of relevant research. Öztürk (2013, p. 193), examined the verse text works in the Primary Education 100 Basic Works list in terms of their educational values. "Independence, hardworking, solidarity, sensitivity, honesty, freedom, love, responsibility, patriotism, benevolence" are among the values, he identified in his research. Demirci (2018, p. 28) has examined Bestami Yazgan's Çıtı Pıtı Kutu Kutu Poems in terms of values education. Elements such as "honesty, diligence, awareness of national values and belief in Allah" are among the determined values in the work. In the studied work of İkbâl, it was found that

similar values were processed within the scope of the poet's ideas, understanding of poetry and the Islamic ideal that he tried to bring to children.

Araştırma Makalesi: Aydın, N. ve Çiftçi, F. (2020). Muhammed İkbâl'in çocuk şiirlerinde yer alan değerler. *Çocuk, Edebiyat ve Dil Eğitimi Dergisi*, 3 (2), 105-121.

Journal of Child, Literature and Language Education – JCLLE

<http://dergipark.gov.tr/ceded>

Article type: Research

Received date: 29.09.2020

Accept date: 03.11.2020

Doi no: 10.47935/ceded.802077

Assessment of Ahmet Ümit's Fairy Tale "Olmayan Ülke" According to the Criteria of Children's Literature *

Müjgan BEKDAŞ**, Mehmet ASLAN***

Abstract. The aim of this study is to evaluate the fairy tale of Ahmet Ümit's Olmayan Ülke according to the criteria of children's literature. Document analysis was used under qualitative research. The data of the study were obtained with a pre-established scale. The data obtained have been systematically and explicitly described, interpreted, and some results have been obtained within the cause-and-effect framework. In this study, Olmayan Ülke was examined with 22 criteria for external properties and with 36 criteria for internal properties. The arithmetic average obtained by dividing the scores given to the book by the scale related to external properties into the number of items ($100: 22 = 4,54$) is 4.54. The arithmetic mean of the content properties of the book divided by the number of items ($158: 36 = 4,64$) given to the scale is 4.64. As a result of the research, it was determined that the work studied meets both internal and external structure criteria that should be found in children's books.

Keywords: Olmayan Ülke, fairy tale, children's literature criteria, external and internal features.

* This article abstract was presented in Cemil Meriç 10th International Social Sciences and Sport Congress on 23-25 November.

** Malatya Turgut Özal University, Foreign Languages Department, Turkey; mujgan.bekdas@ozal.edu.tr

*** İnönü University, Foreign Languages Department, Malatya, Turkey; mehmetaslan@inonu.edu.tr

Çocuk Edebiyatı Ölçütlerine Göre Ahmet Ümit'in "Olmayan Ülke" Masalının Değerlendirilmesi *

Müjgan BEKDAŞ**, Mehmet ASLAN***

Öz. Bu çalışmanın amacı Ahmet Ümit'in Olmayan Ülke masalının çocuk edebiyatı ölçütlerine göre değerlendirmektir. Bu çalışmada nitel araştırma kapsamında doküman analizi kullanılmıştır. Araştırmanın verileri önceden oluşturulmuş bir ölçekle elde edilmiştir. Bu bağlamda elde edilen veriler sistematik ve açık bir biçimde betimlenmiş, yorumlanmış ve neden-sonuç çerçevesinde bazı sonuçlar elde edilmiştir. Bu çalışmada "Olmayan Ülke", kitapların dış yapı tasarımı ile ilgili sahip olması gereken 22; içerik özellikleri ile ilgili sahip olması gereken 36 ölçütle incelenmiştir. Kitabın dış tasarımı ile ilgili ölçekte verilen puanların toplanıp madde sayısına bölünmesinden (100: 22=4,54) elde edilen aritmetik ortalama 4.54'dür. Kitabın iç özellikleri ile ilgili ölçekte verilen puanların toplanıp madde sayısına bölünmesinden (168: 36=4,66) elde edilen aritmetik ortalama 4.66'dır. Yapılan araştırma sonucunda incelenen eserin çocuk kitaplarında bulunması gereken hem iç hem de dış yapı ölçütlerine uygun olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar kelimeler: Olmayan ülke, masal, çocuk edebiyatı ölçütleri, iç ve dış özellikler.

* Bu makalenin özet bölümü 23-35 Kasım 2018 yılındaki Cemil Meriç-10. Uluslararası Sosyal Bilimler Ve Spor Kongresi'nde sunulmuştur.

**^{ID} Malatya Turgut Özal Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksekokulu, Türkiye; mujgan.bekdas@ozal.edu.tr

***^{ID} İnönü Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksekokulu, Malatya, Türkiye; mehmetaslan@inonu.edu.tr

1. Introduction

Children are very important individuals for the future of societies. The child will learn the age, the society he / she lives in and the place he / she will have in that society through education. Many positive emotions and behaviors that should be gained to the child can be given more permanently through literary works (Erdal, 2009). In this respect, one of the important materials affecting the transition process of a person from childhood to adulthood and also used in educational activities in school is children's books prepared according to the criteria of children's literature (Demircan, 2006).

Children's literature, in general terms, can be defined as the literature about children, written for children and read by children (Schneider, 2016). Sever (2008, s.17) explains children's literature as;

“... the general name of the products that enrich the emotion and thought worlds with artistic and linguistic and visual messages in accordance with the language development and comprehension levels of children and increase their appreciation levels in a life stage including early childhood and adolescence.”

Therefore, children's literature covers all the qualified, aesthetic and literary works that address the life experiences, interests, needs, development and perception levels of children from the age of two until the adolescence period (Sinar, 2006). The book culture formed in child makes the child an individual who comments, thinks, investigates, creates (Gönen, Karakuş, Uysal, Kehçi, Ulutaş, Kahve, 2015). Children, the target audience of children's books, have a unique world and unique perceptions. They have many basic abilities and skills to develop. In this respect children's books that contribute to the development of children's basic skills should also have a set of goals (Bayram, 2009).

The main purpose of children's books is to introduce the book to the child, to give the child a love of books and to develop the child's language skills (Yılmaz, 2016). Crippen, (2012) states that the first value to note is that children's book enables children with the opportunity to respond to literature and develop their own opinions about the topic. This strengthens the cognitive developmental domain as it encourages deeper thought about literature.

Moreover, children's books help students develop emotional intelligence. Stories have the power to promote emotional and moral development. Children's books “contain numerous moments of crisis, when characters make moral decisions and contemplate the reasons for their decisions,” an important skill for children to see modeled (Norton, 2011, p. 34).

Children's books are of value because it fosters personality and social development. Children are very impressionable during the formative years, and children's book can help them develop into caring, intelligent, and friendly people. And also being able to understand other

people's viewpoints and to not be selfish are important skills that adults must nurture in children (Crippen, (2012).

There are certain criteria for such an important literary genre that accompanies children in their developmental stages. In this context, what criteria should be used in children's books is an important issue. Therefore, the required importance should be given to the children's books in terms of their internal and external features. Various researches have been carried out in the literature on the characteristics of a children's book Demircan, (2006); Alpöge, (2011); Karatay (2011); Mert, Albayrak ve Serin, (2013); Sever, (2006;2008); Arslan, (2005); Selek, (2010); Şimşek, (2011); Şirin, (2000); Taşdemir, (2005); Tekin, (2000); Tuğrul, (2002); Yavuz, (2000); Yılmaz, (2002); Yılmaz, 2016; Yükselen, Yumuş, Işık,2016; İpek, 2019). Among these criteria, Yılmaz (2016) explained the external structure features as picture, size, volume, cover and paper, letters and font size. Demircan (2006) emphasized that the book must be illustrated; the page layout should be comfortable and attractive. Pictures should be appropriate to the subject, understandable, realistic, interesting, in frame, of good quality and complementary with the text. Also, attention should be paid to details in the pictures. Images should be positioned in the most appropriate place on the page. The cover of the book should be interesting and compatible with the subject. The inner cover must be illustrated; cover picture should be included in the book. The edition number of the book should be on the inner cover. To increase the durability of the book, both thread and glue should be used in binding (Gönen, Uludağ, Tanrıbuyurdu, Tüfekçi, 2014). Bottom-top, right-left spaces should be left wide at the edges of the page. The number of pages should be determined according to the child's level. Spaces between the lines must be left multiple (Tuncer, 2016). Yılmaz (2016) explained that the internal structure criteria that should be found in a children's book consist of theme, plan, language and style, and character. The language of the work should be simple and clear, and its expression should be immersive. Paragraphs should not exceed 3-5 sentences; the unknown number of words used in works should be appropriate for the child's development; associated with the child's world; the book should be flawless in terms of spelling and punctuation. Words must be up-to-date; old words and audio repetitions should not be used. Overturned sentences should not be used; words should only be used in their first meaning (Demircan, 2006). The relationship between theme and subject should be strong in children's books. Issues should increase the sense of trust in children; they should be related to the child's life (Schneider, 2016).

When we look at the literature, many children's books were assessed according to these criteria. Ayrançı (2018) evaluated "The Story of a Pudding" in terms of its messages and criticised some messages given by the book. Ayrançı stated that the book shouldn't contain negative messages such as telling lie, speaking strange people, living alone etc. Because stories have the power to promote emotional and moral development of a child.

İpek, (2019) analyzed “Yürekdede and The Sultan” in terms of its internal structure and stated that the book supports the cognitive, mental and linguistic development of a child. Because the theme of the book is about Turkish customs and traditions. The characters are humble, honest and helpful.

Demircan (2006) examined the internal and external structure features of the books in the TÜBİTAK Children's Library Series. And Demircan (2016) found that the books had some deficiencies in terms of both internal and external structure criteria, although the results of the study support the assumption of the study. However, it has been determined that most of the examined books carry most of the internal and external structure features and it has been observed that TÜBİTAK is looking for the internal structure and external structure criteria that a children's book should have.

Yılmaz and Kılıç (2015) examined the book "Sakız Sardunya" in the context of characters, which is one of the basic internal structure elements of children's books and they stated that it is obvious that “Sakız Sardunya” is fictionalized as an adult rather than a child, although it sometimes captures a child's gaze in terms of adventure in the fiction.

Ilıcak, and Başoğlu, (2018) examined Ahmet Ümit's tale books “Masal Masal İçinde” and “Olmayan Ülke” in terms of values education which is one of the basic elements of internal structure and they stated that these tales are important sources to learn moral values. But they didn't evaluate these tales according to the other children's book features that should be included in tales.

Studies on the internal structure and external structure criteria of children's books show that many of the children's books published in Turkey have various problems both in terms of internal structure and external structure criteria. Therefore, a comprehensive evaluation of the books using appropriate criteria will contribute to everyone involved in child development and education. In addition, previous studies show that children's book evaluations are often conducted according to internal structure criteria. But external structure features are also very important in generating children's interest and attention towards the book (Yılmaz, 2016). And also other studies conducted with "Olmayan Ülke" were scanned and it was seen that the book was examined only in terms of the values it contains, which is an internal structure feature. So, In this study, “Olmayan ülke” was evaluated in terms of both internal and external criteria. So, this study is different from the others with this feature.

In this context, the aim of this study is to assess Ahmet Ümit's tale “Olmayan ülke” according to the both internal and external criteria of children's literature and the answers to the following two questions will be searched:

- To what extent does the book “Olmayan Ülke” meet the external criteria for a children's book?

- To what extent does the book "Olmayan Ülke" meet the internal criteria for a children's book?

Moreover, assessment of "Olmayan Ülke" is important because in the words of the author, this book, written for children, emphasized that there are good hopes and there is no war, no hate and no violence, and it contains all universal values which are very important in children's development.

2. Method

2.1. Research Design

In this study, document analysis method was used within the scope of qualitative research. Document analysis requires that data be examined and interpreted in order to elicit meaning, gain understanding, and develop empirical knowledge (Bowen, 2009). Yıldırım and Şimşek (2013) stated that document analysis covers the study of written materials containing information about the phenomenon or facts intended to be investigated. In this respect, Ahmet Ümit's tale "Olmayan ülke" was evaluated " according to the criteria of children's literature using document analysis.

2.2. Data Collection Tool

In this study, The Child Books Evaluation Scale created by Karatay (2016) was used to collect data. A total of 56 criteria were used in this scale. The scale is divided into 2 basic sections in terms of external and internal structures. The qualities of children's books were evaluated in two different ways in terms of external and internal features. In the scale, the books should have 22 criteria regarding the external structure and 34 criteria regarding the internal structure. Two researchers examined the scale and compared it with national and foreign source books and publications published in the field of children's literature; after the opinions of expert faculty members on data collection tools, two new feature were added in the scale. The extra features "The author enables children to explore the values instead of preaching" and "The book includes females as well as males in leadership and/or non-traditional roles" were added into internal structure criteria and these internal criteria raised 36 (Santora, 2013). Thus, the scale was raised to a total of 58 items. Moreover, the sections names were changed into external and internal structure from visual design and content features. And in the original of the scale sections were attached but in this study, sections were divided into two part. The original of the scale was in Turkish but in this study it was translated into English.

2.3. Document under review

In this study, Ahmet Ümit's tale "Olmayan Ülke" published by Everest publications in 2011 was analyzed. The book has 156 pages. It has a fairy-tale structure. "Olmayan Ülke" is the author's second children's book. The author wrote this children's book in his own style by

compiling and editing a fairy tale he heard from his mother. He stated that he wrote this book because he likes to listen, read and dream fairy tales. Other studies conducted with the "Olmayan Ülke" were scanned and it was seen that the book was examined only in terms of the values it contains, which is an internal structure feature. In this context, in this study, this fairy tale has been analyzed according to both internal and external structure features.

2.4. The Validity And Reliability Of The Scale

The scale was prepared by Karatay (2016). All 56 items in the scale were examined by the researchers and two experts and it was concluded that the existing criteria in terms of external and internal structure were sufficient for book analysis. And also it was compared with the other criteria which were written by Sever (2006), Schneider, J. J. (2016), Yılmaz (2016), Santora, (2013). A checklist was created by the researchers by scanning other sources, and the scale was controlled according to this checklist. And two extra item were added in the scale. Thus, the scale was raised to a total of 58 items. In addition, book analyzes evaluated with the same scale were examined and the validity of the scale was confirmed. The original scale was in Turkish and two researchers translated it into English. And one English teacher checked the English adaptation of the scale. To raise the validity of the scale, the results of the analysis performed simultaneously by the two researchers were compared and it was observed that both results were consistent with each other.

2.5. Data Analysis

The data obtained in this research were analyzed using descriptive analysis. According to this approach, the data obtained are summarized and interpreted according to the previously determined themes. In this type of analysis, the aim is to reveal the findings obtained in an organized and interpreted way (Yıldırım, & Şimşek, 2013, p.256). In this context, the data obtained were systematically and clearly described, interpreted and some results were obtained within the frame of cause and effect. In this study, the book was read by two researchers and analyzed according to the each criteria and found examples for each criteria. Researchers used 22 criteria that books should have regarding external structure and 36 criteria that they should have regarding internal structure. The adequacy of each feature was scored on the scale of 1 (No), 3 (partially appropriate) and 5 (yes) points. The scale is an equally spaced scoring scale. Accordingly, if the arithmetic average obtained by adding the points given according to the availability of the features that should be found in the children's books on the scale and dividing them by the number of items, if the score ranges between "1-2.9 points", that is less than 3 points, the book examined is not suitable for children; If it is between 3-5 points, the book is said to be suitable for children's literature and children. After checking the book according to the scale, real examples were given as a proof. The results of the analysis performed simultaneously by the two researchers were compared and it was observed that both results were consistent with each other. And also the findings of the researchers and the qualitative research experts were compared in order to increase the reliability during the analysis according to the criteria.

2.6. Compliance With Ethical Rules

The data of this study was obtained using The Children's Books Assessment Scale created by Karatay (2011). Prior to using the scale, the necessary permissions were obtained from the researcher who prepared the scale.

3. Findings

In this section, the findings obtained regarding the external and internal structure criteria of children's literature were given. The assessment of the "Olmayan Ülke" according to the external structure criteria is given in Table 1.

Tablo 1

The Assessment Of Olmayan Ülke On External Structure Criteria.

External Structure	No(1)	Partially appropriate (3)	Yes(5)
1. The outer design of the book will attract the attention of children.			X
2. On the cover of the book, the age level is specified.	X		
3. Pictures, images on the cover of the book are related to the subject, event or characters in the text.			X
4. The cover of the book is made of durable material [such as cardboard, cloth or cellophane]			X
5. The texture of the cover; clearly shows text, lines and pictures on it.			X
6. The book cover can be opened easily, stand unsupported and the pages of the book can be turned easily.			X
7. The skin of the book is firm, durable and the pages are not scattered.			X
8. The texture of the paper used is solid and the pages can be erased.			X
9. The paper used is opaque, does not fade colors and does not disperse ink.			X
10. The background of the paper and the color of the text are designed to contrast with each other.			X
11. The titles and words that need to be emphasized are in dark color, and the text is of medium darkness.			X
12. Text and images are positioned on the page well and the book is easy to read.			X
13. The margins of the pages are at least 2 cm. and the spaces in the line spacing are set to at least 1.25 lines.			X

14. Appropriate (1.5-2cm) spaces are left between paragraphs and sections.		X
15. Sentence length [3-5 words for 2-7 age level [20-30 characters] [6 words for 1-3class "[35-40 characters] [maximum 10 words for" 4-5 grade "[60- 70 characters] suitable for the age level of the child.		X
16. Line lengths in the book [7-8 cm for grades 1-5. for higher grades 9-11cm] is suitable for children's development level.		X
17. Writing characters for children [24-30 for students aged 6; 16-18 for students aged 7-9; It is suitable for the development level of 10-12 points for students 9-12 years old and above.		X
18. The pictures show the child's artistic development features [bright colors and flexible lines for ages 2-9; Lifelike pictures for 9-12 years] are designed appropriately.		X
19. The paintings are capable of stimulating children's imagination and creativity.		X
20. [Three-dimensional or multiple meaningful] pictures are used in the book that can make associations with different meanings.	X	
21. The pictures used in the book, the situation and the event described in the text overlap, the pictures support the text in terms of meaning.		X
22. Picture-to-text ratio in the book [1/4 of the text and 3/4 of the picture for the age of 2-7 years old, 2/4 of the text, 2/4 of the picture for the age of 7-9 and 9-12 years and older 3/4 writing, 1/4 picture] age levels.	X	

In Table 1, the arithmetic average obtained by summing the scores given in the scale related to the external structure of the book evaluated and dividing it by the number of items ($100: 22 = 4.54$) is 4.54 and it is above 3 points. In this context, this book has the necessary qualifications in terms of external structure. Only the criteria 2 and 20 were missing from the criteria determined in terms of internal criteria. The age level to be read on the book has not been specified and three-dimensional pictures that can make associations with different meanings have not been used in the book. The criteria 22 was partially appropriate. Picture-to-text ratio in the book should be 3/4 writing, 1/4 painting] for 9 age levels. But in the book it was found that picture-to-text ratio is 1/6 picture, 5/6 writing.

Moreover, when table 1 is examined, it is revealed that this children's book is for 9 years and older due to its external structure features such as sentence length (criteria 15), font size of letters (criteria 17), having realistic pictures (criteria 18), appropriateness of text and picture ratio (criteria 22).

The assessment of the "Olmayan Ülke" according to the internal structure criteria is given in Table2.

Tablo 2

The Assessment Of Olmayan Ülke On Internal Structure Criteria.

Internal Structure	No(1)	Partially appropriate (3)	Yes(5)
1. The book is suitable for the child's development level [fairy tale for 2-7 years; A narrative for the age of 9-12] has been covered.			X
2. Suitable for the child's level of development in the book [love for family, people, nature and animals for ages 6-9; For 9-12 years, the subject of love, history-heroism, adventure, fantastic fiction] has been covered.			X
3. The fiction of the book is different from its counterparts, original and new.			X
4. The subject covered in the book is plausible and credible.			X
5. An introduction and preliminary preparation has been made regarding the events and situations covered in the book.			X
6. The events covered in the book are developed in a logical lattice			X
7. The events and thoughts listed in the book do not contradict each other, they are consistent.			X
8. The events or thoughts listed in the book are processed in a fluent language, keeping the reader's attention alive.			X
9. Conflicts in the fiction of the book create a sense of curiosity and discovery in the reader.			X
10. The main idea is given in a way that does not leave misunderstandings or the reader in dilemma.			X
11. Prejudices about religion, language and gender discrimination are not included in the book.			X
12. In the book, universal and moral values such as love, respect, tolerance, honesty, diligence and truth are included.			X
13. The author enables children to explore the values instead of preaching.			X
14. The book includes people from different cultures.	X		
15. In the book, humor and comic elements are included.	X		
16. In the book, characters from the same age level are included	X		
17. The strengths and weaknesses of the characters can be seen.			X
18. The author also handled extraordinary characters in the narrative			X
19. The behavior of the characters; coincides with their ages and backgrounds			X
20. There are characters that develop and grow in the story.			X

21. The author has cited the causes of character behavior or development.	X
22. The author introduces the characters to the reader with different narrative techniques [in straight narration, in dialogues, in the thoughts of others, in his own thought, in events].	X
23. The book includes females as well as males in leadership and/or non-traditional roles.	X
24. The time processed in the book is progressing linearly, in accordance with the child's chronological time perception (yesterday-today-tomorrow).	X
25. The environment in which the events described in the book pass, is at a level that the children can perceive.	X
26. Descriptions used in expression reflect the physical and mental characteristics of the characters.	X
27. The descriptions used in the narration contribute to the revival of the event and the situation in the text.	X
28. In addition to narrative narration, the author has benefited from different narrative techniques such as description and comparison	X
29. The writer explained the character, events and situations in the story with different perspectives [1. and 3. mouth].	X
30. The author used clear and understandable words that are appropriate for the level of development of children and are used frequently in daily life.	X
31. Words and concepts that are not used frequently in daily life are explained in the text or their meaning can be deduced from the context.	X
32. The writer used the art of speech [analogy, personification] appropriate to the development level of the children in the narration.	X
33. The author used proverbs and idioms suitable for the level of children's development.	X
34. In-text rhyming uses and sound similarities are included.	X
35. The number of regular sentences used by the author is higher than the number of inverted sentences.	X
36. Foreign words that are not widely used in Turkish are not included	X

The same process is done regarding the internal features; The arithmetic average obtained by summing up the scores given in the scale and dividing by the number of items ($168: 36 = 4.66$) is 4.66. This is above 3 points. In this context, the book has the necessary qualifications in terms of internal structure. Only in the book, the criteria 14, 15 and 16 were missing. Humor and comic elements and the book includes people from different cultures are not included in the book and characters from the same age level are not used.

Moreover, when Table 2 is examined, it is revealed that this children's book is for 9 years and older due to its internal structure features in terms of including history, heroism, adventure, love and fantastic fiction (criteria 2).

4. Result

It was observed that the book "Olmayan Ülke" examined in this study carries the internal and external structure criteria that should be in a children's book. Because, as a result of the examination, it was revealed that 52 of the 58 items used to determine the internal and external structure criteria were 'sufficient', 1 was partially appropriate and 5 were absent. Accordingly, the criteria 2 and 20 were missing from the criteria determined in terms of external criteria. The age level to be read on the book has not been specified and three-dimensional pictures that can make associations with different meanings have not been used in the book. The criteria 22 was partially appropriate. Picture-to-text ratio in the book should be 3/4 writing, 1/4 painting] for 9 age levels. But in the book it was found that picture-to-text ratio is 1/6 picture, 5/6 writing. As for the deficiencies of the internal structure criteria, the criteria 14, 15 and 16 were missing. Humor and comic elements and the book includes people from different cultures are not included in the book and characters from the same age level are not used.

And also, it is revealed that this children's book is for 9 years and older due to its external structure features such as sentence length (criteria 15), font size of letters (criteria 17), having realistic pictures (criteria 18), appropriateness of text and picture ratio (criteria 22) and due to its internal structure features in terms of including history, heroism, adventure, love and fantastic fiction (criteria 2).

Based on the data obtained, it was concluded that the fairy tale "Olmayan Ülke" is a work that meets the internal and external structure characteristics that should be found in children's books and this work can be read by children 9 years and over.

Kaynakça

- Alpöge, G. (2011). *Okulöncesinde çocuk edebiyatı*. Okul Öncesi Çocuk Edebiyatı Kitap Katalogu, Ankara: EğitimSen Yayınları.
- Arslan, N. (2005). Çocuk ve kitap. *Çocuk Dergisi*, 46, 27.
- Bayram, Z. (2009). *Resimli çocuk kitaplarının okuma alışkanlığı üzerindeki etkisi*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Bilgi ve Belge Yönetimi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Bowen, G. A., (2009). *Document Analysis as a Qualitative Research Method*. *Qualitative Research Journal*, 9/2, 27-40.
- Crippen, M. (2012).The value of children's literature. *Oneota Reading Journal*, <https://www.luther.edu/oneota-reading-journal/archive/2012/the-value-of-childrens-literature/>
- Demircan, C. (2006). Tubitak çocuk kitaplığı dizisindeki kitapların dış yapısal ve iç yapısal olarak incelenmesi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(1), 12-27.
- Erdal, K. (2009). Eğitim değerleri açısından çocuk kitapları. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi*, 17,1-18 <http://dx.doi.org/10.5038/9780977674411.ch2>
- Gönen, M., Uludağ, G., Tanrıbuyurdu, E., Tüfekçi, E. (2014). 0-3 yaş çocuklarına yönelik resimli çocuk kitaplarının özelliklerine yönelik incelemesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi (H. U. Journal of Education)*, 29/1, 126-139.
- Gönen, M., Karakuş, H., Uysal, A., Kehci, Ulutaş, Z., Kahve, Ö., (2016). Resimli çocuk kitaplarının içerik ve resimleme özelliklerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi (H. U. Journal of Education)*, 31/4, 724-735.
- Ilıcak, N. G. and Başoğlu, N. (2018). Ahmet Ümit'in masal kitaplarında yer alan değerlerin incelenmesi. *Karaelmas Journal of Educational Sciences*, 6, 88-100.
- İpek, G. (2019). Yürekdede ile padişah adlı masalın çocuk edebiyatı açısından değerlendirilmesi. *Çocuk, Edebiyat ve Dil Eğitimi Dergisi*, 2/1, 47-60.
- Karatay, H. (2011). Çocuk edebiyatı metinlerinde bulunması gereken özellikler. *Kuramdan Uygulamaya Çocuk Edebiyatı*. Şimşek, T. (Ed.), Ankara: Grafiker Yayınları.
- Kıran, S. (2008). *Okulöncesi dönemi çocuklarına yönelik hazırlanan masal ve öykü kitaplarında geçen iletişim engelleri*. Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Aydın.
- Mert, O., Albayrak, F. & Serin, N. (2013). Çeviri çocuk kitaplarının kültür aktarımı açısından incelenmesi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 1/3, 58-73.
- Norton, D., & Norton, S. (2011). *Through the eyes of a child: An introduction to children's literature (8th ed.)*. Boston, MA: Prentice-Hall.
- Schneider, J. J. (2016).What Is Children's Literature? In *The Inside, Outside, And Upside Downs Of Children's Literature: From Poets And Pop-Ups To Princesses And Porridge*, Florida: University of South Florida
- Selek, D. (2010). *Çocuk edebiyatı*. İstanbul Üniversitesi Açık Ve Uzaktan Eğitim Fakültesi Çocuk Gelişimi Ön Lisans Programı.

- Sever, S. (2006). *Çocuk edebiyatı eğitimi nasıl olmalıdır*. II. Ulusal Çocuk Ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi
- Sever, S. (2008). *Çocuk ve edebiyat*. İzmir: Tudem Eğitim Hizmetleri.
- Sınar, A. (2006). Türkiye' de çocuk edebiyatı çalışmaları. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 4/7, 175-225
- Şimşek, T. (2011). *Kuramdan uygulamaya çocuk edebiyatı el kitabı*, Ankara: Grafiker Yayınları
- Şirin, M. R. (2005). Edebiyat ve çocuk edebiyatı edebiyatın amacı ve işlevi, *Türk Dili*, 600, 12-31
- Taşdemir, M. (2005). Eğitsel bir materyal olarak çocuk hikâye ve romanlarının nitelik düzeyi. *Milli Eğitim Dergisi*, 33/168, 7-29.
- Tekin, H. (2000). *Çocuk kitaplarında bütünsellik*, I. Ulusal Çocuk Kitapları Sempozyumu, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Tuncer, M. (2016). *Okul öncesi eğitim kurumlarında kullanılan resimli hikâye kitaplarının öğretmen görüşleri doğrultusunda incelenmesi*, İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü İlköğretim Anabilim Dalı Okul Öncesi Öğretmenliği Bilim Dalı.
- Yavuz, M. H. (2000). *Çocuklar için hazırlanacak masal kitaplarının içerik, dil-anlatım ve eğitsel özelliklerine genel bir bakış*, I. Ulusal Çocuk Kitapları Sempozyumu, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Yılar, Ö. ve Turan, L. (2007). *Çocuk edebiyatı*. Ankara: Pegem Yayıncılık
- Yılmaz, N. (2002). Çocuk edebiyatı: eleştirinin acilen ihtiyaç duyulduğu bir alan. *Virgül Dergisi*, 53, 8-9.
- Yılmaz O. ve Kılıç B. S. (2015). İdealize Karakter Bağlamında Elif Şafak'ın Sakız Sardunya'sı. II. Uluslararası Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu, s.143.
- Yılmaz, O. (2016). Çocuk kitaplarında bulunması gereken özellikler, *Okul Öncesinde Çocuk Edebiyatı ve Medya El Kitabı*. Şimşek, T. (Ed.), Ankara: Grafiker Yayınları.
- Yıldırım, A.ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*, Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Yükselen, A. Yumuş, M. Işık, E. (2016). Çocuk kitabı seçme kriterlerine ilişkin okul öncesi eğitimcilerin görüşleri. *Başkent University Journal Of Education*, 3/2,161-168.

1. Giriş

Ahlakî, millî ve evrensel kültür değerlerinin kazanılması, dil edinimi, okuma, dinleme ve konuşma becerilerinin geliştirilmesi için öğretim ve öğrenme sürecinde kullanılması gereken önemli öğretim materyalleri olan masallar, çocuk kitapları arasında önemli bir yere sahiptir (Kıran, 2008). Bu bağlamda, çocuk kitaplarını seçerken kullanılması gereken ölçütlerin neler olması gerektiği önemli bir konudur. Çünkü çocukta okuma sevgisini ve kültürünü edindirmeyi amaçlayan çocuk kitaplarının niteliğine gereken önem verilmelidir. Bu bağlamda çocuk kitaplarının hem iç yapısal hem de dış yapısal olarak bazı ölçütlere uygun hazırlanması gerekmektedir. Çocuk kitaplarında bulunması gereken ölçütlerin bir eserde bulunup bulunmadığı büyük önem taşımaktadır. Çünkü çocuk; okuma sevgisi ve kültürü kazandığı ölçüde okuyacak, kendini ve ufkunu geliştirecektir. Bu bağlamda bu çalışmanın amacı Ahmet Ümit'in "Olmayan Ülke" isimli masalını çocuk edebiyatı ölçütlerine göre değerlendirmektir. Bu araştırmada aşağıdaki şu iki sorunun cevabı aranacaktır:

- ▶ "Olmayan Ülke" kitabı, bir çocuk kitabının taşınması gereken dış yapı ölçütlerini ne ölçüde taşımaktadır?
- ▶ "Olmayan Ülke" kitabı, bir çocuk kitabının taşınması gereken iç yapı ölçütlerini ne ölçüde taşımaktadır?

2. Yöntem

Bu araştırmada nitel araştırma kapsamında doküman analizi yapılmıştır. Doküman analizi, araştırılması amaçlanan olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin incelenmesini kapsar (Yıldırım ve Şimşek, 2013, s.217). Veri toplamak için Karatay (2011) tarafından oluşturulan Çocuk Kitapları Değerlendirme Ölçeği kullanılmıştır. Bu ölçeğe ek olarak 2 ölçüt daha eklenmiştir. Böylelikle ölçekte toplam 58 ölçüt kullanılmıştır. Ölçek iç ve dış yapı özellikleri bakımından 2 temel bölüme ayrılmıştır. Ölçekte kitapların dış yapı ile ilgili sahip olması gereken 22; içerik özellikleri ile ilgili sahip olması gereken 36 ölçüt bulunmaktadır. Bu araştırmada elde edilen veriler, betimsel analiz kullanılarak incelenmiştir. Bu yaklaşıma göre, elde edilen veriler daha önceden belirlenen temalara göre özetlenir ve yorumlanır. Bu tür analizde amaç elde edilen bulguları düzenlenmiş ve yorumlanmış bir şekilde ortaya koymaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2013, s.256). Bu bağlamda elde edilen veriler sistematik ve açık bir biçimde betimlenmiş, yorumlanmış ve neden-sonuç çerçevesinde bazı sonuçlar elde edilmiştir. "Olmayan Ülke", kitapların dış yapı tasarımı ile ilgili sahip olması gereken 22; içerik özellikleri ile ilgili sahip olması gereken 36 ölçüt ile incelenmiştir.

Her özelliğin yeterliliği ölçekte 1 (hayır), 3 (kısmen uygun) ve 5 (evet) puan üzerinden puanlanmıştır. Ölçek, eşit aralıklı puanlama ölçeğidir. Buna göre ölçekte çocuk kitaplarında bulunması gereken özelliklerin bulunma durumuna göre verilen puanların toplanıp madde sayısına bölünmesinden elde edilen aritmetik ortalama eğer "1-2.9 puan" arasında çıkıyorsa yani 3 puandan düşük çıkıyorsa, incelenen kitabın çocuklara uygun olmadığı; "3-5 puan" arasında çıkıyorsa kitabın çocuk edebiyatı ve çocuklara uygun olduğu söylenmiştir.

3.3. Bulgular ve Sonuç

Değerlendirmesi yapılan kitabın görsel tasarımı ile ilgili ölçekte verilen puanların toplanıp madde sayısına bölünmesinden ($100: 22=4,54$) elde edilen aritmetik ortalama 4.54'dür ve 3 puanın üstündedir. Bu bağlamda bu kitap görsel tasarım açısından gerekli niteliklikleri taşımaktadır. Görsel tasarım açısından belirlenen ölçütlerden sadece 2 ve 20 numaralı ölçütlerin eksik olduğu saptanmıştır. Kitabın üzerinde okutulması gereken yaş seviyesi belirtilmemiş ve kitapta farklı anlamlara gelen çağrışımlar yapabilen [üç boyutlu veya çok anlamlı] resimler kullanılmamıştır. Ek olarak 22 numaralı ölçüt olan kitaptaki resim metin oranı kısmen uygun olarak belirlenmiştir. Aynı işlem içerik özellikleri ile ilgili yapıldığında; ölçekte verilen puanların toplanıp madde sayısına bölünmesinden ($168: 36=4,66$) elde edilen aritmetik ortalama 4.66'dir. Bu da 3 puanın üstündedir. Bu bağlamda kitap içerik bakımından gerekli nitelikleri taşımaktadır. Kitapta, 14, 15 ve 16 numaralı ölçütlerin eksik olduğu saptanmıştır. Kitapta farklı kültürden insanlara, mizah ve güldürü öğelerine yer verilmemiştir ve aynı yaş düzeyinden karakterler kullanılmamıştır.

İncelenen kitabın dış yapı ölçütlerinden cümle uzunluğu (ölçüt 15), harflerin yazı tipi boyutu (ölçüt 17), gerçekçi resimlere sahip olması (ölçüt 18), metin ve resim oranı (ölçüt 22) ölçütlerine uygunluğu ve iç yapı ölçütlerinden tarih, kahramanlık, macera, sevgi ve fantastik konu içermesi (ölçüt 2) ölçütüne uygun olması bakımından 9 yaş ve üstü için okunabilirliği tespit edilmiştir.

Araştırmanın bulguları doğrultusunda, Ahmet Ümit'in "Olmayan Ülke" isimli kitabının hem iç hem de dış yapı açısından çocuk kitapları değerlendirme ölçütlerine uygun olduğu tespit edilmiş ve 9 yaş ve üzeri çocuklar için okutulabilirliği belirlenmiştir.

Bekdaş, M. & Aslan, M. (2020). Assessment of Ahmet Ümit's fairy tale "Olmayan ülke" according to the criteria of children's literature. *Çocuk, Edebiyat ve Dil Eğitimi Dergisi*, 3(2), 122-137.

Journal of Child, Literature and Language Education – JCLLE

<http://dergipark.gov.tr/ceded>

Article type: Research

Received date: 29.09.2020

Accept date: 05.11.2020

Doi no: 10.47935/ceded.801810

Child Rights in Illustrated Children's Books

Pınar BAĞÇELİ KAHRAMAN*, Tuğçe KARTAL**, Süreyya YILDIZ***

Abstract. The aim of this study is to examine the level of inclusion of child rights in illustrated children's books. In line with this general purpose, the study carried out with case study from qualitative research designs. In the data collection process, document analysis was used in this study. Document Analysis Totally 64 illustrated children books were selected via purposeful sampling methods by selecting the first 5-15 books that were sold online in 2019 in Turkey (Kitapyurdu, D& R, BKM) considering most preferred publishers of illustrated children books (Can Çocuk, Yapi Kredi, İş Bankası, Redhose Kidz, 1001 Çiçek, Hep Kitap, Beta Kids). The books were analyzed by descriptive analysis. In this study where the main theme was determined as child rights; sub-themes were determined as the right to life, development, protection and participation. These themes (Karaman Kepenekci and Aslan (2011) were arranged considering the framework determined in their study. Totally 1063 sentences regarding rights were identified in 64 books investigated. In this study, it was determined that expressions about participation (f= 700) and survival rights of children (f=182) are more included in illustrated children's books on the other hand expressions about developmental (f=142) and protection rights (f=39) were included less. As a result of this research, it was determined that rights were included at different levels in the books.

Keywords: Child rights, illustrated children's books, preschool education

* Assoc. Prof. Dr, Bursa Uludag University, Education Faculty, Basic Education Department, Preschool Education Program, Bursa; email:pinarbag@uludag.edu.tr

** Preschool Teacher, MoNE, Bursa; email: tugcekrll@gmail.com

*** Preschool Teacher, MoNE, Bursa; email: thepleiadesstar@gmail.com

Resimli Çocuk Kitaplarında Çocuk Hakları

Pınar BAĞÇELİ KAHRAMAN*, Tuğçe KARTAL**, Süreyya YILDIZ***

Öz. Bu çalışmanın amacı resimli çocuk kitaplarında çocuk haklarına yer verme düzeylerinin belirlenmesidir. Bu amaç doğrultusunda araştırma nitel araştırma desenlerinden durum çalışması ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmada verilerin toplanma sürecinde ise doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Bu kapsamda Türkiye’de 2019 yılındaki kitap satış sitelerinde (Kitapyurdu, D&R, BKM Kitap) resimli çocuk kitaplarında en çok tercih edilen yayınevlerinin (Can Çocuk, Yapı Kredi, İş Bankası, Redhose Kidz, 1001 Çiçek, Hep Kitap, Beta Kids) her birinde en çok satan ilk 5 ile 15 kitabı seçilerek amaçlı örnekleme yolu ile belirlenmiş toplamda 64 resimli çocuk kitabı belirlenmiştir. Kitaplar betimsel analiz ile analiz edilmiştir. Ana tema çocuk hakları, alt temalar ise yaşama, gelişime, korunma ve katılım hakları olarak belirlenmiştir. Bu temalar Karaman Kepenekci ve Aslan’ın (2011) yaptıkları araştırmada belirledikleri çerçeve göz önünde bulundurularak düzenlenmiştir. Bu araştırma sonucunda incelenen 64 resimli çocuk kitabında toplam 1063 hak cümlesi tespit edilmiştir. Resimli çocuk kitaplarında belirlenen hak cümleleri incelendiğinde; çocukların katılım (f=700) ve yaşamsal (f=182) hakları ile ilgili ifadeler daha fazla yer verdikleri; gelişimsel (f=142) ve korunma(f=39) hakları ile ilgili ifadeler ise daha az yer verdikleri saptanmıştır. Bu bulgular ışığında çocukların Çocuk Hakları Sözleşmesi ile ilgili olarak daha fazla bilgilendirilmeleri ve eğitilmeleri için kitaplarda daha fazla hak ifadelerine yer verilmesi gerektiği söylenebilir.

Anahtar kelimeler: Çocuk hakları, resimli çocuk kitapları, okul öncesi dönem.

* Doç. Dr., Bursa Uludağ Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Basic Education Departm Temel Eğitim Bölümü, Okul Öncesi Eğitimi ABD., Bursa; email:pinarbag@uludag.edu.tr

** Okul Öncesi Öğretmeni, MEB, Bursa; email: tugcekrtil@gmail.com

*** Okul Öncesi Öğretmeni, MEB, Bursa; email: thepleiadesstar@gmail.com

1. Giriş

Çocuk hakları, çocukların doğuştan kazandıkları insan hakları temelinde çocuğun etkin, eşit ve özgür bir yetişkin olma sürecinde sahip olması gereken yetkileri içeren ve fiziksel, sosyolojik, psikolojik ve politik olarak nitelendirilen hakları kapsayan evrensel bir terimdir (Özdemir Uluç, 2008; Uçuş ve Şahin, 2012). Çocuk haklarının evrenselleşmesinde en önemli belgelerden biri 1989 yılında Birleşmiş Milletler tarafından kabul edilerek, Türkiye de dâhil olmak üzere dünya genelinde yürürlüğe giren Çocuk Hakları Sözleşmesidir. Hukuki bir metin olan bu sözleşme; çocuğun temel gereksinimlerini karşılayan yaşamsal haklar, oyun, eğitim, dinlenme gibi çocuğun gelişimi için gerekli olan gelişme hakları, çocuğun ihmal ve istismardan korunma hakları ve çocuğun içinde büyüdüğü aile, okul ve toplum üçgeninde etkin rol almasını içeren katılım hakları olarak sınıflandırılmaktadır (Akyüz, 2015; Karaman Kepenekci ve Aslan, 2011; Meray, 2017).

Hakların eğitimine başlamada en ideal zaman dilimi olan çocuklukta, haklara saygılı bir gelecek yetiştirmek için en etkili yol çocuk hakları eğitimidir. Çocuk haklarının bilincinde olan ve bunu yaşamına uygulayan bireyler yetiştirmek ise eğitim kurumlarının en önemli görevlerindedir. Çocuklara haklarının eğitimi çevresindeki bireylere saygı duygusunu geliştirmeyi, onlara haklarını öğretmeyi ve bu hakları koruma yollarını içermektedir. Bu eğitim süreci, çocuk hakları sözleşmesine uygun eğitim uygulamalarını kapsamaktadır. Bunun doğal bir sonucu olarak çocuklar öğrendiklerini davranış olarak kazanacak ve yaşama yansıtacaklardır (Akyüz, 2016; Flowers, 2010; Gömleksiz, Kilimci, Vural, Demir, Koçoğlu-Meek ve Erdal, 2008; Howe ve Covell, 2010; Seyhan ve Cansever, 2017; Uçuş, 2013). Çocuk hakları eğitimi bazı ülkelerin ders programlarında yer almaya başlamış olsa da hala dünyada engellerle karşılaşmaktadır (Collins, 2019). Bu nedenle sadece ders programları ile değil farklı yollarla da çocuk hakları eğitiminin verilmesi gerekmektedir.

Hakların eğitiminde resimli çocuk kitapları da ayrı bir yer tutmaktadır. Resimli çocuk kitapları, çocukların eğlenirken öğrenebilmesini sağlayan ve hayal dünyalarını zenginleştiren, eleştirel düşünmeyi sağlayan görsel öğelerden ve dilsel metinlerden oluşan kısacası zihinsel, dilsel becerilerin edinilmesini sağlayan kitaplardır (Erbay ve Samur, 2012; Owens ve Nowell, 2001; Şahin, 2014). Ayrıca resimli çocuk kitapları, çocuklara okulöncesi dönemden itibaren evde ve okulda çocuk haklarının verilmesini sağlayabilecek en uygun araçlardan biri olarak da ifade edilmektedir (Karaman Kepenekçi ve Aslan, 2011). Okul öncesi dönemde resimli çocuk kitaplarını fiziksel, görsel, içerik, ileti, kavramlar ve kazanımlara uygunluk açısından inceleyen çeşitli araştırmalar bulunmaktadır (Gönen, Karakuş, Uysal, Kehçi, Ulutaş ve Kahve, 2016; Gönen, Uygun, Erdoğan ve Katrancı, 2012; Karagöz, 2018; Kılıç, Değirmenci, Ünsal ve Balat, 2017; Veziroğlu ve Gönen, 2012; Yılmaz ve Özdemir Eren, 2017). Ayrıca resimli çocuk kitaplarında toplumsal cinsiyet, kültürel farkındalık ve değerler gibi konuların ele alındığı da görülmektedir (Bağçeli Kahraman ve Özdemir, 2019; Dilek, 2017; Körükçü, Kapıkıran ve Aral; Erhan, 2020). 100 Temel Eserde (Türkyılmaz ve Kuş, 2014), Aytül Akal öykülerinde (Maltepe, 2013), masallarda (Turan, 2011), atasözlerinde (Türkyılmaz, 2015), ilkökul ders

programlarında (Buğday ve Küçüköğlü, 2017; Dünder ve Hareket, 2016) çocuk haklarını ve cinsel eğitim ve cinsel istismarı (Güzelyurt, 2020) inceleyen araştırmalar da bulunmaktadır. Ancak Türkiye’de resimli çocuk kitaplarında çocuk haklarını inceleyen sadece üç araştırmaya rastlanmıştır (Aslan ve Güldenoğlu, 2018; Büyükalan ve Harmankaya, 2019; Karaman Kepenekçi ve Aslan, 2011). Karaman Kepenekçi ve Aslan (2011) tarafından yapılan araştırmanın 2011 yılında yapılmış olması, Aslan ve Güldenoğlu’nun (2018) araştırmasında on kitabın incelenmesi, Büyükalan ve Harmankaya’nın sadece ödüllü kitapları incelemesi, son dönemlerde çocuk kitaplarının yaygınlaşması ve sayılarının artması düşüncelerinden yola çıkarak; 2019 yılında en çok satılan kitapların belirlenerek incelenmesi gerektiği üzerinde durulmuştur. En çok okunulduğu düşünülen bu resimli çocuk kitaplarının çocuklara çocuk haklarını farketmesi ve çocukların haklarından haberdar olmaları açısından önemlidir. Dolayısıyla bu çalışmanın amacı en çok satılan resimli çocuk kitaplarında çocuk haklarına yer verilme düzeyini incelemektir. Bu genel amaç doğrultusunda resimli çocuk kitaplarında yaşama, gelişime, katılım ve korunma haklarına yer verme düzeylerinin belirlenmesine çalışılmıştır.

2. Yöntem

2.1. Araştırmanın Modeli/ Deseni

Araştırma nitel araştırma desenlerinden durum çalışması ile gerçekleştirilmiştir. Durum çalışmasında araştırmacı bir durum ya da durumlar hakkında gözlem, görüşme, doküman gibi çeşitli bilgi kaynaklarını kullanarak derinlemesine bilgi edinmekte ve bu bilgiyi sunmaktadır (Creswell, 2013). Araştırmada verilerin toplanma sürecinde uygun dokümanların araştırılıp incelenmesini kapsayan doküman analizi yöntemi kullanılmıştır (Meriam, 2013).

2.2. İncelenen Dökümanlar

Türkiye’de 2019 yılındaki kitap satış sitelerinde (Kitapyurdu, D&R, BKM Kitap) resimli çocuk kitaplarında en çok tercih edilen yayınevlerinin (Can Çocuk, Yapı Kredi, İş Bankası, Redhose Kidz, 1001 Çiçek, Hep Kitap, Beta Kids) her birinde en çok satan ilk 5 ile 15 kitabı seçilerek amaçlı örnekleme yolu ile toplamda 64 resimli çocuk kitabı belirlenmiştir. Amaçlı örnekleme tek bir araştırmayla evrene genellemenin zor olduğu durumlarda gereken kriterlerin belirlenerek seçimin yapılmasını içermektedir (Johnson ve Christensen , 2014).

Tablo 1’de incelenen kitaplara ilişkin bilgiler verilmiştir.

Tablo 1

Araştırma Kapsamına Alınan Kitaplara İlişkin Bilgiler

	Yazar	Yıl	Kitabın Adı	Yayın Evi ve Yeri
K1.	Şahinkanat, S.	(2016)	<i>Üç Kedi Bir Dilek.</i>	İstanbul: Yapı Kredi Yayınları
K2.	Şahinkanat, S.	(2015)	<i>Üç Kedi Bir Canavar.</i>	İstanbul: Yapı Kredi Yayınları
K3.	Tavano, S.	(2016)	<i>Nasıl Başlar?</i>	İstanbul: Yapı Kredi Yayınları

K4.	Şahinkanat, S	(2016)	<i>Yavru Ahtapot Olmak Çok Zor.</i>	İstanbul: Yapı Kredi Yayınları
K5.	Şahinkanat, S.	(2016)	<i>Maymun Kral.</i>	İstanbul: Yapı Kredi Yayınları
K6.	Oral, F.	(2016)	<i>Böğürtlen Cini ve Sarı Gaga.</i>	İstanbul: Yapı Kredi Yayınları
K7.	Şahinkanat, S.	(2016)	<i>Annemin Çantası.</i>	İstanbul: Yapı Kredi Yayınları
K8.	Oral, F.	(2016)	<i>Farklı Ama Aynı.</i>	İstanbul: Yapı Kredi Yayınları
K9.	Oral, F.	(2016)	<i>Kırmızı Kanatlı Baykuş.</i>	İstanbul: Yapı Kredi Yayınları
K10.	Oral, F.	(2017)	<i>Guguklu Saatin Küçük Kuşu.</i>	İstanbul: Yapı Kredi Yayınları
K11.	Oral, F.	(2016)	<i>Kırmızı Elma.</i>	İstanbul: Yapı Kredi Yayınları
K12.	Engler, M.	(2016)	<i>Bay Tavşanın Bir Fikri Var.</i>	İstanbul: Yapı Kredi Yayınları
K13.	Ak, B.	(2016)	<i>Büyükanne ve Miyop Ejderha.</i>	İstanbul: Can Çocuk Yayınları
K14.	Göknil, C.	(2011)	<i>Babasının Başka Evi Var.</i>	İstanbul: Can Çocuk Yayınları
K15.	Göknil, C.	(2015)	<i>Deniz Masalı.</i>	İstanbul: Can Çocuk Yayınları
K16.	Göknil, C.	(2016)	<i>Kardeşim.</i>	İstanbul: Can Çocuk Yayınları
K17.	Ak, S.	(2016)	<i>Kırık Şemsiye.</i>	İstanbul: Can Çocuk Yayınları
K18.	Genç, G.	(2016)	<i>Küçük Kırmızı Düşme.</i>	İstanbul: Can Çocuk Yayınları
K19.	Ünal, A.	(2015)	<i>Minik Ayı Vadu, Annem Beni Seviyor Mu?</i>	İstanbul: Can Çocuk Yayınları
K20.	Ünal, A.	(2015)	<i>Minik Ayı Vadu, Ormandaki Dedikodu.</i>	İstanbul: Can Çocuk Yayınları
K21.	Ünal, A.	(2015)	<i>Minik Ayı Vadu, Arkadaş Arıyor.</i>	İstanbul: Can Çocuk Yayınları
K22.	Ak, S.	(2016)	<i>Eskiler Alırım.</i>	İstanbul: Can Çocuk Yayınları
K23.	Avcı, F.	(2016)	<i>Kırmızı Fili Gördünüz Mü?</i>	İstanbul: Can Çocuk Yayınları
K24.	Ak, B.	(2016)	<i>Uyurgezer Fil.</i>	İstanbul: Can Çocuk Yayınları
K25.	Clarck, E.	(2016)	<i>Aylar Kitap Okumaz.</i>	İstanbul: 1001 Çiçek Yayınları
K26.	Beigel, C.	(2017)	<i>Annesini Arayan Bukalemun.</i>	İstanbul: 1001 Çiçek Yayınları
K27.	Pett, M. – Rubinstein, G.	(2012)	<i>Hiç Hata Yapmayan Kız.</i>	İstanbul: 1001 Çiçek Yayınları
K28.	Fearnley, J.	(2015)	<i>Senin Gibi.</i>	İstanbul: 1001 Çiçek Yayınları
K29.	Beigel, C.	(2016)	<i>Anne Tavuk Anlatıyor, Sudan Korkan Timsah.</i>	İstanbul: 1001 Çiçek Yayınları
K30.	Beigel, C.	(2016)	<i>Anne Tavuk Anlatıyor, Kötü Sözler Söyleyen Koala.</i>	İstanbul: 1001 Çiçek Yayınları
K31.	Beigel, C.	(2016)	<i>Anne Tavuk Anlatıyor, Erken Kalkmayı Sevmeyen Kurbağa.</i>	İstanbul: 1001 Çiçek Yayınları
K32.	Beigel, C.	(2016)	<i>Anne Tavuk Anlatıyor, Şekeri Çok Seven Kurt.</i>	İstanbul: 1001 Çiçek Yayınları
K33.	Brown, P.	(2018)	<i>Bay Kaplan Yabana Çıkıyor.</i>	İstanbul: Hep Kitap Yayınları
K34.	Kerr, J.	(2017)	<i>Dombili ve Tavşancık.</i>	İstanbul: Hep Kitap Yayınları
K35.	Kerr, J.	(2017)	<i>Dombili Yeni Yılı Kutluyor.</i>	İstanbul: Hep Kitap Yayınları
K36.	Talleg, O.	(2017)	<i>Koyunlar Kralı I. Louis.</i>	İstanbul: Hep Kitap Yayınları
K37.	Scheffler, A.	(2016)	<i>Tavşancan ile Faresu Küçük Su Birikintisi.</i>	İstanbul: Hep Kitap Yayınları
K38.	Scheffler, A.	(2016)	<i>Tavşancan ile Faresu Korkunç Canavar.</i>	İstanbul: Hep Kitap Yayınları
K39.	Scheffler, A.	(2016)	<i>Tavşancan ile Faresu Karlı Gün.</i>	İstanbul: Hep Kitap Yayınları

K40.	Özkan, S.	(2016)	<i>Dişi Düşen Ejderha.</i>	İstanbul: Beta Kids Yayınları
K41.	Gravett, E.	(2017)	<i>Temiz.</i>	İstanbul: Beta Kids Yayınları
K42.	Freedman, C.	(2016)	<i>Uzaylılar Don Sever.</i>	İstanbul: Beta Kids Yayınları
K43.	Antony, S.	(2018)	<i>Lütfen Bay Panda.</i>	İstanbul: Beta Kids Yayınları
K44.	Gravett, E.	(2016)	<i>Bir Daha.</i>	İstanbul: Beta Kids Yayınları
K45.	Kozikoğlu, T.	(2013)	<i>Özgürlüğünü Arayan Kelebek.</i>	İstanbul: RedhouseKidz Yayınları
K46.	Kozikoğlu, T.	(2014)	<i>Bulutunu Arayan Su Damlası.</i>	İstanbul: RedhouseKidz Yayınları
K47.	Kozikoğlu, T.	(2014)	<i>Bilmiş Fare Tuna.</i>	İstanbul: RedhouseKidz Yayınları
K48.	Kozikoğlu, T.	(2014)	<i>Mutsuz Kedi Dila.</i>	İstanbul: RedhouseKidz Yayınları
K49.	Kozikoğlu, T.	(2014)	<i>Korkak Kuş Sema.</i>	İstanbul: RedhouseKidz Yayınları
K50.	Kozikoğlu, T.	(2014)	<i>Tembel Balık Sefa.</i>	İstanbul: RedhouseKidz Yayınları
K51.	Kozikoğlu, T.	(2014)	<i>İnatçı Kirpi Mina.</i>	İstanbul: RedhouseKidz Yayınları
K52.	Kozikoğlu, T.	(2014)	<i>Öfkeli Örümcek Rıza.</i>	İstanbul: RedhouseKidz Yayınları
K53.	Kozikoğlu, T.	(2014)	<i>Kıskanç Kurbağa Eda.</i>	İstanbul: RedhouseKidz Yayınları
K54.	Kozikoğlu, T.	(2014)	<i>Sabırsız Sinek Feza.</i>	İstanbul: RedhouseKidz Yayınları
K55.	Goeminne, S.	(2017)	<i>Sen ve Başkaları.</i>	İstanbul: RedhouseKidz Yayınları
K56.	Kolektif.	(2018)	<i>Babam Yanımdayken.</i>	İstanbul: RedhouseKidz Yayınları
K57.	Miles, D.	(2016)	<i>Kitap.</i>	İstanbul: RedhouseKidz Yayınları
K58.	Gliori, D.	(2016)	<i>Akıllı Tilkinin Masalı.</i>	İstanbul: İş Bankası Yayınları
K59.	Hancocks, H.	(2017)	<i>Şerlok ve Kayıp Başyapıt.</i>	İstanbul: İş Bankası Yayınları
K60.	Donaldson, J.	(2016)	<i>Yayazula.</i>	İstanbul: İş Bankası Yayınları
K61.	Barnard, L.	(2018)	<i>Ben Yapmadım.</i>	İstanbul: İş Bankası Yayınları
K62.	Donaldson, J.	(2019)	<i>Değnek Adam.</i>	İstanbul: İş Bankası Yayınları
K63.	Joyce, M.	(2018)	<i>Büyüdüğüm Zaman.</i>	İstanbul: İş Bankası Yayınları
K64.	Flood, C.	(2018)	<i>Şu Yaramaz Tavşanlar.</i>	İstanbul: İş Bankası Yayınları

2.3. Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırma sürecinde veriler, dokümanlara ulaşma, onları anlama ve analiz etme süreçlerini kapsayan doküman analizi yöntemi kullanılarak elde edilmiştir (Yıldırım ve Şimşek, 2013). İkinci aşamada belirli bir sistem dahilinde elde edilen veriler betimsel analiz ile analiz edilmiştir. Betimsel analizde ana ve alt temalar önceden belirlenmekte ve görüşlerin yansıtılması için doğrudan alıntılar yapılmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Ana temanın çocuk hakları olarak belirlendiği bu çalışmada; alt temalar ise yaşama, gelişime, korunma ve katılım hakları olarak belirlenmiştir. Bu temalar Karaman Kepenekci ve Aslan'ın (2011) yaptıkları araştırmada belirledikleri çerçeveye göz önünde bulundurularak düzenlenmiştir.

• **Yaşama Hakkı:** Çocuğun yaşama, barınma, tıbbi bakım, bir isme sahip olma, beslenme gibi temel ihtiyaçlarının karşılanmasını içermektedir.

• **Gelişim Hakkı:** Oyun, eğitim, dinlenme, boş zamanlarını değerlendirme, eğlenme gibi hakları içermektedir.

• **Korunma Hakkı:** Çocuğun duygusal, fiziksel, ekonomik ve cinsel her türlü istismardan korunmasını içermektedir.

- **Katılım Hakkı:** Çocuğun görüşlerini açıklama, dernek kurma ve kararlara katılım gibi haklarını içermektedir.

Betimsel analizde alt tema ve temalar çerçevesinde sayısallaştırarak her kitabın bu haklara ne düzeyde yer verdiği belirlenmeye çalışılmıştır. Bu kapsamda kitaplarda yaşama, gelişme, korunma ve katılım haklarına yer verdikleri her bir ifade frekans (f) kullanılarak belirtilmiştir. Ayrıca örnek ifadelerden doğrudan alıntılar yapılmıştır. Ayrıca iki araştırmacı verileri ayrı ayrı kodlamış ve araştırmacılar arası uyum katsayısı .90 olarak belirlenmiştir. Bu bakımdan araştırmann güvenilir olduğu söylenebilir (Miles ve Huberman, 1994).

3. Bulgular

Tablo 2’de resimli çocuk kitaplarında çocuk haklarına yer verilme düzeyleri verilmiştir.

Tablo 2

Resimli Çocuk Kitaplarında Çocuk Hakları

Kitaplar	Çocuk Hakları				Toplam (f)
	Yaşama (f)	Gelişme (f)	Korunma (f)	Katılım (f)	
K1	2	6	1	11	20
K2	6	6	13	5	30
K3	-	1	-	5	6
K4	5	2	-	3	10
K5	-	3	-	7	10
K6	7	-	1	-	8
K7	2	2	-	10	14
K8	6	5	-	-	11
K9	4	-	-	15	19
K10	6	-	-	1	7
K11	4	-	1	8	13
K12	3	-	2	23	28
K13	2	1	-	10	13
K14	2	1	-	3	6
K15	-	-	-	8	8
K16	1	1	-	8	10
K17	-	-	-	10	10
K18	-	1	-	12	13
K19	13	-	-	9	22
K20	-	-	-	7	7
K21	3	16	5	40	64
K22	-	1	-	19	20

K23	2	8	-	5	15
K24	3	3	-	7	13
K25	-	3	-	10	13
K26	-	1	-	6	7
K27	10	7	-	10	27
K28	29	-	3	8	40
K29	1	-	-	18	19
K30	-	-	-	27	27
K31	2	-	-	43	45
K32	5	1	-	28	34
K33	-	-	-	14	14
K34	-	1	-	8	9
K35	-	1	-	3	4
K36	-	2	-	9	11
K37	3	6	-	3	12
K38	7	1	1	1	10
K39	3	7	-	4	14
K40	-	3	-	3	6
K41	1	2	-	10	13
K42	-	2	-	2	4
K43	-	-	-	11	11
K44	1	2	-	4	7
K45	-	3	-	10	13
K46	2	5	-	9	16
K47	1	1	-	12	14
K48	3	2	-	8	13
K49	-	4	3	8	15
K50	-	2	-	9	11
K51	-	2	-	10	12
K52	1	2	-	12	15
K53	-	1	-	8	9
K54	1	1	-	7	9
K55	16	1	1	-	18
K56	4	4	4	3	15
K57	2	-	1	4	7
K58	5	5	-	11	21
K59	1	-	-	10	11

K60	-	-	1	40	41
K61	1	3	1	15	20
K62	2	6	-	41	49
K63	1	-	-	20	21
K64	10	4	-	15	29
Toplam	182 (%17)	142 (%13,4)	39 (%3,7)	700(%65,9)	1063(%100)

Tablo 2’de görüldüğü gibi; resimli çocuk kitaplarında en fazla çocukların katılım haklarıyla ilgili anlatımlara (%65,9) yer verildiği görülmektedir. İkinci sırada yaşamsal haklar (%17), daha sonra yaşamsal haklara yakın bir yüzde ile gelişimsel haklar (%13,4) yer almaktadır. Kitaplarda en az ise korunma hakkı(%3,7) yer almaktadır. Çocuk hakları ile ilgili ifadelerin en fazla *Minik Ayı Vadu*, *Arkadaş Arıyor* (K21) , *Değnek Adam* (K62), *Anne Tavuk Anlatıyor* (Erken Kalkmayı Sevmeyen Kurbağa) (K31), *Yayazula* (K60) ve *Senin Gibi* (K28) kitaplarında olduğu görülmektedir.

Tablo 3’te katılım haklarıyla ilgili ifadelere yer veren kitaplar ve yer verme durumları verilmiştir.

Tablo 3

Resimli Çocuk Kitaplarında Çocukların Katılım Hakları

Kitap Adları	KatılımHakları(f)
K31. Anne Tavuk Anlatıyor (Erken Kalkmayı Sevmeyen Kurbağa)	43
K62. Değnek Adam	41
K21. Minik Ayı Vadu (Arkadaş Arıyor)	40
K60. Yayazula	40
K32. Anne Tavuk Anlatıyor (Şekeri Çok Seven Kurt)	28
K30. Anne Tavuk Anlatıyor (Kötü Sözler Söyleyen Koala)	27
K12. Bay Tavşan’ın Bir Fikri Var	23
K63.Büyüdüğüm Zaman	20
K22. Eskiler Alırım	19
K29. Anne Tavuk Anlatıyor (Sudan Korkan Timsah)	18
K9. Kırmızı Kanatlı Baykuş	15
K61. Ben Yapmadım	15
K64. Şu Yaramaz Tavşanlar	15
K33. Bay Kaplan Yabana Çıkıyor	14
K18. Küçük Kırmızı Düşme	12
K47. Bilmiş Fare Tuna	12
K52. Öfkeli Örümcek Rıza	12
K1. Üç Kedi Bir Dilek	11
K43. Lütfen Bay Panda	11
K58. Akıllı Tilkinin Masalı	11
K7. Annemin Çantası	10
K13. Büyükanne ve Miyop Ejderha	10

K17. Kırık Şemsiye	10
K27. Hiç Hata Yapmayan Kız	10
K41. Temiz	10
K45. Özgürlüğünü Arayan Kelebek	10
K51. İnatçı Kirpi Mina	10
K59. Şerlok ve Kayıp Başyapıt	10
K19. Minik Ayı Vadu (Annem Beni Seviyor mu?)	9
K36. Koyunlar Kralı 1.Louis	9
K46. Bulutunu Arayan Su Damlası	9
K50. Tembel Balık Sefa	9
K11. Kırmızı Elma	8
K15. Deniz Masalı	8
K16. Kardeşim	8
K28. Senin Gibi	8
K34. Dombili ve Tavşancık	8
K48. Mutsuz Kedi Dila	8
K49. Korkak Kuş Sema	8
K53. Kıskanç Kurbağa Eda	8
K5. Maymun Kral	7
K20. Minik Ayı Vadu (Ormandaki Dedikodu)	7
K24. Uyurgezer Fil	7
K54. Sabırsız Sinek Feza	7
K26. Annesini Arayan Bukalemun	6
K2. Üç Kedi Bir Canavar	5
K3. Nasıl Başlar?	5
K23. Kırmızı Fili Gördünüz mü?	5
K39. Tavşancan ile Faresu (Karlı Gün)	4
K44. Bir Daha	4
K57. Kitap	4
K4. Yavru Ahtapot Olmak Çok Zor	3
K14. Babasının Başka Evi Var	3
K35. Dombili Yeni Yılı Kutluyor	3
K37. Tavşancan ile Faresu (Küçük Su Birikintisi)	3
K40. Dişi Düşen Ejderha	3
K56. Babam Yanımayken	3
K42. Uzaylılar Don Sever	2
K10. Guguklu Saatin Küçük Kuşu	1
K38.Tavşancan ile Faresu (Korkunç Canavar)	1
Toplam	700

Tablo 3'te görüldüğü gibi; resimli çocuk kitaplarında katılım hakkına 700 farklı ifadede yer verildiği belirlenmiştir. Katılım haklarıyla ilgili ifadelere en çok K31. Anne Tavuk Anlatıyor (Erken Kalkmayı Sevmeyen Kurbağa), K62. Değnek Adam, K21. Minik Ayı Vadu (Arkadaş

Arıyor), K60. Yayazula, K32. Anne Tavuk Anlatıyor (Şekeri Çok Seven Kurt), K30. Anne Tavuk Anlatıyor (Kötü Sözler Söyleyen Koala), K12. Bay Tavşan'ın Bir Fikri Var, K63. Büyüdüğüm Zaman, K22. Eskiler Alırım, K29. Anne Tavuk Anlatıyor (Sudan Korkan Timsah) kitaplarında yer verilmiştir. Resimli çocuk kitaplarında katılım hakları kapsamında değerlendirilen örnek ifadeler aşağıda sunulmuştur:

- Lokum: -"Sevgi nasıl bir şeydir? İnsanı yorar mı? Kırılıp bükülebilir mi? Tamir edip, yapıştırabilir miyiz? Sevgiyi düzenleyip, istediğimiz yere koyabilir miyiz?" diye sordu. (K58)
- Bugün bir hayale kapıldım
Nedense Çantamızı süper sandım.
Sonunda gerçeği anladım.
Aslında süper olan çanta değil...
Her şeyi akıl eden
Benim biricik annem. (K7)
- "Şaka yapıyorsun değil mi? Gerçekten yayazulayı duymadın mı daha?" (K60)
- Küçük Fil dedi: Haksızlık olmasın dostlarım. Ormana ilk gelen yabancıyı kral yapalım. (K5)
- Bay Tavşan "Hayat hep böyleydi ve hep böyle kalmalı!" diye düşündü. (K12)
- "Görmüyor musunuz? Ben bir çubuk değilim. Ben Değnek Adam'ım, ben Değnek Adam'ım. BEN DEĞNEK ADAM'IM, oyuncak değilim. Artık ağaçtaki evime gitmeliyim. (K62)
- Donut ister misin? (K43)
- Büyüyünce ünlü olacağım.
Çok sevilen bir şarkıcı olacağım.
Büyüyünce korsan olacağım.
Bir korsan gurubuna katılacağım.
Büyüyünce sihirbaz olacağım.
Şapkadan tavşanlar çıkaracağım.
Büyüyünce daha önce kimsenin görmediği yerlere gideceğim.
Büyüyünce birçok şey yapabileceğime eminim. (K63)
- Bunu bilse bilse Yeşil Karga bilirdi. (K23)
- Yarın kitabı bir daha okuyacağım. (K44)

- “Bu akşamki yetenek yarışmasında izleyicileri hayal kırıklığına uğratmaktan korkuyorum.” dedi Betül. (K27)
- “Annem ‘kullanılmayan eşyaları topla’ dedi de... Telleri kopmuştu, toz içindeydi. Bak, gövdesini böcekler yemiş.” (K22)

Tablo 4’te yaşama hakkına ilişkin ifadelere yer veren kitaplar ve yer verme durumları Tablo 4’te verilmiştir.

Tablo 4

Okulöncesi Çocuk Kitaplarında Çocukların Yaşama Hakları

Kitap Adları	Yaşamsal Haklar (f)
K28. Senin Gibi	29
K55. Sen ve Başkaları	16
K19. Minik Ayı Vadu (Annem Beni Seviyor mu?)	13
K27. Hiç Hata Yapmayan Kız	10
K64. Şu Yaramaz Tavşanlar	10
K6. Böğürtlen Cini ve Sarı Gaga	7
K38. Tavşan can ile Faresu (Korkunç Canavar)	7
K2. Üç Kedi Bir Canavar	6
K8. Farklı Ama Aynı	6
K10. Guguklu Saatin Küçük Kuşu	6
K4. Yavru Ahtapot Olmak Çok Zor	5
K32. Anne Tavuk Anlatıyor, Şekeri Çok Seven Kurt	5
K58. Akıllı Tilkinin Masalı	5
K9. Kırmızı Kanatlı Baykuş	4
K11. Kırmızı Elma	4
K56. Babam Yanımayken	4
K12. Bay Tavşan’ın Bir Fikri Var	3
K21. Minik Ayı Vadu (Arkadaş Arıyor)	3
K24. Uyurgezer Fil	3
K37. Tavşan can ile Faresu (Küçük Su Birikintisi)	3
K39. Tavşan can ile Faresu (Karlı Gün)	3
K49. Korkak Kuş Sema	3
K1. Üç Kedi Bir Dilek	2
K7. Annemin Çantası	2

K13. Büyükanne ve Miyop Ejderha	2
K14. Babasının Başka Evi Var	2
K23. Kırmızı Fili Gördünüz mü?	2
K31. Anne Tavuk Anlatıyor (Erken Kalkmayı Sevmeyen Kurbağa)	2
K46. Bulutunu Arayan Su Damlası	2
K57. Kitap	2
K62. Değnek Adam	2
K16. Kardeşim	1
K29. Anne Tavuk Anlatıyor (Sudan Korkan Timsah)	1
K41. Temiz	1
K44. Bir Daha	1
K47. Bilmiş Fare Tuna	1
K52. Öfkeli Örümcek Rıza	1
K54. Sabırsız Sinek Feza	1
K59. Şerlok ve Kayıp Başyapıt	1
K61. Ben Yapmadım	1
K63. Büyüdüğüm Zaman	1
Toplam	182

Tablo 4'te yaşama hakkına ilişkin olarak kitaplarda 182 farklı ifadenin yer aldığı görülmektedir. Yaşama hakkı ile ilgili ifadeler en çok Senin Gibi (K28), Sen ve Başkaları (K55), Minik Ayı Vadu (Annem Beni Seviyor mu?, K19), Hiç Hata Yapmayan Kız (K27), Şu Yaramaz Tavşanlar (K64), Böğürtlen Cini ve Sarı Gaga (K6), Tavşancan ile Faresu (Korkunç Canavar, K38) kitaplarında yer verildiği belirlenmiştir. Bu kitaplarda yer alan yaşama hakkına yönelik ifade örnekleri aşağıda verilmiştir.

- "Eğer istersen benimle gelip bahara kadar benim yanımda kalabilirsin. Kanatlarının güçlenmesi ve çok uzaklara uçabilmen için iyi beslenmen gerekir." dedi. (K6)
- "İşte benim için en güzel yer ailemle beraber yaşadığım evim." (K62)
- Yemek yemekten ve bir şeyler içmekten hoşlandıkları gibi şefkat görmekten ve teselli edilmekten de hoşlanırlar. (K55)
- İnsanların birbirlerini okşamaya, itmeye, tutmaya ve sevmeye yarayan parmakları var. (K55)
- Ama şimdilik bunu düşünmeyeceğim, çünkü yemekte makarna var. (K63)

- Eskiden Dadu ile balık yakalar, sonra paylaşıp afiyetle yerlerdi. (K21)
- -Annesi tatlı sözler fısıldıyordu kulağına...“Haydi canım Ninom daha çok işimiz, Yıkanacak yüzümüz, fırçalanacak dişlerimiz.” (K4)
- Sen bizim için çok özelsin, inan olduğun gibi çok güzelsin. (K4)
- Bu gece biraz serin. Pati özenle üzerini örtüyor Piti'nin. (K1)
- Koca ayı tek başına yaşıyordu. (K64)
- Üzgün olduğumda beni teselli eder. Birbirimize sarılmayı çok severiz. (K56)
- -Ama en önemlisi, sana söz...

Seni her zaman çok sevecek ve sana çok iyi bakacağım.

Seveceğim seni her zaman, tüm kalbimle... (K28)

- Kızıl Tilki: -Ah Lokum! Ne kadar yaramaz olursan ol, be seni her zaman seveceğim.” dedi. (K58)
- Kırmızı Fil'e sarılıp hortumundan öptüm. Onu çok sevdiğimi söyledim. (K23)
- Ardından bir şeyler atıştırmak için oyuna ara verdiler. Tavşancan çok susamıştı. (K37)
- O akşamüstü dönüş yolunda durmaksızın meleyen küçük yavru, ağla geldiklerinde çobanın kucağında uyuyakalmıştı. (K8)
- Üşümek için tüylü kazaklarını, çizgili çoraplarını, pofuduk montlarını ve su geçirmez botlarını giyip yumuşacık atkılarıyla eldivenlerini taktılar. (K39)
- Tüm bunlar acıktırınca onu gidip bir turta aldı. (K44)
- Ozan annesinin yaptığı pastayı görmüş ve canı çekmiş. (K61)
- Gece olduğunda yakınlardaki çiftliğin çevresinde uçar, küçük yavrularına yiyecek ararlardı. Kırmızı kanatlı baykuş, büyüyünce yuvasını küçük farenin yaşadığı çiftliğin çatısına kurdu. Küçük farenin getirdiği vişne, böğürtlen ve çilekleri iştahla yerken, tüyelerinin kızardığını sanıp seviniyorlardı. (K9)
- O anda midemiz gurulduyor
Demek ki acıkmış karnımız
Yiyecek ve içecekler çantadan
Tam da kurumuştur dilimiz damağımız (K7)
- Bu ormanda çatal boynuzlu geyikler, kızıl tüylü tilkiler, kirpiller, sincaplar, tavşanlar, baykuşlar, ağaçkakanlar ve daha birçok hayvan yaşıyordu.

Yaşlı adam soğuk kış günlerinde yiyecek götürüp hayvanların karnını doyuruyordu. (K10)

- Neden kimse beni sevmiyor? (K31)
- Şehirde artık hayvanlar yaşayamıyordu. (K24)

Tablo 5'te gelişim hakkına ilişkin ifadeler yer veren resimli çocuk kitapları ve yer verme durumları gösterilmiştir.

Tablo 5

Resimli Çocuk Hikâye Kitaplarında Gelişim Hakkı

Kitap Adları	Gelişimsel Haklar (f)
K21. Minik Ayı Vadu (Arkadaş Arıyor)	16
K23. Kırmızı Fili Gördünüz mü?	8
K27. Hiç Hata Yapmayan Kız	7
K39. Tavşancan ile Faresu (Karlı Gün)	7
K1. Üç Kedi Bir Dilek	6
K2. Üç Kedi Bir Canavar	6
K37. Tavşancan ile Faresu (Küçük Su Birikintisi)	6
K62. Değnek Adam	6
K8. Farklı Ama Aynı	5
K46. Bulutunu Arayan Su Damlası	5
K58. Akıllı Tilkinin Masalı	5
K49. Korkak Kuş Sema	4
K56. Babam Yanımayken	4
K64. Şu Yaramaz Tavşanlar	4
K5. Maymun Kral	3
K24. Uyurgezer Fil	3
K25. Ayılar Kitap Okumaz	3
K40. Dişi Düşen Ejderha	3
K45. Özgürlüğünü Arayan Kelebek	3
K61. Ben Yapmadım	3
K4. Yavru Ahtapot Olmak Çok Zor	2
K7. Annemin Çantası	2
K36. Koyunlar Kralı 1.Louis	2

K42. Uzaylılar Don Sever	2	
K44. Bir Daha	2	
K48. Mutsuz Kedi Dila	2	
K50. Tembel Balık Sefa	2	
K51. İnatçı Kirpi Mina	2	
K52. Öfkeli Örümcek Rıza	2	
K3. Nasıl Başlar?	2	
K13. Büyükanne ve Miyop Ejderha	2	
K14. Babasının Başka Evi Var	1	
K16. Kardeşim	1	
K18. Küçük Kırmızı Düğme	1	
K22. Eskiler Alırım	1	
K26. Annesini Arayan Bukalemun	1	
K32. Anne Tavuk Anlatıyor (Şekeri Çok Seven Kurt)	1	
K34. Dombili ve Tavşancık	1	
K35. Dombili Yeni Yılı Kutluyor	1	
K38. Tavşancan ile Faresu (Korkunç Canavar)	1	
K47. Bilmiş Fare Tuna	1	
K53. Kıskaç Kurbağa Eda	1	
K54. Sabırsız Sinek Feza	1	
K55. Sen ve Başkaları	1	
Toplam	142	Tablo 5'te görüldüğü gibi

çocukların gelişim hakkına yönelik olarak 142 ifade belirlenmiştir. Bu ifadelere en çok K21. Minik Ayı Vadu (Arkadaş Arıyor), K23. Kırmızı Fili Gördünüz mü?, K27. Hiç Hata Yapmayan Kız ve K39. Tavşancan ile Faresu (Karlı Gün) kitaplarında yer verilmiştir. Gelişim hakkına yönelik örnek ifadeler aşağıda sunulmuştur:

- Artık güneş yakıyor. Gölgede dinlenme zamanı. (K7)
- Kitap okumayı sevenler veya çimenlere uzanmayı sevenler vardır. (K55)
- Hızla büyüyen yavrular otlakta koşup oynuyordu.
Oğlağın yaptığı inatçı keçi taklidine gülüyor, birlikte çok eğleniyorlardı.
Arkadaşlarıyla birlikte oynadı, otladı.
Oradan oraya sıçrayıp zıplıyordu. (K8)

- Eda koşmaya ve kendi etrafında dönmeye bayılıyormuş. Etrafta koşuyor ve zıplıyormuş. (K61)
- Doyamıyorlar, yuvarlanıyorlar karda...
Kardan kedi yapıyorlar.
Sıra geliyor kartopu atışına...
Ustaca hedefi tutturmaya. (K2)
- Gece olunca yatağa girer, gökyüzünü seyrederek uyurum. (K23)
- Her günkü gibi zor yetişti okul servisine. (K4)
- Bana yeni şeyler öğretir. (K56)
- Muni'den habersiz,
Bir araya gelmişti arkadaşları.
Son defasında mızıkçılık yapmıştı,
Bu yüzdendi şimdi onsuz oynamaları. (K5)
- "Harika bir çubuk. Bu, benim en sevdiğim oyun için mükemmel bir çubuk. Fırlatacağım ve yakalayacağım, sonra tekrar fırlatacağım –ve sonra... Yakalayacağım ve fırlatacağım. Tekrar yakalayıp tekrar fırlatacağım. (K64)
- O gün öğleden sonra parkta buz pateni yapan Mine ve Sera'ya rastladı. Betül onların buz tutmuş gölette kayışlarını izledi. Mine ve Sera, gülüşerek patenleri üzerinde dengede durmaya çabalıyordu. (K27)
- O, yeni şeyler öğrenmek istediğin zaman ya da yalnız kalmak istemediğinde gideceğin evindir. (K57)
- -Pembe Fil, 'En sevdiğim oyun su püskürtmecedir. Su püskürtmece oynarsan oynarım.'" (K21)
- Tavşancan, Faresu'nun evine oynamaya geldi.
Önce bebeklerini yürüyüşe çıkarmaya karar verdiler.
Sonra büyük bir tren yolu ve şehir kurdular.
Bir sonraki oyunlarında Tavşancan ve Faresu aslan oldular.
Günün geri kalanını resim yaparak geçirdiler. (K37)

Tablo 6'da korunma hakkına ilişkin ifadelere yer veren kitaplar ve yer verme durumları verilmiştir.

Tablo 6

Resimli Çocuk Kitaplarında Korunma Hakkı

Kitap Adları	Korunma Hakları (f)
--------------	---------------------

K2. Üç Kedi Bir Canavar	13
K21. Minik Ayı Vadu (Arkadaş Arıyor)	5
K56. Babam Yanımayken	4
K28. Senin Gibi	3
K49. Korkak Kuş Sema	3
K12. Bay Tavşan'ın Bir Fikri Var	2
K55. Sen ve Başkaları	1
K1. Üç Kedi Bir Dilek	1
K6. Böğürtlen Cini ve Sarı Gaga	1
K57. Kitap	1
K38.Tavşancan ile Faresu (Korkunç Canavar)	1
K60. Yayazula	1
K11. Kırmızı Elma	1
K61. Ben Yapmadım	1
Toplam	39

Tablo 6'da görüldüğü gibi korunma hakkıyla ilgili 39 ifade belirlenmiştir. Bu ifadelere en çok Üç Kedi Bir Canavar (K2), Minik Ayı Vadu (Arkadaş Arıyor, K21) ve Babam Yanımayken (K56) kitaplarında yer verildiği görülmüştür. Korunma hakkına yönelik örnek ifadeler aşağıda sunulmuştur:

- Şurası doğru... Yeni anneler sinirli olur...

Endişeden bebeklerine yaklaştırmaz yabancıları. (K2)

- Karanlık olduğunda Korkudan titrerler, lunaparkta bir köşede otururlar, yanlarına bir köpek yaklaştığında kımıldamazlar. (K55)
- "Sizin için koşacağım" dedi tilki.

Çok zeki ve kurnaz olup tutacağım sizi tehlikeden uzakta.

Güvenin bana yavrularım, olacağım hep yanınızda. (K28)

- Beni yatağın altındaki canavarlardan korur. (K56)
- Dikkat et Faresu! Fırın çok sıcak. (K38)
- Gitme vakti geldiğinde ve dışarıdaki dünya seni çağırdığında korkma. (K57)
- "Seni obur seni!" diye bağırması annesi. "Miden ağrıyacak!" (K61)

4. Tartışma ve Sonuç

Resimli çocuk kitapları çocukların Çocuk Hakları Sözleşmesini öğrenmelerinde önemli bir araçtır. Bu sebeple, bu çalışmada Türkiye’de 2019 yılındaki kitap satış sitelerinde en çok satan yayınevlerinin en çok satan toplamda 64 kitabı, çocuk hakları açısından incelenmiştir. Bu araştırmada resimli çocuk kitaplarında çocukların katılım ve yaşamsal hakları ile ilgili ifadeler daha fazla yer verdikleri; gelişimsel ve korunma haklarına ile ilgili ifadeler ise daha az yer verdikleri saptanmıştır. İncelenen kitaplarda (f=64) toplam 1063 hak cümlesi tespit edilmiştir. Bu cümlelerden 700 tanesi katılım, 182 tanesi yaşama, 142 tanesi gelişim ve 39 tanesi korunma cümlesidir. Bu çalışma sonucuna paralel olarak Maltepe (2013) Aytül Akal’ın kitaplarını incelemiş ve katılım, yaşama ve gelişim açısından kitapların daha fazla ifadeye yer verdiğini belirlemiştir. Bu sonuçtan farklı olarak yapılan bazı araştırmalar ise çocuk kitaplarının çocukların yaşamsal ve gelişimsel haklarına daha çok yer verdiğini göstermektedirler (Aslan ve Güldenoğlu, 2018; Karaman Kepenekçi, 2010; Karaman Kepenekçi ve Aslan, 2011). Bu farklılığın nedeninin, çalışmanın yapıldığı 2011 tarihinden bu yana Türkiye’de okulöncesi döneme hitap eden çocuk edebiyatı ürünlerinde birçok yeniliğin meydana gelmesi ve bu bağlamda çocuk edebiyatında olumlu yönde değişikliklerin olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Yapılan yenilikler, çocuk edebiyatına verilen önemin artması, okulöncesi çeviri kitaplarının sayısının artması, bu alana yönelik daha kaliteli eserler yazılmaya başlanması ve ebeveynlerin daha bilinçli hareket etmelerinden kaynaklı olarak daha kaliteli kitaplara yönelmesi olarak sıralanabilir. Ayrıca çocuğun ailede söz hakkına sahip olmaya başlaması, ebeveynlere yönelik yapılan eğitimlerin artırılması, çocuğun görüşlerinin alınması, soru sorma ve keşfetme ihtiyacının doğal karşılanması gibi faktörler çocuğun katılım hakkının benimsenmesini destekliyor olabilir. Bu çalışmada katılım hakkına daha çok yer verilmesi bu değişikliklerin doğal bir sonucudur denilebilir. Eriksen (2018) de yaptığı araştırma sonucunda okul öncesi dönemde çocuk katılım hakkının önemli olduğunu ve çocukların yetişkin yaşamına katılımında önemli bir etken olduğunu ifade etmektedir.

İncelenen resimli çocuk kitaplarında çocukların yaşamsal haklarına ilişkin ifadelerin ikinci sırada, gelişimsel ifadelerin ise üçüncü sırada yer aldığı belirlenmiştir. Bu durum resimli çocuk kitaplarında çocuğun sevgi, ilgi, bakım, beslenme gibi yaşama haklarına sıklıkla yer verildiği göstermektedir. Ayrıca gelişim hakkı çocuğun oyun, eğitim, dinlenme gibi haklarını içermekte ve kitaplarda yaşamsal haklara yakın düzeyde ifadeler yer verildiği gözlenmektedir. Okulöncesi ve ilkokul ders kitaplarının incelendiği araştırmalarda da katılım ve gelişim hakkına daha fazla yer verildiği (Batur Musaoğlu ve Haktanır 2012; Büyükalın ve Harmankaya, 2019; Gürkan ve Koran, 2014; Nayır ve Karaman Kepenekçi 2011), ortaokulda ise çocuk haklarına ders kitaplarında fazla yer verilmediği belirlenmiştir (Durgut, 2014; Nayır ve Karaman Kepenekçi, 2011). Ancak Dünder ve Hareket (2016) Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler ders kitaplarında katılım hakkına fazla yer verilmediğini belirlemiştir. Ayrıca Türkyılmaz ve Kuş (2014) İlkokullar için 100 Temel Eseri inceledikleri araştırma sonucunda, en çok yaşama ve gelişim hakkına yönelik ifadelerin yer aldığını; bu ifadelerin çoğunlukla olumsuz ifadeler

olduğunu belirlemişlerdir. Ayrıca katılım hakkına yönelik ifadelerin çok az olduğunu saptamışlardır. Karaman Kepenekçi (2010) de 100 Temel Eseri incelemiş ve bu eserlerde ana karakterin genellikle yetişkin olduğunu ve bu nedenle çocuk haklarından bahsetmenin doğru olmadığını ifade etmiştir. Yapılan bu çalışmada ana karakterleri genel olarak bir çocuk ya da hayvandır. Bu açıdan da bu kitapların çocuklara haklarını anlatmada önemli olduğu düşünülmektedir. Çünkü çocukların yer aldığı kitaplarda çocuklar içselleştirmeyi daha kolay yapabilmektedir. Resimli çocuk kitaplarında insan yerine hayvan kullanılması ise sunulan yaşamı çocuğun daha başarılı bir şekilde algılamasına destek olmaktadır. Çünkü hayvan karakterleri, oyun döneminde olan bu çocukların sosyalleşme sürecini başarılı geçirebilmesinde ve evrensel değerlerin verilmesinde önemli bir etkidir (Şahin, 2014; Uğurlu, 2013).

Resimli çocuk kitaplarında çocukların korunma hakkına ise en az düzeyde yer verildiği belirlenmiştir. Korunma hakkı, çocuğun her türlü ihmal ve istismardan korunmasını sağlamayı amaçlamaktadır. Ancak resimli çocuk kitaplarında bu durumlarla ilgili çok az ifadelere yer verildiği görülmektedir. Benzer olarak yapılan çalışmalar kitaplarda çocuğun korunma hakkına yeterince yer verilmediğini göstermektedir (Büyükalan ve Harmankaya, 2019; Karaman Kepenekçi ve Aslan, 2011). Güzelyurt (2020) cinsel istismardan korunma ve eğitim içerikli resimli çocuk kitaplarını incelediği çalışmada, bedeni tanıtmadan cinsel istismardan korunma ve eğitime yer verildiğini, aşamalı anlatım olmadığı için kitapların yeterli düzeyde olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Korunma hakkını içeren ifadeler yer verilmemesi çocuğun, doğru bilgileri doğru şekilde edinmesinin önüne geçebilmektedir. Özellikle çocuğun yaşayabileceği olumsuz durumların ve bu durumlardan kurtulabilmesinin yollarının çocuğa öğretilmesinde resimli çocuk kitaplarının önemli bir rolü olduğu düşünülmektedir. Hassi, Niemelä, Paloniemi, Piekkari ve Wolde (2015) de çocuk haklarının çocuklara hikayeler, resimler ve oyunlar yoluyla etkili bir şekilde öğretilbileceğini belirtmektedirler.

Çocukların haklarını bilmesi, onların kendilerini koruyabilmelerinde, topluma katılabilmelerinde, kendine güvenen, yaratıcı, saygılı, empati kurabilen bireyler olabilmelerinde ve toplumun gelişmesinde önemli rol oynamaktadır. Bu açıdan çocukların haklarının özellikle farkında olabilmesi için okul öncesi dönemde resimli çocuk kitaplarının önemli bir rolü vardır. Resimli çocuk kitaplarında daha fazla hak ifadelerine yer verilmesinin gerekmektedir. Bu çalışmada beş farklı yayınevini 64 kitabı incelenmiştir. Kitaplarda çocuk haklarının alt boyutları daha derinlemesine olarak ya da ayrı ayrı incelenebilir. Daha fazla sayıda yayınevini farklı yayınlarının da incelenmesinin de çocuk hakları açısından önemli olduğu düşünülmektedir.

Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 42. Maddesi sözleşmenin çocuklar tarafından etkili araçlarla öğrenilmesi gerektiğini belirtmektedir. Bu nedenle çocukların Sözleşme ile ilgili olarak bilgilendirilmeleri ve eğitilmeleri gerekmektedir. Bu araştırma sonucunda kitaplarda farklı düzeylerde haklara yer verildiği belirlenmiştir. Ailelerin, öğretmenlerin farklı ve çok sayıda

resimli çocuk kitabıyla çocukları tanıştırmasının çocukların haklarının farkında olmalarında etkili olacağı düşünülmektedir. Ayrıca çocuk edebiyatı yazarlarının çocuk haklarını daha fazla göz önünde bulundurarak kitaplar yazmalarının da önemli olduğu söylenebilir.

Kaynakça

- Akyüz, E. (2015). *Ulusal ve uluslararası hukukta çocuk haklarının ve güvenliğinin korunması*. Ankara: Milli Eğitim Basım Evi.
- Akyüz, E. (2016). *Çocuk hukuku, çocukların hakları ve korunması*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Aslan, C., & Güldenoğlu, B. N. D. (2018). *Çok satılan çocuk edebiyatı kitaplarında çocuk hakları üzerine bir çözümleme*. Prof. Dr. Emine AKYÜZ'e Armağan Akademisyenlikte 50 Yıl (Ed. Y. Karaman Kepenekçi ve P. Taşkın), Ankara: Pegem Yayıncılık, 90-102.
- Bağçeli Kahraman, P. & Özdemir, H. (2019). Resimli Çocuk Kitaplarının Toplumsal Cinsiyet Rollerini Açısından İncelenmesi. *Akdeniz Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 13(27), 64-85.
- Batur Musaoğlu, E. & Haktanır, G. (2012). Investigation of MONE Preschool Program for 36-72 Months Old Children (2006) according to Children Rights. *Educational Sciences: Theory and Practice*, 12(4), 3285-3305.
- Buğday, G., & Küçüköğlü, A. (2017). 4. sınıf insan hakları, yurttaşlık ve demokrasi ders kitabının çocuk katılım hakkı ilkelerine göre incelenmesi. *Türkiye Eğitim Dergisi*, 2(2), 61-81.
- Büyükalın, F. S., & Harmankaya, T. (2019). Ödüllü resimli çocuk kitaplarında çocuk haklarının incelenmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, 48(1), 769-791.
- Collins, T. M. (2019). The general measures of implementation: opportunities for progress with children's rights. *The International Journal of Human Rights*, 23(3), 338-356.
- Creswell, J. W. (2013). Durum çalışması. *Nitel araştırma yöntemleri beş yaklaşıma göre nitel araştırma deseni* içinde (s. 12-13), M. Bütün & S. B. Demir (Çev. Ed.). Ankara: Siyasal Kitapevi.
- Dilek, A. (2017). Feridun Oral'ın resimli hikaye kitaplarındaki değerlerin incelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 15(33), 61-86.
- Durgut, A. (2014). *2005 Sosyal bilgiler dersi öğretim programlarının çocuk hakları açısından incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Kütahya
- Dündar, H., & Hareket, E. (2016). Türkiye'de ilköğretim hayat bilgisi ve sosyal bilgiler dersi öğretim programlarının çocuk hakları açısından incelenmesi. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(2), 85-103.
- Erbay, F., & Samur, A. Ö. (2010). Anne ve babaların çocuk kitapları hakkındaki genel görüşleri ile çocukların alıcı dil gelişim düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Turkish Studies*, 5 (4), 1063-1073.
- Erhan, G. (2020). Resimli çocuk kitaplarının barış eğitimi bileşenlerinden "kültürel farkındalık" bileşeni açısından incelenmesi. *Journal of Faculty of Letters/Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 37(1).
- Eriksen, E. (2018). Democratic participation in early childhood education and care-serving the best interests of the child. *Nordic Early Childhood Education Research Journal*, 17(10), 1-15. <https://doi.org/10.7577/nbf.2319>
- Flowers, N. (2010). *Pusulacık çocuklar için insan hakları eğitimi kılavuzu*. Çulhaoğlu M. (Çev), İstanbul: Bilgi İletişim Grubu Yayıncılık.

- Gömleksiz, M., Kilimci, S., Vural, R. A., Demir, Ö., Koçoğlu-Meek, Ç., & Erdal, E. (2008). Okul bahçeleri merceği altında: şiddet ve çocuk hakları üzerine nitel bir çalışma. *İlköğretim Online*, 7(2), 273-287.
- Gönen, M., Karakuş, H., Uysal, H., Kehci, A., Ulutaş, Z., & Kahve, Ö. (2016). Resimli çocuk kitaplarının içerik ve resimleme özelliklerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 31(4), 724-735.
- Gönen, M., Uygun, M., Erdoğan, Ö., & Katrancı, M. (2012). Resimli çocuk kitaplarının fiziksel, içerik ve resimleme özellikleri açısından incelenmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, 42(196), 258-272.
- Gürkan, T. & Koran, N. (2014). 36-72 aylık çocuklar için okul öncesi eğitim programının çocuğun katılımına yer verme durumu açısından incelenmesi. *Journal of Teacher Education and Educators*, 3(2), 203-226.
- Güzelyurt, T. (2020). Okul öncesi dönemde cinsel eğitim ve istismar: çocuk kitaplarına yönelik bir inceleme. *Uluslararası Çocuk Edebiyatı ve Eğitim Araştırmaları Dergisi (ÇEDAR)*, 4(1), 54-69.
- Hassi, M. L., Niemelä, H., Paloniemi, A., Piekkari, J., & Wolde, K. (2015). Drama in child rights education-Developing a pedagogical model. *The European Journal of Social & Behavioural Sciences*, 14(3), 1902-1914.
- Howe R. B., & Covell, K. (2010). Miseducating children about their rights. *Education, Citizenship and Social Justice*, 5(2) 91-102.
- Johson, B. & Christensen, L. (2014). Nicel, nitel ve karma araştırmalarda örnekleme. *Eğitim araştırmaları nicel, nitel ve karma yaklaşımlarında* (s.215-242), S.B. Demir (Çev. Ed.), Ankara: Eğiten Kitap.
- Karagöz, B. (2018). Resimli çocuk kitaplarında gözden kaçan bir alan: ileti sorunsalı. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(68), 1765-1787.
- Karaman-Keşen, Y. (2010). An analysis on children's rights in stories recommended for children in Turkey. *Journal of Peace Education*. 7(1), 65-83
- Karaman Keşen, Y. K., & Aslan, C. (2011). *Okulöncesi döneme seslenen kitaplarda çocuk hakları*. Ankara Üniversitesi Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Uygulama ve Araştırma Merkezi, Ankara.
- Kılıç, Z., Değirmenci, Ş., Ünsal, F. Ö., & Balat, G. U. (2017). Okul öncesi dönem çocuklarına yönelik resimli çocuk kitaplarında yer alan temel kavramların incelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (44), 424-441.
- Körükçü, Ö., Kapıkıran, N. A., & Aral, N. (2017). Resimli çocuk kitaplarında Schwartz'ın modeline göre değerlerin incelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(38), 133-151.
- Maltepe, S. (2013). Aytül Akal'ın öykülerinde çocuk hakları. *Akademik Araştırmalar Dergisi*, 58, 141-156.
- Merey, Z. (2016). *Çocuk hakları*. Ankara: Pegem Akademi.
- Meriam, S.B. (2013). *Nitel araştırma desen ve uygulama için bir rehber*. S. Turan (Çev. Ed.), Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Miles, M.B., & Huberman, A.M. (1994). *Qualitative data analysis*. London: Sage Publication.
- Nayir, F. & Karaman Keşen, Y. (2011). Children's participation rights in elementary schools' Turkish textbooks. *Elementary Education Online*, 10(1), 160-168.

- Owens, W. T., & Nowell, L. S. (2001). More than just pictures: Using picture story books to broaden young learners' social consciousness. *The Social Studies*, 92(1), 33-40.
- Özdemir Uluç, F. (2008). *İlköğretim programında insan hakları*. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Yayınlanmamış doktora tezi, Ankara.
- Seyhan, G., B. & Cansever, B. A. (2017). Öğretmen adaylarının “çocuk haklarına” ilişkin algılarının materyal tasarımları ve görüşleri çerçevesinde incelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 41, 98-119.
- Şahin, G. (2014). Okul öncesi dönem çocuk kitaplarında görsel bir uyaran olarak resim. *Turkish Studies*, 9(3), 1309-1324.
- Turan, S. (2011). *Masalların çocuk hakları bağlamında çözümlenmesi (“Her Güne Bir Masal” Adlı Kitap Üzerine Bir İnceleme)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Türkyılmaz, M. (2015). Türk atasözlerinin çocuk hakları bakımından incelenmesi. *Zeitschrift für die Welt der Türken/Journal of World of Turks*, 7(1), 221-236.
- Türkyılmaz, M., & Kuş, Z. (2014). İlköğretim 100 temel eserde çocuk hakları. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(15), 39-63.
- Uğurlu, S. B. (2013). Resimli çocuk kitaplarında hayvan karakter kullanımı. *Electronic Turkish Studies*, 8(4). 1381-1393.
- Uçuş, Ş. (2013). *Çocuk hakları eğitimi programının hazırlanması ve değerlendirilmesi*. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış doktora tezi, Ankara
- Uçuş, Ş., & Şahin, A. E. (2012). Çocuk hakları sözleşmesine yönelik öğretmenlerin ve okul yöneticilerinin görüşleri. *Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 3 (1), 25-41
- Veziroğlu, M., & Gönen, M. (2012). Resimli çocuk kitaplarının MEB Okul Öncesi Eğitim Programı'ndaki kazanımlara uygunluğunun incelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 37(163), 226-238.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, O. & Özdemir Erem N. H. (2017). Okul öncesi çocuk kitaplarında ileti problemi: Leyla Fonten'den öyküler serisi. *Ekev Akademi Dergisi*, 72, 241-262.

Extended Summary

1. Introduction

Illustrated children books enable children to learn while having fun, also enrich their imagination and enable critical thinking, in other words; consisting of visual elements and linguistic texts these books provide individuals with acquisition of mental and linguistic skills (Erbay & Samur, 2012; Owens & Nowell, 2001; Şahin, 2014). In addition, illustrated children books are considered as one of the most appropriate tools that can provide teaching children child rights at home and at school starting from preschool period (Karaman Kepenekçi & Aslan, 2011). When the researches were examined studies were found investigating child rights in 100 Fundamental Books Compilation (Türkyılmaz & Kuş, 2014), in Aytül Akal stories (Maltepe, 2013), in fairy tales (Turan, 2011), in proverbs (Türkyılmaz, 2015), in primary school curriculum (Buğday & Küçüköğlü, 2017; Dündar & Hareket, 2016). There is also a study investigating sexual education and sexual abuse in illustrated children's books (Güzelyurt, 2020). However, in Turkey only two researches investigating child rights in illustrated children's book were found (Aslan and Güldenoğlu 2018; Karaman Kepenekçi & Aslan, 2011). The aim of this study is to examine the level of inclusion of child rights in illustrated children's books. In line with this general purpose, it was aimed to determine the levels of including the right to life, development, participation and protection in illustrated children's books.

2. Method

The study carried out with case study from qualitative research designs. Also in the data collection process, document analysis, which enables the investigation of written, visual or audio materials in order to draw attention to child rights in illustrated children books, was used in this study (Meriam, 2013). Totally 64 illustrated children books were selected via purposeful sampling methods by selecting the first 5-15 books that were sold online in 2019 in Turkey (Kitapyurdu, D& R, BKM) considering most preferred publishers of illustrated children books (Can Çocuk, Yapi Kredi, İş Bankası, Redhose Kidz, 1001 Çiçek, Hep Kitap, Beta Kids). Purposeful sampling includes making a selection by determining the necessary criteria in cases where it is difficult to generalize with a single study to population (Johnson & Christensen, 2014). The books were analyzed via descriptive analysis. In descriptive analysis, the main and sub-themes are determined in advance and direct quotations are made to reflect the opinions (Yıldırım, Şimşek, 2011). In this study where the main theme was determined as child rights; sub-themes were determined as the right to life, development, protection and participation. These themes Karaman Kepenekçi and Aslan (2011) were arranged considering the framework determined in their study.

3. Findings, Discussion and Results

In this study, it was determined that expressions about participation and life rights of children are more included in Illustrated children's books on the other hand expressions about developmental and protection rights were included less. Totally 1063 sentences regarding

rights were identified in 64 books investigated. In this study, it was determined that expressions about participation (f= 700) and survival rights of children (f=182) are more included in illustrated children's books on the other hand expressions about developmental (f=142) and protection rights (f=39) were included less. In parallel with the result of this study, Maltepe (2013) examined Aytül Akal's books and determined that the books included more expressions in terms of participation, life and development. Some studies conducted differently from this result indicated that children books include children's vital and developmental rights more (Aslan & Güldenoğlu, 2018; Karaman Kepenekçi, 2010; Karaman Kepenekçi & Aslan, 2011).

It was determined that expressions related to the life rights of children ranked second and developmental statements ranked third in the illustrated books investigated. This shows that the child's right to life such as love, care and nutrition are frequently included in the illustrated books. In addition, the right to development includes the rights of the child such as play, education and rest, and it is observed that the books contain expressions close to the life rights.

It was determined that child right for protection was included at the least level in illustrated children's books. The right for protection aims to ensure that the child is protected from all kinds of neglect and abuse. However, it was seen that there were few expressions about these situations in the illustrated books for children. Similar studies show that the child right for protection is not sufficiently included in the books (Büyükalın ve Harmankaya, 2019; Karaman Kepenekçi & Aslan, 2011). In the research of Güzelyurt (2020), which investigated illustrated books for children regarding protection from sexual abuse and education, it was concluded that protection from sexual abuse was included in these books without introducing the body and education and that the books were not at a sufficient level since there was no progressive narration.

Knowing child rights plays an important role for children while protecting themselves, participating in society, being self-confident, creative, respectful, empathetic individuals and in the development of society. In this respect, illustrated books for children play an important role in the preschool period so that children can be aware of their rights.

The sub-dimensions of child rights can be investigated separately or profoundly in the books. It is thought that examining different publications from more publishers is also important for the issue of child rights.

Article 42 of the Convention on the Rights of the Children states that, children should be taught the convention by effective means, as well. Therefore, children need to be informed and educated about the Convention. As a result of this research, it was determined that rights were included at different levels in the books. It is thought that families and teachers introducing children with different and many illustrated children's books will be effective in making children aware of their rights. Also it can be stated that it is important for authors of children's literature to write books by taking child rights into consideration more.

Bahçeli Kahraman, P., Kartal, T. & Yıldız, S. (2020). Resimli çocuk kitaplarında çocuk hakları. *Çocuk, Edebiyat ve Dil Eğitimi Dergisi*, 3(2), 138-163.

Journal of Child, Literature and Language Education – JCLLE

<http://dergipark.gov.tr/ceded>

Article type: Research

Received date: 20.11.2020

Accept date: 07.12.2020

Doi no: 10.47935/ceded.828426

The Poems of Nazir Akalın from Guerrilla to Alchemist*

Tacettin ŞİMŞEK **, Mahmut Abdullah ARSLAN***

Abstract. Nazir Akalın is among the poets, writers and academicians growing up in Erzurum. In Turkish literature, he ranks among the poets called as a “1980s Generation”. As in the classification of Asiltürk’s “1980s Generation” which he considered within two parts, Akalın’s poem was born and raised in the intersection of “phanopoeia” and “traditionalist poem”. Akalın who started his journey as a poet with the book named *Gerilla Türküleri* (1993) and continued his adventure with *Kanayan Simya* (1993). His poems that were the reflection of onrush, aggressive character at the beginning left their spot to the calmer and wiser conversations. By this way, it got close to the line which synthesizes classical and modern poem. He was nurtured from classical poetry in terms of sound, rhythm and content and developed a poem weighted on image. There are some poems he used traditional verse types such as Ghazal and Kaside. Akalın covering the thematic concepts such as love, loneliness, sorrow, missing, joy of living, patriotism, not only does she write the poem of individual sensitivities but also she writes poem of civilization thought. Nazir Akalın also thinks over theoretical problems of poetry and gathers his poetics in a book called *Şairin Eldivenleri* (2003). In this paper, starting from the point of view of his books, Nazir Akalın’s poetics will be established by the document analysis method, structure and content of poem will be examined and thematic structure will be elaborated.

Keywords: Nazir Akalın, poem, poetics, guerrilla, alchemist, theme.

* This study is the revised and expanded version of the paper presented at the II. International Turkish Language and Literature Information Symposium organized by Atatürk University Continuing Education Research and Application Center (ATASEM) between 21-23 June 2019.

** Atatürk University, Faculty of Education, Turkish Education,, Erzurum, Turkey; tacettinsimsek@atauni.edu.tr

*** Erzincan Binali Yıldırım University, Faculty of Education, Turkish Education, Erzincan, Turkey; mabdullaharslan@hotmail.com

Gerilla'dan Simyacı'ya Nazir Akalın'ın Şiiri*

Tacettin ŞİMŞEK **, Mahmut Abdullah ARSLAN ***

Öz. Nazir Akalın (1964-2002) Erzurum'un yetiştirdiği şair, yazar ve akademisyenlerdendir. Türk edebiyatında "1980 Kuşağı" olarak anılan şairler arasında yer alır. Akalın'ın şiiri, Baki Asiltürk'ün "80 Kuşağı" tasnifinde iki farklı grup olarak ele aldığı "imge şiiri"yle "gelenekselci şiir" in birleştiği kavşakta doğar ve büyür. Akalın, *Gerilla Türküleri* (1993) ile başladığı kitaplı şair serüvenini *Kanayan Simya* (1997) ile sürdürür. Başlangıçta atak, kavgacı bir karakterin yansıdığı şiirleri, sonraki dönemlerde yerini daha dingin ve bilge bir söyleyişe bırakır; klasik şiirle çağdaş söyleyişi sentezleyen bir çizgiye yaklaşır. Ses, ritim ve içerik bakımından klasik şiirden beslenir, imge ağırlıklı bir şiir kurar. Gazel, kaside gibi eski nazım biçimlerini kullandığı şiirleri de vardır. Aşk, yalnızlık, hüzn, özlem, yaşama sevinci, yurt sevgisi gibi temaları işleyen Akalın, sadece bireysel hassasiyetlerin değil, medeniyet düşüncesinin de şiirini yazar. Nazir Akalın, şiirin teorik problemleri üzerinde de düşünür, poetikasını *Şairin Eldivenleri* (2003) adlı kitapta bir araya getirir. Çalışmada kitaplarından hareketle, doküman analizi yöntemiyle Nazir Akalın'ın poetikası tespit edilecek, şiirinin biçim ve içerik özellikleri incelenecek ve tematik yapısı üzerinde durulacaktır.

Anahtar kelimeler: Nazir Akalın, şiir, poetika, gerilla, simyacı, tema.

* Bu çalışma, 21-23 Haziran 2019 tarihleri arasında Atatürk Üniversitesi Sürekli Eğitim Araştırma ve Uygulama Merkezi (ATASEM) tarafından Erzurum'da düzenlenen II. Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Bilgi Şöleni'nde sunulan bildirinin gözden geçirilmiş ve genişletilmiş hâlidir.

** Atatürk Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi, Erzurum, Türkiye; tacettinsimsek@atauni.edu.tr

*** Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi, Erzincan, Türkiye; mabdullaharslan@hotmail.com

1. Giriş

Şair, yazar ve akademisyen Nazir Akalın, Erzurum'un yetiştirdiği değerlerden biridir. Araştırmacı kişiliğiyle olduğu kadar poetik yaklaşımı ve şiir birikimiyle de üzerinde durulması gereken önemli isimlerdendir. Kemalpaşazade'nin Yavuz Sultan Selim için söylediği "*Asr-ı şems idi asrda şemsin / Zullı memdûd olur zamanı kasır*" (O ikinci güneşi gibiydi, ikinci güneşinin gölgesi uzun olur, ama zamanı kısadır.) beytini genç yaşta dünyaya veda eden bütün şairler için, özellikle de çok çalışkan ve üretken bir araştırmacı, yazar ve şair olan Nazir Akalın için söylemek mümkündür.

Şiir yazmakla yetinmeyen, şiir düşüncesini de sistemleştirmeye çalışan bir şairdir Akalın. *Şairin Eldivenleri* adıyla bir araya getirip kitap olarak yayımladığı poetika yazıları, Akalın'ın sürekli şiiri düşünen; şiirin ne olup ne olmadığı konularında kafa yoran kuramcı tarafını göstermektedir.

1. Nazir Akalın'ın Hayatı

Akalın, 1 Şubat 1964'te Erzurum'da doğdu. Aziziye İlkokulu (1977), Erzurum Ticaret Lisesi (1983), Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Doğu Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, Fars Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı'ndan mezun oldu (1991). Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Doğu Dilleri ve Edebiyatları Ana Bilim Dalı, Fars Dili ve Edebiyatı Bilim Dalı'nda başladığı yüksek lisans öğrenimini "*Nizami-yi Gencevî'nin Hayatı, Edebî Kişiliği, Eserleri ve Leyli u Mecnun Mesnevisinin Tahkiye Unsurları Açısından Tahlili*" başlıklı tezle tamamladı (1994).

Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yeni Türk Edebiyatı Ana Bilim Dalında "*Namık Kemal'in Edebî Tenkitleri ve Dayanakları*" adlı ikinci yüksek lisans tezini yaptı. (1997).

Kırıkkale üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde dört yıl araştırma görevlisi olarak çalıştı. 1998'de Çanakkale 18 Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Halk Edebiyatı Ana Bilim Dalı'nda doktora öğrenimi devam ederken kadrosunun bulunduğu üniversite tarafından sözleşmesi yenilenmedi. Doktora öğrenimini kendi imkânlarıyla sürdürdü. Öldüğünde *Ebâ Müslim Horasanî Destanı'ndaki Tarihî, Dinî ve Efsanevi Unsurlar* başlıklı doktora tezini bitirme aşamasındaydı.

Nazir Akalın 1983'te gazeteciliğe başladı. 1989'da Erzurum'da *Milletin Sesi Gazetesi*'nin, 1990'da *Hürsöz Gazetesi*'nin "Kültür Sanat" sayfalarını yayıma hazırladı. 1991'in Mayıs ayında İlhami Ünal, Nurullah Genç, Tacettin Şimşek ve Münir Dede ile *Karçıçeği Dergisi*'ni çıkardı ve derginin Genel Yayın Yönetmenliğini üstlendi. 1992'de Erzurum'da M. Hanefi İspirli'nin çıkardığı *Palandöken* dergisinin yazı kurulu ve yazar kadrosu içinde yer aldı. 1993'te *Anadolu Hâkimiyet Gazetesi*'nin "Kültür Sanat" sayfasını yönetti. 1996'dan itibaren *Kırıkkale İl, Akit, Sağduyu* ve *Gündüz* gazetelerinde sanat, edebiyat ve eleştiri yazılarını yayımladı. Sadi, Hafız, Mevlâna, İkbâl, Ebu'l Kasım Hâlet, Brecht, Hölderlin ve Nietzsche'den şiir çevirileri yaptı (Canım vd. 2006, s.351).

Ayâne, Bilig, Bilge, Çınar, Dergâh, Edebiyat Ortamı, Harman, Hece, İkinci Yazıları, İpek Dili, İslami Edebiyat, Karçıçeği, Kardelen, Kırağı, Kültür Dünyası, Maverâ, Palandöken, Türk Edebiyatı, Yalnız Ardıç, Akalın'ın edebî ürünlerini yayımladığı dergilerden bazılarıdır.

Akalın *Gerilla Türküleri* (1993), *Kanayan Simya* (1998) adlı şiir, *Şairin Eldivenleri* (2003) adlı deneme kitapları yanında Mehmet Galip Bey'in *Sadullah Paşa Yahut Mezardan Bir Nida* (2003) adlı kitabını yayıma hazırladı.

12 Aralık 2002'de Ankara'da öldü.

Türkiye Yazarlar Birliği üyesi olan şair, evli ve bir erkek bir kız çocuk babasıydı.

2. Poetikası

2.1. Şiirin Amacı

1980 sonrası Türk şiirinde İslami söylem içinde değerlendirilen Nazir Akalın'ın poetik düşüncelerinde Necip Fazıl ve Sezai Karakoç'la örtüşen pek çok nokta vardır. Bu düşünsel akrabalık, şairi öncelikle bir sözleşmenin tarafı olarak görme eğiliminde kendini gösterir. Necip Fazıl'ın "*Müjdecim, Kurtarıcım, Efendim, Peygamberim / Sana uymayan ölçü hayat olsa teperim!*" (Kısakürek, 2004, s.86) beytini alıntılamanın Akalın, sanatkâra manevi bir sorumluluk yükler: "*Bütün ölçü ve sınır, Kur'an ve sünnetle kayıtlı oluştan ibarettir. Kur'an ve sünnetle uyuşmayan hiçbir fikir, kalemimizin ucuna dahi gelmemelidir. Müslüman bir sanatkâr, Allah'a nasıl hesap vereceğini, gerçekleşmesi mutlak olan o büyük günde Peygamberinin yüzüne nasıl bakacağını düşünerek cihanşümul olanı yakalamaya ve yazmaya çalışmalıdır.*" (2013, s.97)

Akalın, Cumhuriyet Dönemi Türk şiirinden özellikle üç şairin adını anar. Ona göre Yahya Kemal, Necip Fazıl ve Sezai Karakoç gibi imzalar, tek tük de olsa kalıcı şiirin peşinde koşan, şiiri bir hayat nizamı olarak sevdalaştıran ve bu sevdaya ömür adayan şairlerdir (2013, s.110).

"Emri bil mâruf ve nehyi anil münker" çizgisinde bir şiir tasavvur eden Akalın'ın ana referansları Kur'an ve hadistir. Zulmedenlere üstün gelmek için Hazreti Peygamber'in övgüsüne mazhar olan, ondan teşvik gören Hassan bin Sabit'in söylediği şiiri benimser. Onu kendine örnek alır. Hazreti Ali'nin "*Uğradığın dertlerden yaratılmışlara şikâyet etme / Rahmeti sonsuz olanı merhametsizlere şikâyet etmiş olursun.*" sözünü naklederek bu edep sınırları içinde 'saf şiir' söylediğini aktarır (2003, s.82).

Akalın, Batılılara uyup şeytanın boynundaki halkaya itiraz etmediği gibi, her vadide şaşkın şaşkın dolaşanlara sahip çıkmak gibi bir kaygısının da olmadığını söyler. Bu itibarla poetikasını Şuara Suresi'nin 224-227. ayetlerine dayandırır. Adı geçen ayetlerde "her vadide şaşkın dolaşanlar" vahiy tarafından kabul görmeyen şair tipleridir. Yapmadıklarını söylerler, dolayısıyla yalancıdırlar. Surenin son ayetinde geçen "*Ancak iman edip dünya ve ahiret için yararlı işler yapanlar, Allah'ı çokça ananlar ve haksızlığa uğratıldıktan sonra kendilerini savunanlar başkadır...*" (kuran.diyaret.gov.tr/tefsir/Şuarâ-suresi) ifadesi, Nazir Akalın şiirinin hareket noktasını oluşturur.

2.2. Şiirin Yöntemi

Akalın, şiirin yöntemi konusunda da Necip Fazıl'la aynı çizgide buluşur. Özellikle düzyazının "tebliğ"i, şiirin "telkin"i öne çıkardığı tespiti, Akalın'ı Necip Fazıl'la düşünsel bakımdan akraba kılar. Necip Fazıl da poetikasında şiirde telkini "sihirli keman", tebliği ise "kaba davulculuk" olarak nitelemiştir.

Akalın yöntem konusundaki düşüncelerini şu cümlelerle dile getirir: "*Şiir, muhtevasına sinmiş olan fikri 'tebliğ' değil 'telkin' etmelidir. Çünkü tebliğin ana mecrası nesirdir. Düşünceler nesirle, hisler ise şiirle ifade edilir. Bu yüzden düşünceler tebliğ metodunu; hisler ise sezme ve sezdirme üslubunu, yani telkini ön plana çıkarır.*" (2013, s.93)

Şair, bu ölçüye aykırı davranan ve şiiri bir tebliğ aracı olarak görenlerin isimleri ve kitaplarıyla daha yaşarken çürümeye mahkûm olacaklarını kaydeder (s.94).

2.3. Şiir ve Hayat

Şiir bir ifşa eylemidir. Hikâye ve romanda "yazarın hayatı eserine dâhil" olmayabilir, ancak şiir söz konusu olduğunda Atilla İlhan'ın "Ayrılık sevdaya Dâhil" aforizmasına benzer bir aforizma üretilebilir: Şairin hayatı şiirine dâhildir.

Şair ya insanî var oluşun sırrını açıklar ya da kendini gerçekleştirme sürecinin aşamalarını okura sezdirir. Taşdığı ya da keşfettiği sırrı doğrudan ya da dolaylı olarak söyleme tercihi şaire aittir.

Nazir Akalın, Yürekte Büyüyen Eylem şiirinde geçen "*Şairsem bedelini ödedim.*" dizesine yönelik bir eleştiriye cevaplarırken şiir ve hayat arasındaki sarsılmaz ilişkiyi dikkatlere sunar: "*Bizim o mısradaki vurgulamak istediğimiz şiirsel arka planlardan biri, şairin söylediklerinin yaşadıklarının içinde, yaşadıklarının da söylediklerinin içinde olmasıdır. Ben yaşadığımı yazdım, yazdığımı yaşadım. Ama önce yaşadım, sonra yazdım. Ve yazdıklarımın, hayatımın başka karelerinin çağrışım alanına giren diğer buutlarını da yaşadıkça idrak ettim.*" (Akalın, 2003, s.122).

Yazısının devamında hayatta yaşadığı her şeyin bedelini ödediğini; hayatın, verdiklerine karşı kendisinden hep bir diyet istediğini, henüz çocuk yaşlarında devlet eliyle kulaklarını çektiğini, 1980'lerde içinde bulunduğu kuşakla birlikte "*Eylül kasırgası*"na yakalandığını, 1981 yılının Kasım ayında "*laikliği ihlal*" gerekçesiyle tutuklandığını ve fişlendiğini, serbest kaldıktan sonra attığı her adımın, yazdığı her yazının mahkemelik olduğunu kaydeder. Bunlar, şairin ödenmiş bedeller listesinde yer alan alt başlıklardan sadece bir bölümüdür. Liste uzatılabilir. 1980 sonrasının askeri ve sivil yönetimlerinde olduğu gibi 1990'lı yılların 28 Şubat süreçlerinde de Akalın bedel ödeyenler arasındadır. Hâkim çevrelerin keyfi tutumlarıyla işinden ve ekmeğinden edilmek ağır bir cezadır şair için. Mağdur edenler dönemden döneme değişse de mağdur edilenler genellikle ilkeli duruşlarıyla var olmaya çalışanlardır.

Akalın, bedel ödeme olgusunu bir varlık ve kimlik sorununa bağlar. Müslüman olmanın, insan olmanın bir bedeli olduğu kanısındadır. Her çağda şaire reva görülen taşlanmak, toplumundan sürgün ya da tecrit edilmek, yanardağlar içinde büyümektir. Bütün bunlar,

şairin söyleyeceği sözü söylemesi için ödemesi gereken bedellerdir. Bu bedeli ödemedi şair söylemek mümkün değildir.

Dikkat edilirse Akalın, çocuk yaşta babasız kalmayı ödenmiş bir bedel olarak görmez. Zira o, kaderin bir tecellisidir ve şairin külli irade karşısında boynu kıldan incedir. Onun gündelik hayatla kavgası vardır. Bunu “yalnız bize yüz vermeyen hayatın gözüne giremiyorduk” (2003, s.126) cümlesiyle özetler.

2.4. Şiir ve Gelenek

Nazir Akalın, geleneğin tarih bilinci etrafında oluştuğu kanaatindedir. Ona göre gelenek, geçmişin hâldeki izlerini hassasiyetle sürdürmek demektir. Edebiyatın alt yapısı gelenektir ve geleneği bilmeyen bir şairin geleceğe kalma şansı yoktur.

Şair, geleneği bilme konusunda klasik dönemden bir örnek verir. “Taştir” geleneğinde bir şair başka bir şairin beğendiği bir gazelini alır, aynı vezin ve kafiye ile o gazelin her beytinin iki dizesi arasına üçer mısra ekleyerek yeni bir şiir söyler. Halef şair, selefının şiirini zenginleştirmek, vezin ve kafiye bakımından ondan aşağı kalmamak, duyuş ve söyleyiş bakımından onu aşmak zorundadır. Bu nedenle halef şair, şiir söylemeye niyetlendiği andan itibaren seleflerini çok iyi izler, onların divanlarını ezberleyecek derecede okur. Şiir eğitimi tamamladıktan sonra kendine özgü şiiri söylemeye başlar. Bunlar, geleneğin oluşturduğu ana ölçütlerdir. Şairin başarısı, bu ölçütlere göre tespit edilir. Çünkü modelleri zirveler, eserleri de şaheserler belirler (1998, s.36-37).

2.5. Vezin ve Kafiye

Nazir Akalın, vezin ve kafiyenin şiirin dış yapı unsurları olduğuna dair genel geçer yargıyı tekrarladıktan sonra, bu unsurların şairin duyuş tarzını etkilemediğini belirtir. Şiirin zarfı olan vezin ve kafiye renk, ses, şekil ve çizgi, kısaca armoni işlevi görür (1998, s.55).

Akalın'a göre “vezin itibari bir değerdir, mutlakiyet arz etmez. Mutlakiyet arz etmeyen bir şey de sanatkârın bakış açısı üzerinde olumsuz bir tesir icra etmez. Esas olan, bilgiyle ‘duyuş tarzı’nı çok iyi bir ‘söyleyiş tarzı’yla üsluba aksettirebilmektir.” (2003, s.56).

Akalın, poetikası olan şairlerin ve edebiyat bilginlerinin ‘söyleyiş tarzı’nı şiirin dış yapısına ait bir ayrıntı olarak kabul ettiklerini, ancak bu yaklaşımın vezin ve kafiyeğe hiç önem vermemek gerektiği biçiminde anlaşılması gerektiğini vurgular.

Vezin konusundaki dayatmalar karşısında Akalın, Arif Nihat Asya’yı örnek gösterir. Arif Nihat aruz ve hece ölçüleriyle de, serbest tarzda da güzel şiirler söyleyebilmiş; serbest tarzda söylediği “Naat”, heceyle yazdığı “Dua” gibi şiirleri, aruzla kaleme aldığı rubaileri ve diğer manzumeleriyle, itibari olan söyleyiş tarzlarını şiirin tali dereceden bir arka planı olarak ele aldığını gösterir.

3. Gerilla Türküleri'nden Kanayan Simya'ya Nazir Akalın'ın Şiiri

Karataş, Akalın'ın Doğu şiirine ve eski Türk şiirine aşına olduğunu, onunla kanbağı bulunduğunu, eski şiirimizden aldığı mazmunlara yeni anlamlar yükleyerek başarılı bir şekilde kullandığını" belirttikten sonra şairi "eski biçimli şiirlerinde yer yer, güçlü ve tok sesli Nef'i'nin çağdaş bir halefine benzetir.

İlk kitabına Aşkî'nin "Yerde kalırsa eylediğim âh u zâra yuf / Kinim adüvden almaz ise rûzigâra yuf" (Ah edip inlemelerim göğe çıkmaz da yerde kalırsa yazıklar olsun! / Kinimi düşmandan almazsam zamana da yazıklar olsun!) beytini epigraf olarak alması, Akalın'ın mizacı ile ilgili ipucu verir niteliktedir.

İlk kitaptaki "gerilla" toplumsal aksiyonu çağrıştırırken ikinci kitaptaki "simya" değer üretimini düşündürür. Batılıların "alşimi" dedikleri simya, elementleri altına çevirme uğraşısıdır. Şair, kalbini, yaşadığı coğrafyayı, mensubu bulunduğu medeniyeti altına dönüştürme telaşındadır.

Kabul gören altı hadis kitabından biri olan Müslim'in Kitabü'l İman bölümünde bir hadise yer verilir: "Sizden biriniz bir kötülük gördüğünde onu eliyle düzeltsin. Eğer buna güce yetmezse diliyle düzeltsin. Buna da gücü yetmezse kalbiyle buğzetsin (nefret etsin)! Bu ise imanın en zayıf derecesidir." Kötülükleri eliyle düzeltme iradesi Akalın'a "gerilla" imgesini ilham etmiş; gücü yetmeyince diliyle düzeltme ideali ise "simyacı" buluşunu getirmiş olmalıdır.

Akalın'ın iki kitabı arasındaki en belirgin üslup farkı, şairin öncekine oranla daha dingin bir söyleyişte karar kılmasıdır. Heyecan ve hareket timsali gerilla, yerini sabırlı bir simyacıya bırakmıştır.

Akalın birinci dönem şiirlerinden Militan Kurşunlarla Manşet Atıyorum İnsanlığın Bahtına'da, Nâzım Hikmet'in Kerem Gibi şiirindekine benzer bir eylemi, kendi içinde gerçekleştirir.

şimdi kimliğim kızgın bir lav

yüreğim kurşun eritiyor gün boyu (1993, s.14)

Nâzım Hikmet, adı geçen şiirde insanları dünyaya hâkim olan "kurşun gibi ağır" havayı dağıtmaya, dolayısıyla toplumsal eyleme çağırırken Akalın bu ağır havayı yüreğinin şiirsel çabasıyla dağıtmaya çalışır. "Militan" imgesinde bir yakınlık söz konusu olsa da, biri Marksist-Sosyalist ideolojinin sözcülüğünü yaparken diğeri İslami duyarlılığı seslendirir. Söyleme biçimi arasındaki en temel fark ise Nâzım'ın tepkisini "bağırarak", Akalın'ın "şiir söyleyerek" ortaya koymasıdır.

Akalın, ikinci dönem şiirlerinden Kitabe ve Limon Çiçeği gibi şiirlerde, bu kez daha ılımlı bir ruh hâlini seslendirir.

ötelerin gölgesi demet demet uzanırverdi

gönlümün tarihçesine

şirimin gövdesinden dökülüp

maveraya büründü göğsümdeki kitabe (1998, s.16)

ah limon çiçeği

yalvar bir yere yalvar

üşümesin üşümesin ne olur

.....cansimenim kalbinde musalla taşım

.....dizelerde künyeme şu mil çeken yıllarım

/her dikenli çalıdan gül koparır

.....gül koparır

şirlerde ağlarım (1998, s.64)

Zaman içinde Akalın'daki Nef'îvarî söyleyiş tarzı büsbütün yok olmamakla birlikte Nef'î'nin içinden bir Şeyh Galip'in çıktığı söylenebilir.

3.1. Biçim

Akalın, klasik dönemin gazel, kaside gibi nazım şekillerini hece ölçüsünün imkânlarını kullanarak yeniden yazar. Söz konusu şiir örneklerinde beyit nazım birimine ve kafiye düzenine de büyük oranda sadık kalır. *Gerilla Türküleri*'ndeki Devlet Kasidesi, Afgan Kasidesi, Filistin Kasidesi, Endülüs Kasidesi, Erzurum Kasidesi, Kimlik Kasidesi; Hüzün Gazeli; *Kanayan Simya*'daki Çark-ı Felek Gazeli, Kurşun Gazeli, Hüzün Gazeli, Ağlayan Gazel, Dağınk Gazel, Tükeniş Gazeli, Leyla Gazeli, Dargın Gazel, Bela Gazeli klasik dönemden alınmış bir nazım şeklinin heceyle ya da serbest tarzda yeniden üretildiği örneklerdir.

Erzurum Kasidesi'nden:

Bir mahmur sarsıntıyla seslendim dağlarına

Yere diz vurmak için geldim kutlu kapına (1993, s.20)

Hüzün Gazeli'nden:

mahşerde bir karanfil sana boyanır ağlar

kızıl kızıl meltemler seni ben sanır ağlar (1993, s.29; 1998, s.31)

Kurşun Gazeli'nden:

ürkek bir sezar'ın

göğsüne düşen ölüm buyruğu gibi

saçlarını dolar boynuma

gözlerini kınından çıkaran biri (1998, s.18)

Akalın'ın ilk kitabı, Devlet Kasidesi'yle başlar. Bu, klasik dönemin divan tertiplerine de bir gönderme olarak düşünülebilir. Çünkü mürettep divanlar kaside nazım şekliyle başlar. İkinci şiirin Na't olması, bu tespiti destekler niteliktedir.

Akalın'ın ilk kitabında mersiye türünde şiirlere de rastlanır: Bosna Mersiyesi ve Bir Şehide Mersiye bu türün örnekleridir. Mersiye halk edebiyatındaki ağıtın klasik dönemdeki karşılığıdır.

Şairin dörtlük nazım birimini kullandığı şiirler de vardır. Rüya Tabiri, Kitabe, Kerbelalı Karınca, Annelerin Dilinden Düşmeyen Güzel İsimler, Canbaz, Sevgiliye Şiirler, Aşk Yollarında, Satranç Taşı gibi şiirler buna örnek verilebilir.

İsteğimle gelmedim ben buraya

Bir oyunu tekrar tekrar oynamam

Kalıversin her şeyim bu diyarda

Başım döndü daha fazla duramam (1998, s.28)

3.2. İçerik

Akalın, *Gerilla Türküleri* kitabını "Bütün mazlum halkların; tarihler boyu, can tuzunu eritip yüzüne süren şehitlerin anısına" ithaf eder. Bu, kitabın içeriğine bir gönderme olarak da değerlendirilebilir. Yaşadığı çağı "yamyam çağ", metropollerini "batak" olarak gören şair, "gerilla" kimliğiyle bu yapıyı değiştirmek ister. Öksüz Gerillaya Mektup, Öksüz Gerillanın Türküsü, Bir Gerilla Söylevi, Gerillanın Alinyazısı şiirlerinde Akalın, aksiyoner bir şair portresi çizer. İnsan odaklı bütün çirkinlikler, kötülükler ve haksızlıklar karşısında isyankardır. İyinin, güzelin, doğrunun ve hakikatin temsilciliğine soyunmuştur.

Mehmet Emin Alper'e ithaf ettiği "Şair Gerilla" başlıklı şiirde duygudaş olduğu şair karakterini tasvir ederken kendi mizacının da ipuçlarını verir.

bir kavgada vurulmaya benziyor

beton duvarları sarsan şiirin senin (1993, s.62)

Şiirin sunduğu ideal dünya ile hayatın getirdikleri arasında sürekli bir çelişki vardır. Şair, olanla olması gereken arasında sıkışır. Başkaldırısı bunadır ve bu nedenle bir "gerilla" kimliğine bürünür. Gerilla, "düzenli bir orduya karşı çatışan, hafif silahlarla donatılmış kimse" demektir. Emin Alper'e olduğu gibi, Akalın'ın da gerilla kimliğini oluşturan onun şairliğidir. Silahı kalemi, kurşunu kelimeleridir.

Kavgasını şiirle sürdüren Akalın, zaman zaman gerilla kimliğiyle yetinmez, "militan"ca bir tavır sergilemek ister. "Militan", Türkçe Sözlük'te "Bir düşüncenin, bir görüşün başarı kazanması için savaştan, mücadele eden kimse" (TDK, 2005, s.1396) anlamındadır. Militan Kurşunlarla Manşet Atıyorum İnsanlığın Bahtına şiirinde bu eğilim açıkça görülür. Şiir, gördüğü işkenceye dayanamayıp şehit olan bir Afganlı'nın kaybindan duyulan acıyla yazılmıştır.

Bu metinde olduğu gibi Nazir Akalın'ın şiiri ülke sınırlarının dışına taşar ve mazlum coğrafyalarda gezinir. Şair, Afganistan'da, Filistin'de, Bosna'da yaşanan acıları yüreğinde duyar. Şehir imgesi etrafında Türk İslam medeniyetinin izlerini sürer. Sezai Karakoç'un medeniyeti inşa rüyasıyla aynı noktada buluşur. Endülüs'te yok edilen medeniyete ağıt yakar. İstanbul Ağıtları'nda ve Erzurum Kasidesi'nde yücelttiği de, şehir özelinde Türk İslam medeniyetine duyulan özlemdir.

Gerilla Türküleri'nde ilk şiir olan Devlet Kasidesi, *Kanayan Simya*'da ikinci şiir olarak yer alırken kelime düzeyinde bazı değişikliklere uğrar. İlk kitapta “*vurgun yemiş denizden güneşin gözbebeği / doğu batı üstünde ayın kaybolmuş yeri*” (1993, s.7) biçimindeki ilk beyit, *Kanayan Simya*'ya “*Vurgun yemiş hüzünden altınçağ ülkeleri / Doğu batı üstünde göğün kaybolmuş yeri*” (1998, s.10) şeklinde girer. İlkinde deniz, güneş, ay gibi tabii unsurların ve mekân olarak doğu ve batının imge düzeyinde tasviri öne çıkarken, değiştirilmiş hâliyle şiirin anlam dünyası medeniyet çağrışımına kapı açar. “*Altınçağ ülkeleri*” Türk İslam medeniyetinin hâkim olduğu coğrafyalardır. “*Doğu ve Batı üstünde göğün yerinin kaybolması*”, kutsaldan, aydınlıktan dolayısıyla mutluluktan kopuşu simgeler.

Akalın'ın ilk dönem şiirlerinde hâkim olan, her an parlamaya hazır isyankâr duruş, *Kanayan Simya*'da daha makul ve ılımlı bir çizgiye çekilir. Kitabe, Kerbelalı Karınca, Yürek Yazısı gibi şiirlerde bu tavrın yansımaları vardır:

*hangi kılıcın sesi parçalanan içimde
hüzünlü güzelliğinle yar da bir bak göğsümü
bir kıvılcım var mı İbrahim'in bahçesinde
su mu getireceksin hacca mı gideceksin söyle* (1998, s.17)

*son oyunla kalbimi som yalanla vurdular
yaralı ve ölümcül yorgun argın vedalar
dinmez bir gözyaşıyla ağlayıp avundular
ayrılık takviminden batan günü sordular
yaralıyken içimde kırgın kalan sevdalar* (1998, s.27)

3.3. Tematik Yapı

Nazir Akalın'ın şiirinde tematik yapı aşk, yalnızlık, hüznün, anneye sığınma, şehir, yurt sevgisi, medeniyet özlemi gibi alt başlıklarda incelenebilir.

3.3.1. Aşk

Akalın'ın şiirlerinde aşk, daha ziyade platonik bir bağlılığın ifadesidir. "Sevgili" sıfatıyla nesnel bir karşılığı bulunmasına karşın, her an fizikötesine geçmeye hazırdır. Sevgiliye Şiirler' de Sezai Karakoç'un Mona Roza şiirindekine benzer bir akrostişle adı ve soyadı (Songül Göktürk) ifşa edilmiş olsa da, soyutlama yoluyla maddi varlığı belirsiz hâle getirilir.

Öte yandan sevgiliye ait güzellikler, ülke güzellikleriyle bağ kurularak tasvir edilir.

Sen benim Türkiye'msin adın ta içimdedir

Sağ gözün kanlı Dicle sol gözünde karanfil

...

O uzun kirpiklerin üç deniz yedi iklim

Her bahar sende açar sende solar özlemim

Saçlarıma dağılan kıpkızıl gülüşlerin

Göklerden yere düşen benim ay ve güneşim (1998, s.40)

Gözlerime sürme diye çekilmiştir Türkiye'm

Bir semender masalı başlar baktığın yerden (1998, s.42)

Leyla Gazeli'deki nesnel karşılık ise, kadın güzelliğinin simgesi olduğu kadar, mutlak olana işaret etmesiyle de beşeri ve ilahi olan arasında bir yerde konumlanır. Şiirde geçen "bir kız çiçek getirir bir şaire apansız" ve "şarkısıyla çiçeği sular durur güzel kız" dizeleriyle somut bir sevgili portresi çizilmiş olsa da, dört nakarat bölümünde "o kız leyladır" ifadesiyle soyutlanır ve Doğu kültür ve medeniyetlerinin ortak sembolüne dönüşür. Sadettin Kaynak'ın segâh şarkısı "Leyla bir özge candır" a da gönderme yapan şiir, kolektif bilince yansımış bir figüre güzellemedir. Leyla'ya bağlanan öznenin yolu, acı ve ayrılıkla bütünlenen bir aşka çıkar.

Merhemlerle kapanmaz çiçek yarası rengi

Yürekten söylenir mi şeyda bülbül ezgisi

Sesler sızı olur da düşer ten kafesine

Dudakta kanar bir söz

Acıların içinde asl'olan bahane vardır

seoda vardır

leyla vardır

o kız leyladır

o özge candır (1998, s.36)

Akalın'ın ikinci kitabına adını veren Kanayan Simya, göz imgesi çevresinde örölmüş bir şiidir. Özne üzerinde yapıcı, kurucu ve onarıcı bir işlev gören gözler, Türk İslam medeniyetine de vurgu yapar.

Gözler, tabii ve estetik unsurlarla ilişkilendirilirken "leylaklardan daha leylak"tır, "alev alev"dir, "ayışığı"dır, "salkımsöğüt"tür, "masmavi"dir, "duman duman"dır, "çiğdem"dir, öznenin "balözünü toplayan arı"dır, "kasidedir, gazeldir, mesnevidir", "şarap denizini andırır", "yakamoz" dur ve hepsinin ötesinde "bir İstanbul uygarlığı"dır. Görüldüğü gibi göz, sevgiliye ait bir güzellik unsuruyken şiir boyunca soyutlamalar ve mecazımürseller (ad aktarması / düzdeğişmece) yoluyla bir kültür ve medeniyet çevresinin simgesi olur.

bir sevda uygarlığı gözlerin senin

mumyalıyor gücünü içimde özlemlerin (1998, s.44)

gölgemin kanatları ıslanıyor şehirde

istanbul'un kalbinde mavera mı gözlerin (1998, s.45)

bir sadabad sevdası filizlendi içimde

bir istanbul uygarlığı gözlerin senin (1998, s.46)

3.3.2. Yalnızlık

Akalın'ın şiirinde yalnızlık, "çocuksuz bir anne"nin ruh hâliyle benzerlik taşır. Evladın annesinden ayrılışı, iki taraf için de yalnızlığın resmidir. Dört duvar arasında kalmakla temsil edilir. Öznenin iç dünyasındaki yalnızlık duygusu, etrafındaki duvarlara yansır ve cansız duvarlar bile öznenin yalnızlığından etkilenir. Annelerin Dilinden Düşmeyen Güzel İsimler'de yalnızlığın derin tanımı vardır.

yalnızlıklar çoğalır

çocuksuz kalan bir anne acısı kadar

ağlamaya artık ihtimal mi var

kaniyor dört taraftan çığlık çığığa duvar (1993, s.33)

3.3.3. Hüzün

Akalın'ın şiirlerinde hüzün ana temalardan biridir. Bireysel ve toplumsal hayatı kuşatan olumsuzluklardan şairin payına hep hüzün düşer. Bunun "melankolik" bir mizacın dışavurumu olduğu söylenebilir. Melankoli şairin çocukluk yıllarından ruhuna işlemiş bir duyarlıktır. Sadece şairin mizacını değil, ilişki kurduğu nesnelere de kendi rengine boyar.

sesimiz yalan olur resimlerimiz yalan

melankolik uçarken uçurtmalarımız (1998, s.20)

“Canım anneme” ithafıyla sunulan Hüznün Tarihi’nde hüznün, anne imgesiyle birlikte düşünülür. Anne yüreği, hüznü “en güzel resimleyen yürek”tir. Hüznün, şiir öznesiyle annenin ortak paydasını oluşturur.

içimdeki karmaşa sabaha çıkarmaz beni

oysa vedalaşmadım daha

hüznü en güzel resimleyen yürekle

anne (1998, s.24)

Limon Çiçeği şiirinde şair “melankolik bir kıyım”dan söz ederken ruh hâlinin de tasvirini yapar. “Cinnetlerin gönlünü parsellediği”, “gölgesini karanlığa gömdüğü” bir dünya manzarası çizer. Bu tablo karşısında şair “her dikenden gül koparıp şiirlerle ağlama”yı seçer. Şiir hüznün ifade biçimi olurken bir yandan başkaldırı yöntemi olur.

ve

ah limon çiçeği

meçhul bir kapı aralığından

nazir akalın diye

hüzne künye düştüler (1998, s.64)

Hüznün bazen de zamanın kalem oynattığı önüne geçilmez bir kader olur:

Hüznün bela gecesi, yüreğimin zarını,

Ecelin neşteriyle yüzüverdi takvimler. (1998, s.19)

Annelerin Dilinden Düşmeyen Güzel İsimler adlı şiirde önce geçmiş zamanı, ardından geçmiş zamanla birlikte şimdiki zamanı hüznünlü bir bahçe olarak algılar şair. Bahar ekilip eylül biçilen bir bahçedir bu. Şairin iç dünyasına hâkim olan hüznün, giderek bütün zamanı hüznünle doldurur.

bir hüznünlü bahçedir

hem şimdi hem geçmiş zaman

kocası yok kızı yok oğlu ölü anneler

bu tarlaya bahar eker eylül biçerler (1998, s.21)

3.3.4. Anneye sığınma

Akalın’ın şiirinde anne bir sığınak olarak karşımıza çıkar. Hayatın yaraladığı özne, dış dünyanın olumsuzluklarından yakınır ve yaşadıklarını annesine aktarır. Çevrenin yıkıcılığına karşı anne güvenli bir limandır. Rüya Tabiri şiirinde evine aşk yarasıyla dönen oğulun annenin rüyasına girmesi, bir sığınak arayışının ifadesidir. Annenin gözlerindeki rahmet, öznenin yarasına merhem olacaktır:

*En avare hâlimle girdim gece düşüne,
Sen hiç beni öyle yorgun argın görmedin...*

*Yaşamak yarasını açtı bir gül göğsüme;
Nurçiçeği gözlerin yağmur gibiydi anne... (1998, s.18)*

Gözlerime Yağmur Yağıyor Anne şiirinde insanların duyarsızlığı ve şehirlerin gökdelenlerle kuşatılması karşısında özne, mutsuzluğunu annesiyle paylaşır. Zira evladın tedirginliğini en iyi anlayacak kişi, onun dert ortağı olan annesidir.

*insanlar zamanı boğuyorlar
kelimeler tükendiğinde
şehirleri rehin alıyor gökler
gözlerim öksüzleşiyor anne (1998, s.22)*

Hayat, Akalın'a sürekli olarak hayal kırıklıkları getirir. Hüznün Tarihi şiirinde, maruz kaldığı olumsuzluklar üzerine annesiyle dertleşen şiir öznesi için gözyaşı bir tepki gösterme biçimidir.

*geceler iz sürüyor kimliğimde şimdiyse
su kasidesi gözlerimi yokluyor
kimsesizliğimizde
anne (1998, s.25)*

Sonuç

Duygusal planda atak, cevval, gözü kara, kendi tanımlamasıyla "gerilla" tavırlı bir şair olan Nazir Akalın, ilk şiir kitabı *Gerilla Türküleri*'ni yayımladığı 1993'ten, ikinci ve son şiir kitabı *Kanayan Simya*'yı okurla buluşturduğu 1998'e kadar geçen süre içinde kısmen durulmuş, daha sakin, daha bilge bir çizgiye oturmuştur.

İlk kitabının arka kapağına düşülen notumuzda ilk dönem şiirine yönelik dikkatimizi şöyle dile getirmiştik: "Şiiri gönüllü bir nöbet hâliyle yaşıyor Nazir Akalın. Ve bir çığlık dili arıyor yaşadıklarına. Sesi klasiğin iklimine akraba. Kelimelerle kıyasıya bir kavganın içinde. 'Yüreğinde kurşun erit'irken kahırlarını ve öfkelerini de çağın yüzüne çarpıyor. Aslında o, seksen karanlıklarından ikibinlerin fecrine yürüyen 'soylu çocuklar'dan biri..."

Akalın, şiiri hayatına, hayatı şiirine ayna tutan şairlerdendir. Bu yargı her şair için geçerli olmayabilir. Akalın'ın poetikasıyla şiiri arasında da bire bir örtüşme vardır.

Yürekte Büyüyen Eylem bir bakıma şairin bütün hayatını özetler. Şiirdeki anahtar kavramlara bakıldığında "bedel ödemek, kaybetmek, yokluk, zindan, rüzgâr, uçurtma, utanç, aradığı şeyleri rüyada bulamamak, çekip gitmek, dünyada gölgesi kalmak", Akalın'ın otuz sekiz yıllık ömrünün izdüşümünü verir.

şairsem bedelini ödedim

zamana kaybetmenin mantığını öğrettim

yokluğun kandilini yakıp astım

zindandaki mihraba

ah rüzgâr okyanusunda

özlemleri saçlarına üŐüşen bir uçurtma

kalbime denizlerin utancını koydu da

aradığım hiçbir şeyi bulamadım rüyada

elbet günü gelir a gülüm

çeker gider de ruhum

gölge kalır dünyada

Kaynakça

- Akalın, N. (1993). *Gerilla Türküleri*. Erzurum: İhtar Yayıncılık.
- Akalın, N. (1998). *Kanayan Simya*. İstanbul: Beyan Yayınları
- Akalın, N. (2003). *Şairin Eldivenleri*. Ankara: Meneviş Yayınları.
- Akkanat, C. (1999). Gerilla Türküleri'nden Kanayan Simya'ya. *Cuma dergisi*. 29 Ocak-4 Şubat
- Asiltürk, B. (2013). *Türk Şiirinde 1980 Kuşağı*. İstanbul: YKY.
- Canım, R., İspirli, M. H., Düzgün, D., Akkuş, M., Kara, F., Şimşek, T. (2003). *Üç karanfil-Üç Güzel Adam: Hasan Ali Kasır, Hüseyin Alacatlı, Nazir Akalın*. Erzurum: Yazarlar Birliği Erzurum Şubesi Yayınları.
- Genç, N. (Mayıs 1993). Gerilla Türkülerini Okurken, *Karçıçeği*, 10
- Kasır, H. Ali (218). *Erzurum Şairleri Antolojisi*. (2.Baskı). İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Karataş, T. (1998). *Şiir Vadilerinde*. İstanbul: Sütun Yayınları.
- Kısakürek, N. F. (2004). *Çile-Bütün Şiirleri*, İstanbul: YKY.
- Şimşek, T. (2018). Cumhuriyet Dönemi Türk Şiiri. *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı* içinde. (ed. O. Gündüz, T. Şimşek). Ankara: Grafiker Yayınları.
- Taşköprülü, İ. (1999). Kanayan Simya, *Sağduyu gazetesi*. 19 Mayıs
- TDK (2005). *Türkçe sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- www.biyografya.com Erişim Tarihi: 14.05.2019
- www.kitaphaber.com Erişim Tarihi: 04.04.2019

Extended Summary

1. Introduction

Nazir Akalın is among the poets, writers and academicians growing up in Erzurum. In Turkish literature, he ranks among the poets called as a "1980s Generation". As in the classification of Asiltürk's "1980s Generation" which he considered within two parts, Akalın's poem was born and raised in the intersection of "phanopoeia" and "traditionalist poem".

Akalın who started his journey as a poet with the book named *Gerilla Türküleri* (1993) and continued his adventure with *Kanayan Simya* (1993). His poems that were the reflection of onrush, aggressive character at the beginning left their spot to the calmer and wiser conversations. By this way, it got close to the line which synthesizes classical and modern poem. He was nurtured from classical poetry in terms of sound, rhythm and content and developed a poem weighted on image. There are some poems he used traditional verse types such as Ghazal and Kaside. Akalın covering the thematic concepts such as love, loneliness, sorrow, missing, joy of living, patriotism, not only does she write the poem of individual sensitivities but also she writes poem of civilization thought.

Nazir Akalın also thinks over theoretical problems of poetry and gathers his poetics in a book called *Şairin Eldivenleri* (2003).

In this paper, starting from the point of view of his books, Nazir Akalın's poetics will be established by the document analysis method, structure and content of poem will be examined and thematic structure will be elaborated.

3. Findings, Discussion and Results

Nazir Akalın, who is a poet with a "guerrilla" attitude in the emotional plan, with an aggressive, courageous, self-described "guerrilla" attitude, the period from 1993, when she published her first poetry book *Gerilla Türküleri*, until 1998, when she introduced her second and last poetry book "Kanayan Simya" to the readers. it is partially settled in it, settled on a calmer, wiser line. Akalın is one of the poets who mirror his life and his life. This judgment may not be valid for all poets. There is a one-to-one correspondence between Akalın's poetics and his poetry.

In a way, the *Yürekte Büyüyen Eylem* summarizes the poet's whole life. Looking at the key concepts in the poem, "paying the price, losing, poverty, dungeon, wind, kite, shame, not being able to find what they are looking for in a dream, go away, stay in the shadow in the world" gives the projection of Akalın's thirty-eight years of life.

Şimşek, T. & Arslan, M. A. (2020). Gerilla'dan Simyacı'ya Nazir Akalın'ın şiiri. *Çocuk, Edebiyat ve Dil Eğitimi Dergisi*, 3(2), 167-180.

Journal of Child, Literature and Language Education – JCLLE

<http://dergipark.gov.tr/ceded>

Article type: Research

Received date: 01.10.2020

Accept date: 22.12.2020

Doi no: 10.47935/ceded.802709

Examination of Children's Books of Behiç Ak in terms of Principal Elements of Children's Literature*

Yağmur ARIKAN**, Ayşe Özgül İNCE SAMUR***

Abstract. Children's literature is a vital area that includes the adolescence period that begins with the birth of the child and meeting with the book, contributes to the development of the child through artistic works. In order to develop reading habits in children and to build reading culture consciousness, it is necessary to meet them with the works of qualified children's literature and to ensure that the book takes place in the child's life. It is known that children's books prepared by considering the child's relativity, child reality and encompassing basic education principles, contribute to the formation of the link between the child and the book. The purpose of research in this context is to examine the children's books of Behiç Ak within the framework of the principle elements of children's literature. This study have conducted by a document review method, which is one of the qualitative research methods. Ten books in the "Smiley Series of Stories", one of the child literature works of Behiç Ak, were examined with descriptive analysis. The books have been examined in three main categories in terms of principle elements of children's literature; "Outer structure properties"; size, paper, cover-skin, page layout, letters, picture; "Inner structure properties"; hero, subject, message, language-expression and "basic education principles".

Keywords: Behic Ak's children's books, children's literature, principle elements of children's literature.

*This article is produced from the master dissertation named: Examination of Children's Books of Behiç Ak in Terms of Principal Elements of Children's Literature. Bulent Ecevit University, Institute of Social Sciences, Department of Turkish Language Teaching.

**^{ID} Necdet Semker Ortaokulu, İstanbul, Turkey, yagmurarikan@hotmail.com.tr

***^{ID} Zonguldak Bulent Ecevit University, Faculty of Education, Turkish Education, Zonguldak, Turkeyozgulince7@gmail.com

Behiç Ak'ın Çocuk Kitaplarının Çocuk Edebiyatının Temel Öğeleri Bakımından İncelenmesi *

Yağmur ARIKAN**, Ayşe Özgül İNCE SAMUR***

Öz. Çocuk edebiyatı, çocuğun doğumundan itibaren kitapla tanışmasıyla başlayan ve ergenlik dönemini de kapsayan bir süreçte sanatsal nitelikli yapıtların aracılığıyla hedef kitlenin gelişimine katkı sağlayan yaşamsal bir alandır. Çocuk okurda, okuma sevgisi ve alışkanlığı geliştirmek, okuma kültürü bilinci oluşturmak için nitelikli çocuk edebiyatı yapıtlarıyla çocuğu buluşturmak ve çocuğun yaşamında kitabın yer almasını sağlamak gerekmektedir. Biçim ve içerik bakımından çocuk edebiyatının temel öğelerine uygun olarak hazırlanan, temel eğitim ilkelerini kuşanan ve buna bağlı olarak çocuğa görelilik ve çocuk gerçekliği ilkeleri göz önünde bulundurularak hazırlanan çocuk edebiyatı yapıtlarının, çocuk ve kitap arasındaki bağın oluşumuna katkı sağladığı bilinmektedir. Bu çalışmanın amacı, Behiç Ak'ın çocuk kitaplarının çocuk edebiyatının söz konusu temel öğeleri çerçevesinde incelenmesidir. Bu çalışma, nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi yöntemi ile yürütülmüştür. Behiç Ak'ın çocuk edebiyatı yapıtlarından Gülümseten Öyküler Serisi'nde yer alan on (10) kitabı, betimsel analiz ile incelenmiştir. Seride yer alan kitaplar çocuk edebiyatının temel öğeleri bakımından "dış yapı özellikleri"; büyüklük, kâğıt, kapak-cilt, sayfa düzeni, harfler, resim; "iç yapı özellikleri"; kahraman, konu, ileti, dil-anlatım ve "temel eğitim ilkeleri" olarak üç ana başlık altında incelenmiştir.

Anahtar kelimeler: Behiç Ak'ın çocuk kitapları, çocuk edebiyatı, çocuk edebiyatının temel öğeleri.

* Bu çalışma "Behiç Ak'ın Çocuk Kitaplarının Çocuk Edebiyatının Temel Öğeleri Bakımından İncelenmesi" adlı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

**^{ID} Bülent Ecevit Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi, Zonguldak, Türkiye, yagmurarikan@hotmail.com

***^{ID} Bülent Ecevit Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi, Zonguldak, Türkiye, ozgulince7@gmail.com

1. Giriş

Çocuk, kendine özgü dünyasında hayal kuran, sorgulayan, yaşamı ve çevresindekileri anlamlandırmaya çalışan bir varlıktır. Dünyaya geldiği ilk günden itibaren çocuk; kendisini, çevresini, yaşamı ve yaşadığı dünyayı anlamlandırma sürecine katkıda bulunan birçok uyaran ile karşı karşıya gelmektedir. Bu uyaranlar arasında çocuğun gelişiminde yaşamsal rol oynayan bir öge de nitelikli çocuk edebiyatı ürünleridir.

Çocuk edebiyatı, çocuk ve edebiyat kavramlarının ortak bir bütünü oluşturur. Çocuk, Türkçe sözlükte küçük yaştaki oğlan veya kız olarak tanımlanmaktadır (TS, 2005). Edebiyat ise dil aracılığıyla aktarılan sözlü ya da yazılı olarak olay, duygu ve düşlerin ele alındığı sanat olarak ifade edilmektedir (TS, 2005). Alanyazında yapılan tanımlara bakıldığında ise sıklıkla edebiyatın sanatsal işlevi üzerinde durulduğu görülmektedir.

Çocuk edebiyatı, çocuğun ilgi ve gereksinimlerine yönelik, gelişim düzeyine uygun, duygu, düşünce ve düş dünyalarının gelişimine katkı sağlayan yapıtların yer aldığı bir alandır. Sever'e (2015) göre çocuk edebiyatı (yazını), erken çocukluk döneminden başlayarak ergenlik dönemini de içine alan, çocukların zihinsel ve dilsel gelişimine uygun, duygu ve düşüncelerini destekleyen, beğeni düzeylerine olumlu katkılar sunan ürünler olarak tanımlanmaktadır. Diğer yandan çocuk edebiyatı ürünlerinin çocuğa görelilik ilkesiyle hazırlanması önemlidir. Çocuğa görelilik, çocuk edebiyatı ürünlerinin, çocuğun büyüme ve gelişme çağlarına uygun olarak ruhsal, zihinsel, dilsel ve toplumsal açıdan duyarlılıkla hazırlanması olarak tanımlanabilir (Şirin, 2000). İşte bu noktada nitelikli ürünlerle çocuğu buluşturmak onun okuma kültürü edinmesinde önemli bir adım olarak görülmelidir.

Okuma kültürü bireyin okuma eylemini içselleştirmesini içeren yaşamsal bir süreç olarak ifade edilmektedir. Bu süreçte estetik duyarlılıkla oluşturulan yazılı ve görsel kültürel yapıtlar etkin rol üstlenmektedir (İnce Samur, 2017). Okuma kültürü edinimine katkı sunmak, çocuğa görelilik ilkesi uyarınca hazırlanan nitelikli çocuk kitaplarının temel işlevlerinden biridir.

Çocuk edebiyatının temel öğeleri dış yapı özellikleri; büyüklük, kâğıt, kapak-cilt, sayfa düzeni, harfler, iç yapı özellikleri; karakter, konu, ileti, dil ve anlatım ve temel eğitim ilkeleri altında üç aşamada incelenebilir (Sever vd. 2007). Bu bağlamda yazdığı ve resimlediği çocuk kitaplarıyla geniş kitlelere ulaşan yazar, karikatürist Behiç Ak'ın çocuk kitaplarının temel öğeler bakımından incelenmesi (dış yapı, iç yapı ve temel eğitim ilkeleri) çalışmanın temel amacıdır.

Çocuklar okulöncesi dönemden başlayarak ilerleyen yaş ve gruplarda çeşitli boyutlarda kitaplar ile buluşturulmalıdır. Farklı boyutlarda tasarlanan bu kitapların çocuğun kolay taşıyabileceği ağırlıkta olmasına dikkat edilmelidir. Ayrıca bu kitaplar çocuğun kucak boyundan büyük bir genişlikte olmamalı ve onun kitaplık oluşturmasına engel olacak bir boyutta tasarlanmamalıdır (Karatay, 2011). Alanyazında yapılan çalışmalara bakıldığında çocuk kitaplarının boyut olarak çeşitli yaş gruplarında değişkenlik gösterdiği belirtile de

çocuklar için genel olarak uygun olan 16 x 23 cm boyutundaki kitaplardır (Yüce ve Nuhoglu, 2007).

Çocuk kitaplarında kullanılan kâğıdın niteliğinin önemli olduğu bilinmektedir. Çocuk kitapları, dayanıklı ve mat kâğıtlara basılmalıdır. Çocuğun, kitabı uzun süre kullanabilmesi bakımından kitapların basımında kolay yırtılacak dayanıksız kâğıtlar kullanılmamalıdır. Basımda birinci ya da en az ikinci hamur kâğıtlar tercih edilmelidir (Sarıyüce, 2012).

Çocuk kitaplarında kapak, çocuğun kitaba yönelmesini sağlayan ilk önemli uyarandır. Estetik bir zevk gözetilerek hazırlanan kapak resmi ve tasarımı çocukta kitabı okumaya ilişkin istek uyandırır. Çocuğun duygu ve düşünce dünyasını devindiren, sanatçı duyarlılığı ile hazırlanan bir kapak tasarımı ve bu tasarımda yer alan kapak resminin, metni okumaya hazırlattığı ve çocuğa bir "ön okuma" süreci yaşattığı bilinmektedir (Sever vd. 2007; Akyüz, 2014).

Bir kitapta yer alan yazı, görsel, sayı gibi öğeler sayfa düzenini oluşturmaktadır (Sever vd. 2007). Bu bileşenler belli bir bütünlük içinde kitapta yer almalıdır. Metin ve resimler, sayfa kenar boşlukları, satırlar arası boşluklar çocuğun kitabı rahat okuyacağı bir düzende hazırlanmalıdır. Metin ve görseller, uyum içinde olmalı çocukta estetik bir zevk uyandırmalıdır. Çocuk kitaplarında, yaş düzeylerine uygun olarak farklı büyüklükte harfler kullanılmalıdır. Milli Eğitim Bakanlığı tarafından ders kitaplarının incelenmesine ilişkin yönergede İlköğretim birinci sınıf için 20 punto, ikinci sınıf için 18, üçüncü sınıf için 14, dördüncü sınıf için 12, beşinci sınıf için 11, daha üst kademelerde ise 10 puntodan küçük harflerin kullanılmaması gerektiği belirtilmiştir (MEB, 2012).

Çocuk kitaplarında yer alan resimler ve bu resimlerin yarattığı izlenimler çocuk okurun dilsel ve bilişsel gelişiminin yanı sıra görme duyusunun gelişimine de katkı sağlamaktadır. Estetik bir boyut katılarak hazırlanan bu resimler çocuğun bakış açısını ve beğeni düzeyini zenginleştirmektedir (Özer, 2006; Sever, 2015). Bu resimler, çocuklar için aynı zamanda bir sanat eğitimi ortamı yaratmaktadır. Bu bağlamda çocuk kitaplarındaki resimlerin çocuğa göre olması ve sanatçı duyarlılığıyla estetik bir zevk gözetilerek hazırlanması önemlidir.

Çocuklar, kitaplarda yer alan kahraman ve karakterler aracılığıyla gerçek yaşam deneyimlerine ilişkin örnekler edinir, kahraman ve karakterlerle özdeşim kurup onları içselleştirme eğilimi gösterir. Bu nedenle yapıtlarda yer alan kahraman ve karakterler özenle seçilmelidir (Karagül ve İnce Samur, 2017). Karakterler özelliklerine göre okura tanıtılması bakımından kapalı ve açık karakter, olayların gelişimi boyunca ise herhangi bir değişim gösterip göstermediğine göre devingen ve durağan karakter olmak üzere ayrılabilir. Okura, özellikleri ayrıntıya inilmeden tanıtılan ve okurun tam olarak tanımadığı karakterler kapalı karakterlerdir. Kapalı karakterlerin, çocuk okura yaşam gerçekliğini tanıtmadaki katkıları daha azdır. Bunun yanı sıra okura birçok özelliği ile tanıtılan yani okurun her yönüyle iyi bildiği karakterler ise açık karakterlerdir. Yazar, iletmek istediği asıl duygu ve düşünceleri bu karakterler ile okuyucuya aktarabilir. Durağan karakterler öyküde herhangi bir değişim göstermeyen karakterlerdir. Devingen karakterler ise süreçte değişim gösteren yeni kişisel değer ve davranışlar edinen karakterlerdir. Devingen karakterlerin yaşadığı değişimin olumlu

yönde ve inandırıcı olması çocuğun karakterle özdeşim sürecini desteklediği bilinmektedir (Sever, 2015).

Yetişkinler için ortaya konulan yapıtlarda konu sınırlaması yoktur. Yaşamı ve insanı açıklamaya çalışan her şey bir yazıya konu olabilir. Çocuklar için yaratılan yapıtlarda da aynı durum söz konusudur ancak çocuk kitaplarında seçilecek konunun çocuğun gelişim evrelerine uygun, çocuk gerçekliğini önemseyen, onların beklentilerine yanıt veren, dilsel, bilişsel, toplumsal yetilerini destekleyen bir anlayışla dikkatlice seçilmesi önemlidir (Sever, 2015).

Çakır'a (2013) göre ileti, yazarın yapıtta ortaya koyduğu özel yargı ve ulaşılmamasını istediği ortak sonuçtur. Çocuk kitaplarının çocuğa doğrudan bilgi aktaran yalnızca öğretici uyarılar olmadığı gerçeği göz önünde bulundurulduğunda kitaplarda yer alan iletilerin metnin dokusuna sindirilerek diğer bir ifadeyle örtük olarak verilmesi önemlidir.

Bir çocuk yapıtını, yetişkin edebiyatından ayıran en önemli özelliği dili ve anlatımıdır. Çocuk okurda dil sevgisi, dil bilinci ve dil duyarlılığı oluşturmak çocuk kitaplarının en önemli işlevlerinden biridir (Aslan, 2006). Bu nedenle dilin zengin anlatım olanaklarından yararlanılarak çocukta dil bilinci geliştirmek için dil ve anlatım yönünden nitelikli çocuk kitapları ile çocuğu buluşturmak gerekmektedir.

Sever (2006), çocuk kitaplarının biçimsel ve içerik özelliklerinin birbirini bütünlemesinin yanı sıra bazı eğitim ilkelerini de kuşatmasının, kitabı çocuk edebiyatı yapıtına dönüştüren bir özellik olduğunu belirtmektedir. Çocuk kitaplarında bulunması gereken temel eğitim ilkeleri şu ifadelerle sıralanabilir:

1. Kitaplar mantık hatalarından arınık olmalı, çocuğun sağlıklı değerler sistemi geliştirmesine olanak sağlamalıdır.
2. Kitaplar toplumdaki kadın ve erkeğin cinsel kimliklerine yönelik geleneksel yargılardan arınık olmalıdır.
3. Kitaplar çocukların kişiliklerini geliştirmesine katkı sağlar nitelikte kurgu ve iletiler taşımalıdır.
4. Kitaplarda olaylar baskıcı ve denetimci anlayıştan uzak yapılandırılmalıdır.
5. Kitaplar yazgıcılığı onaylamamalıdır.
6. Kitaplar çocuğun girişimciliğini desteklemelidir.
7. Kitaplar çocuğun düş ve düşünce gücünün gelişimine katkı sağlamalıdır.

Özetle çocuk kitapları, yazınsal ve eğitsel ilkeleri de kapsar nitelikte olmalı, çocuğun değer gelişimine katkı sağlayan iletileri sezinlemesini sağlamalıdır. Bu bağlamda belirtilen özellikleri taşıyıp taşımadığını saptamak amacıyla yazar ve çizer Behiç Ak'ın çocuk kitaplarının çocuk edebiyatının temel öğeleri bakımından incelenmesi bu çalışmanın temel amacıdır.

2. Yöntem

2.1. Araştırmanın Modeli/ Deseni

Bu çalışmada, nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi kullanılmıştır. Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu ya da olaylara ilişkin bilgi içeren yazılı kaynakların analizini kapsamaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2003).

2.2. İncelenen Dokümanlar

Çalışmanın kapsamını Behiç Ak'ın Gülümseten Öyküler Serisi'nde yer alan *Güneşi Bile Tamir Eden Adam*, *Alaaddin'in Geveze Su Boruları*, *Kedilerin Kaybolma Mevsimi*, *Vapurları Seven Çocuk*, *Havva ile Kaplumbağa*, *Pat Karikatür Okulu*, *Galata'nın Tembel Martısı*, *Akvaryumdaki Tiyatro*, *Buzdolabındaki Köpek*, *Geçmişe Tırmanan Merdiven* adlı çocuk kitapları oluşturmaktadır.

2.3. Verilerin Analizi

Çalışmada elde edilen veriler, Sever vd. (2007) "İlköğretimde Çocuk Edebiyatı" adlı kitapta yer alan "Çocuk Kitaplarında Bulunması Gereken Temel Özellikler" bölümü ve Sever'in (2015) "Çocuk ve Edebiyat" adlı kitabında yer alan "Çocuk Edebiyatının Temel Öğeleri" bölümünde belirlenen kavramsal çerçeveye göre değerlendirilmiştir. Kitaplar dış yapı özellikleri, iç yapı özellikleri ve temel eğitim ilkeleri göz önüne alınarak betimsel analizle incelenmiştir. Bu analiz türünde doğrudan alıntılara sıklıkla yer verilebilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2003).

3. Bulgular

3.1 Gülümseten Öyküler Serisinde Yer Alan Kitapların Dış Yapı Özellikleri Bakımından İncelenmesi

Bu bölümde, Gülümseten Öyküler Serisinde yer alan kitapların dış yapı özellikleri incelenmiştir. İncelemeler sonucunda elde edilen bulgular aşağıdaki tablolarda sunulmuş ve açıklamalara yer verilmiştir.

Tablo 1
Kitapların Boyutlarına Göre Dağılımı

Boyut	f	%
Küçük (12 x 15 cm)	0	0
Orta (16 x 22 cm)	10	100
Büyük (22 cm ve üstü)	0	0
Toplam	10	100

Gülümseten Öyküler Serisi'nde yer alan çocuk kitaplarının tümü, (13 x 19,5) cm boyutundadır. Bu boyut roman, öykü gibi kitaplarda kullanılan genel bir boyuttur. Tablo 1'e bakıldığında incelenen 10 kitaptan 10'u (%100) büyüklük bakımından orta boyutlu olarak ifade edilebilir. Seride yer alan kitapların tamamının aynı boyutlarda olması çocuğun kitaplık oluşturması ve düzen kurma alışkanlıklarına katkı sağlaması bakımından çocuk edebiyatı kitaplarında bulunması gereken temel öğelere uygun özellikler göstermektedir.

Tablo 2

Kitapların Kâğıt Niteliğine Göre Dağılımı

Kâğıt	f	%
Beyaz mat kuşe kâğıt	7	70
Sarı mat kuşe kâğıt	3	30
Toplam	10	100

Tablo 2'ye bakıldığında seride yer alan 10 kitaptan 7'sinin (%70) sayfa düzenlemesinde beyaz mat kuşe kâğıt kullanılırken, 3'ünde (%30) ("Galata'nın Tembel Martısı", "Akvaryumdaki Tiyatro", "Havva ile Kaplumbağa") sarı mat kuşe kâğıt kullanıldığı belirlenmiştir. Her iki kâğıt türü de göz yormamaktadır. Yazılar rahat okunabilmektedir. Kâğıt, kitabın çocuk okur tarafından uzun süre kullanılmasına olanak sağlar niteliktedir.

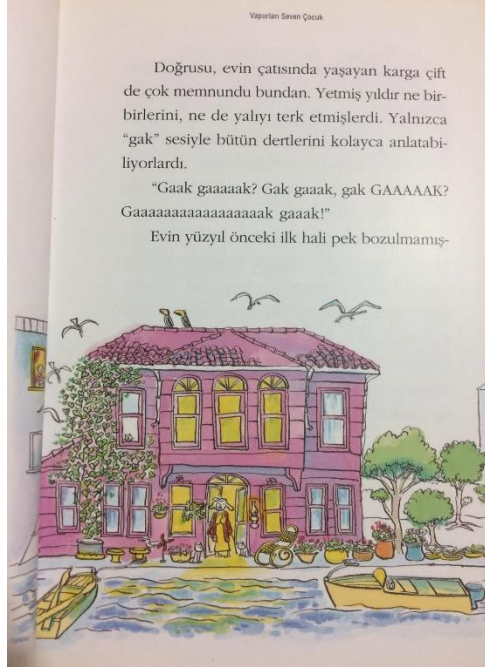
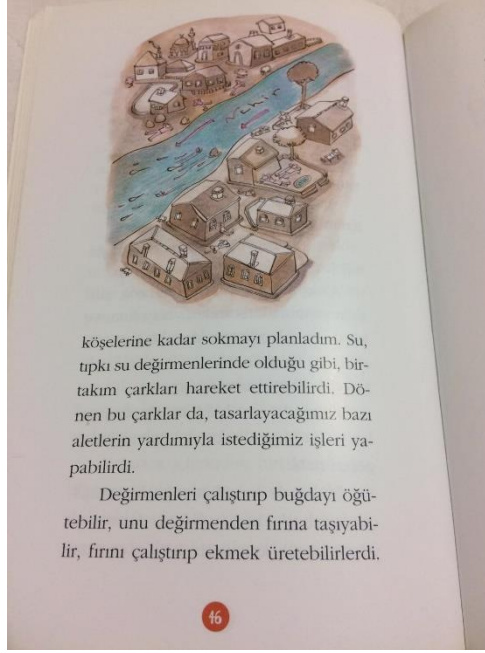
Tablo 3

Kitapların Kapak Tasarımına Göre Dağılımı

Kapak Tasarımı	f	%
Ciltli	10	100
Ciltsiz	0	0
Toplam	10	100

Tablo 3'te görüldüğü gibi incelenen 10 kitaptan 10'unda (%100) sırt kısmı tutkalla yapıştırılmış dikişli cilt kullanılmıştır. Çocuğun kitabı uzun yıllar kullanabilmesi bakımından sırt kısmı tutkalla yapıştırılmış dikişli ciltler, çocuk kitaplarında bulunması gereken özelliklerden biridir.

Seride yer alan kitapların sayfa düzeni incelendiğinde, kenar boşlukları, metin-resim oranı ve bunların uyumu çocuk kitaplarında bulunması gereken özelliklere uygundur. Resimler ve metin iç içe geçmemiştir. Kitaplarda yer alan sayfa düzenine ilişkin örnekler aşağıdaki görsellerde verilmiştir.

Tablo 4
Harflerin Boyutunun Yaş Düzeyine Göre Dağılımı

Düzyey	Boyut	f	%
İlkokul 1. Sınıf	20 ve üstü	0	0
İlkokul 2. Sınıf	18 ve üstü	0	0
İlkokul 3. Sınıf	14 ve üstü	0	0
İlkokul 4. Sınıf	12 ve üstü	10	100
Toplam		10	100

Tablo 4'e bakıldığında Gülümseten Öyküler Serisi'nde yer alan kitapların tamamı (%100) 12 punto yazı boyutundadır. Bu boyut ilkokul dördüncü sınıftan itibaren çocuklar için uygun bir boyuttur.

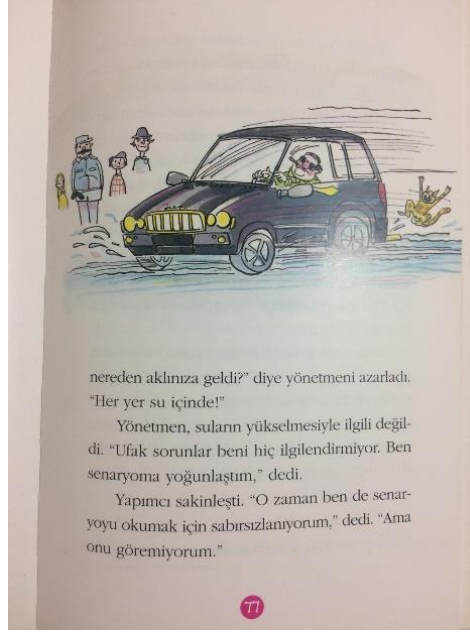
Tablo 5

Kitaplarda Yer Alan Resimlerin Çocuk Okurun Yaş ve Gelişim Düzeyine Uygunluğu

Resmin Niteliği	f	%
Çocukların yaş ve gelişim düzeyine uygun olan	316	99,38
Çocukların yaş ve gelişim düzeyine uygun olmayan	2	0,62
Toplam	318	100

Tablo 5'te görüldüğü gibi Gülümseten Öyküler serisinde yer alan 318 resimden 2'sinin (%0,62), ("Kedilerin Kaybolma Mevsimi" s.90, "Akvaryumdaki Tiyatro" s.77) çocuk okur için uygun olmayan bazı olumsuz alışkanlıkların görselleştirilmesi bakımından çocuğun yaş ve gelişim düzeyine uygun olmadığı belirlenmiştir. Bu belirlemeye ilişkin görseller aşağıda verilmiştir.

Genel olarak kitaplarda yer alan resimlerin (%99,38) renkli, metinde anlatılanla uyumlu aynı zamanda çocuğun düş gücünü zenginleştirecek nitelikte estetik bir duyarlılık gözetilerek hazırlandığını söylemek olanaklıdır.

3.2. Gülümseten Öyküler Serisinde Yer Alan Kitapların İç Yapı Özellikleri Bakımından İncelenmesi

Çalışmada Gülümseten Öyküler Serisinde yer alan kitapların iç yapı özellikleri incelenmiştir. İncelemeler sonucunda elde edilen bulgular aşağıdaki tablolarda sunulmuştur

Tablo 6
Kitaplarda Yer Alan Karakter Özelliklerinin Sayısal Dağılımı

Kitaplar	Açık		Kapalı		Devingen		Durağan	
	f	%	f	%	f	%	f	%
Güneşi Bile Tamir Eden Adam	2	1,50	11	8,27	3	2,26	10	7,52
Alaaddin'in Geveze Su Boruları	2	1,50	21	15,79	1	0,75	22	16,54
Kedilerin Kaybolma Mevsimi	3	2,26	12	9,02	5	3,76	10	7,52
Vapurları Seven Çocuk	1	0,75	6	4,51	1	0,75	6	4,51
Havva İle Kaplumbağa	2	1,50	4	3,01	2	1,50	4	3,01
Pat Karikatür Okulu	2	1,50	16	12,03	2	1,50	16	12,03

Galata'nın Tembel Martısı	4	3,01	9	6,77	2	1,50	11	8,27
Akvaryumdaki Tiyatro	2	1,50	17	12,78	1	0,75	18	13,53
Buzdolabındaki Köpek	4	3,01	5	3,76	1	0,75	8	6,02
Geçmişe Tırmanan Merdiven	3	2,26	7	5,26	1	0,75	9	6,77
Toplam	25	18,80	108	81,20	17	14,27	116	85,73

Gülümseten Öyküler Serisi'nde yer alan kahramanlar, çocuk okurun özdeşim kurabileceği karakterlerdir. Bu kahramanlar okura fiziksel ve ruhsal özellikleri ile tanıtılması bakımından açık karakter özelliği göstermektedir. Kitaplarda kahramanın yaşadıklarıyla bağlantılı kapalı karakterler de yer almaktadır. Seride yer alan kitapların tamamında açık (%18,80) karakterlere yer verilmiştir. Kitaplarda yer alan açık karakter örneklerine ilişkin kullanımlar aşağıda örneklendirilmiştir:

“Tamirci Kadir Bey'se, kendi dünyasında, yumuşak bir insandır. Böbürlenmeyi hiç sevmez. Tamir ettiği bozuk makinelerle övünmez. Sanki onlar, kendisi onardığı için değil de tesadüfen çalışmış gibi bir hava takınır” (Güneşi Bile Tamir Eden Adam, s.12).

“ Aladdin Bey filozof gibiydi. Filozofluğu, konuşmasından değil, susmasından anlaşılırdı. İri gözleriyle insana öyle bir bakardı ki, delip geçerdi. Kimse ona gereksiz bir soru soramazdı. Kalabalıkların olduğu yerlere gitmez, kahvelerde oturup saatlerce oyun oynamazdı. Arkadaşlarıyla lokantalarda da görünmezdi. Bekardı ve yalnız yaşıyordu” (Alaaddin'in Geveze Su Boruları, s.9).

Yukarıdaki örneklerde Tamirci Kadir Bey ve Alaaddin Bey'in okura birçok özellikleri ile tanıtıldığı görülmektedir. Bu nedenle kahramanlar açık karakter özelliği göstermektedir.

Seride yer alan kitaplarda kapalı karakter sayısı 108'dir. Bu bakımdan kitaplarda %81,20 kapalı karakterler yer almaktadır. Seride yer alan kitaplarda kapalı karakter örneklerine ilişkin kullanımlar aşağıdaki gibidir:

“Aslı öğretmen, listedekileri teker teker okudu. En azından şimdiden 25 çocuk filmde rol almaya can atıyordu. Bu arada, kendine rol teklifi gelirse reddetmeyeceğini de sözlerine ekledi” (Akvaryumdaki Tiyatro, s.37).

““Bir eşyanın kaybolmasını anlıyorum ama bir kedi nasıl kaybolur?” diye sordu Aylin”(Kedilerin Kaybolma Mevsimi, s.14).

Yukarıda Aslı Öğretmen ve Aylin isimli kahramanlara ilişkin doğrudan alıntılar yer almaktadır. Bu kahramanlar, kitaplarda okura çeşitli özellikleriyle tanıtılmaması bakımından kapalı karakter özelliği taşıdığı belirlenmiştir.

Tablo 6’da görüldüğü gibi incelenen kitaplarda devingen (%14,29) karakter bulunmaktadır. Kitaplarda yer alan devingen karakterlere ilişkin örnekler şunlardır:

“Doğrucu Davut biraz da şaşırmişti. ‘Burnundan rahatsız olmadığını söylemiştin hani,’ diyerek arkadaşına baktı.

Patates başını öne eğip, ‘Nefes almakta çok zorlanıyorum,’ dedi. ‘Ameliyat olmam lazım. Hazır bayılmışken, biraz değişiklik iyi olmaz mı?’ (Pat Karikatür Okulu, s.68).

“ ‘Sen haklıydın,’ dedi Erdem Bey kızına, ‘Havva’yı almadan taşınmamız hataydı’

‘Havva da, biz gidince orada yalnız kalmış,’ diye ekledi Ayşegül Hanım.

‘Bunu anlamamız biraz uzun sürdü. Kusura bakma.’

‘Bahçesiz ve havasız bir ev, hiç bize göre değil’” (Havva ile Kaplumbağa, s.85-86).

Yukarıdaki örneklerde görüldüğü gibi arkadaşları tarafından *Pat Karikatür Okulu*’nda “patates” adı verilen Yılmaz ve *Havva ile Kaplumbağa*’da başkahraman Elif’in annesi Ayşegül Hanım ve babası Erdem Bey süreç boyunca geçirdiği değişimlerle devingen karakter özelliği taşımaktadır.

İncelenen kitaplarda en yüksek oranla (%85,71) durağan karakterler bulunmaktadır. Durağan karakterler süreç boyunca değişim yaşamazlar. Kitaplarda yer alan durağan karakterlere ilişkin örnek aktarımlar aşağıdaki gibidir:

“Sultan, gerçeğin Doğaç’ın yazdığı son hikâyede gizli olduğunu biliyordu. O hikâyeyi hâlâ çok merak ediyordu” (Geçmişe Tırmanan Merdiven, s.78).

“Gördükleri manzara çok şaşırtıcıydı. İskele meydanındaki otomobiller yok olmuş, koca çınar ağacı yeniden ortaya çıkmıştı. Hayati Bey, sanki hiçbir şey olmamış gibi, çınar ağacının gövdesine dayanmış horul horul uyuyordu” (Vapuruları Seven Çocuk, s.81).

Yukarıda yer alan örneklerde görüldüğü gibi Sultan ve Tamirci Kadir Bey, öykünün başından sonuna kadar herhangi bir değişim yaşamaz. Bu nedenle bu kişiler durağan karakter özelliği göstermektedirler.

Behiç Ak’ın *Gülümseten Öyküler* Serisinde yer alan kitaplarında insana, yaşama ve doğaya ilişkin toplumsal konular, farklı bakış açılarıyla ele alınmıştır. Seçilen konularda çocuğun yaşamda karşılaşılabileceği sorunlara ilişkin örneklerin sunulduğu görülmektedir. Bu bakımdan kitaplarda ele alınan konular, çocuk okurun karşılaştığı sorunlara yaratıcı çözümler araması bakımından okuru destekleyici niteliktedir denilebilir.

Tablo 7

Kitaplarda Yer Alan En Belirgin Çatışmaların Sayısal Dağılımı

Çatışmanın Türü	f	%
Kişi-Kişi Çatışması	5	50
Kişinin Kendisiyle Olan Çatışması	1	10
Kişi-Toplum Çatışması	2	20
Kişi-Doğa Çatışması	2	20
Toplam	10	100

Tablo 7’de incelenen kitaplarda oransal olarak en fazla kişi-kişi çatışması (%50) olduğu görülmektedir. Kişi-toplum çatışması (%20) ve kişi-doğa çatışması (%20), oransal olarak en az ise kişinin kendisiyle olan çatışması (%10) yer almaktadır. Kitaplarda yer alan kişi-kişi ve kişi-toplum çatışmalarına ilişkin örnek ifadeler sırasıyla aşağıda verilmiştir:

“ ‘Bu tülü kaldırmam için, dilekçe yazıp izin almam gerekir,’ diye mızırdandı.

‘Ama o kadar bekleyemez,’ diye ısrar etti Hülya, ‘Hemen şimdi kaldırılmalı!’

Mimarı ikna etmek imkânsızdı. Mimar Osman Bey kaşlarını çattı.

‘Bu tül, onlarca yazışma yaparak alındı. Kaç paraya mal olduğunu söylersem, dudaklarınız uçuklar,’ dedi. ‘Eğer onu kullanmadığım öğrenilirse, suçlu durumuna düşerim. Üstelik bu koruyucu bir tül. Yoldan geçen birinin kafasına bir şey düşerse, bütün sorumluluk bana ait olur. Bir insanın ölmesi mi iyi, bir kuşun ölmesi mi?’ (Galata’nın Tembel Martısı, s.31).

“ Zamanla birileri yalının bu halinden şikâyetçi oldu. ‘Bu yapı da artık çok eskidi. Şu pisliği yıkıp atsalar iyi olacak,’ denemeye başladılar.

‘İzin vermiyorlarmış...’

‘Ama başımıza yıkılacak ayol!’

‘Bu hurda ruhumuzu karartıyor.’

‘Şunun yerine gıcır gıcır bir apartman dikilsin artık,’ diye söylenenler arttıkça arttı” (Vapurları Seven Çocuk, s.44).

Yukarıdaki örneklere bakıldığında *Galata’nın Tembel Martısı* adlı kitapta “kişi-kişi”, *Vapurları Seven Çocuk* adlı kitapta ise “kişi-toplum” çatışmasının yer aldığı görülmektedir. Çocuk kitaplarında çeşitli çatışmalarla merak duygusu devindirilerek okurun ilgisi canlı tutulabilir (Sever, 2015). Bu bağlamda, yazarın kitaplarında oluşturduğu çatışmalar ve bu çatışmaların çeşitliliğinin çocuk edebiyatının temel öğeleri bakımından işlevsel olduğu belirlenmiştir.

Tablo 8

Kitaplardaki Yer Alan Temaların Sayısal Dağılımı

İletiler	f	%
Hayvan Sevgisi	10	28,57
Doğayı Koruma	6	17,14
Canlıların Yaşamına Duyarlılık	3	8,57
Çevreye Karşı Duyarlılık	2	5,71
Kişisel Farklılıklar	3	8,57
Toplumsal Değerler	4	11,43
Ön Yargı	3	5,72
Saygı	5	14,29
Toplam	35	100

Tablo 8 incelendiğinde, Gülümseten Öyküler Serisi'nde en fazla "hayvan sevgisi" (%28,57) teması ele alınmaktadır. Yazarın kitaplarında kedilere sıklıkla yer vermesi, olayların gelişme ve sonuç bölümlerinde insan dışı bir canlıya etkin bir görev vermesi bu durumu açıklar niteliktedir. Seride yer alan kitaplar incelendiğinde doğayı koruma (%17,14), saygı (%14,29), toplumsal değerler (%11,43), canlıların yaşam alanına duyarlılık (%8,57), kişisel farklılıklar (%8,7), yaşanan çevreye karşı duyarlılık (%5,71) ve ön yargı (%5,72) gibi birçok temanın bulunduğu görülmektedir.

Tablo 9

Kitaplardaki Farklı Sözcük Öbeklerinin Sayısal Dağılımı

Kitaplar	İkileme		Deyim		Atasözü	
	f	%	f	%	f	%
Güneşi Bile Tamir Eden Adam	8	1,86	33	7,69	0	0,00
Alaaddin'in Geveze Su Boruları	17	3,96	23	5,36	0	0,00
Kedilerin Kaybolma Mevsimi	23	5,36	32	7,46	1	0,23
Vapurları Seven Çocuk	16	3,73	22	5,13	1	0,23
Havva İle Kaplumbağa	24	5,59	11	2,56	0	0,00
Pat Karikatür Okulu	14	3,26	16	3,73	5	1,17
Galata'nın Tembel Martısı	18	4,20	17	3,96	0	0,00

Akvaryumdaki Tiyatro	22	5,13	25	5,83	0	0,00
Buzdolabındaki Köpek	24	5,59	27	6,29	1	0,23
Geçmişe Tırmanan Merdiven	8	1,86	41	9,56	0	0,00
Toplam	174	40,56	247	57,58	8	1,86

Yazarın incelenen yapıtlarının tamamında çocuğun dil gelişimini destekleyen farklı söz ve sözcük öbeklerine yer verildiği saptanmıştır. Seride yer alan kitaplarda ikileme, deyim ve atasözüne ilişkin birçok örnek bulunmaktadır. Tablo 9'a bakıldığında incelenen kitaplarda toplam 247 deyim (%57,58), 174 ikileme (%40,56) yer almaktadır. Kitaplarda oransal olarak en az atasözüne (%1,86) yer verildiği görülmektedir. Kitaplarda yer alan deyim, atasözü ve ikilemelere ilişkin örnek kullanımlar aşağıda verilmiştir:

“Ben, ‘Besle kargayı, oysun gözünü!’ diye biliyorum, dedi Patates” (Pat karikatür Okulu, s.21)

“ ‘Üzüm üzümüne baka baka kararır’ derler” (Buzdolabındaki Köpek, s.22).

“ ‘Sen onu külahıma anlat,’ diye bağırır” (Güneşi Bile Tamir Eden Adam, s.10).

“Onları salar salmaz paytak paytak denize koştuklarını gördüler” (Havva ile Kaplumbağa, s.66).

Yukarıdaki örneklerde de görüldüğü gibi kitaplarda deyim, atasözü ve ikilemelere ilişkin çeşitli örnekler bulunmaktadır.

Seride yer alan kitaplar dil ve anlatım bakımından incelendiğinde, bu kitapların tamamında ayrı yazılması gereken birçok sözcüğün bitişik olarak yazılması dil ve anlatım boyutunda yazım yanlışlarının olduğunu göstermektedir. İncelenen kitaplarda ayrı yazılması gereken bazı sözcüklerin bitişik yazılmasına ilişkin örnekler aşağıda yer verilmiştir:

“Kedi oralı olmadı. Koltukaltını da kaşması için, sağ kolunu havaya kaldırmakla yetindi”(Geçmişe Tırmanan Merdiven, s.46).

“‘Suya girmek benim hoşuma gidiyor’ dedi. ‘Balıkadam olmayı tercih ederim’” (Akvaryumdaki Tiyatro, s.45).

“Toz mu, yağlıboya mı, plastik mi?” (Pat Karikatür Okulu, s.10).

“Fırat vapuru sapasağlam görünce sevinçten küçükdilini yutacaktı” (Vapurları Seven Çocuk, s.63).

“Öğlenleri evinde yemek yer, akşamüstleri de iskelenin batısındaki banka oturup günbatımını izlerdi” (Alaaddin’in Geveze Su Boruları, s.12).

Yukarıdaki örneklerde görüldüğü gibi 'koltuk altı, balık adam, yağlı boya, küçük dil, gün batımı' sözcükleri ayrı yazılması gerekirken kitaplarda birleşik olarak yazılmıştır. Bu bakımdan kitaplarda yazım yanlışlarının olduğunu söylemek olanaklıdır.

3.3. Gülümseten Öyküler Serisinde Yer Alan Kitapların Temel Eğitim İlkeleri Açısından İncelenmesi

Behiç Ak'ın Gülümseten Öyküler Serisi'nde yer alan çocuk kitaplarının çoğunluğunda, toplumsal konulara yer verildiği görülmektedir. Mahalle yaşamı, doğa ve hayvan sevgisi, insanlar arası ilişkiler yazarın sıklıkla ele aldığı konulardır.

Kitapta yer alan kahramanlar göz önünde bulundurulduğunda, toplumda kadına ve erkeğe yüklenen cinsel roller ayrıştırılmamış, kadın ve erkek olgusu metin ve resimlerde evrensel değerler gözetilerek ele alınmıştır. Buna ilişkin aşağıdaki doğrudan alıntı örnek gösterilebilir:

"Martin köyü görür görmez âşık olmuştu. Altmış küsur yaşında, iyi keman çalan, emekli bir öğretmendi. Avrupa'daki yaşamından çok sıkılmıştı. Marka delisi bir dünyada yaşamak istemiyordu artık. Sırtındaki kazaktan ayağındaki çoraba her şeyini kendisi örüyordu. Pantolonları, gömlekleri çarşı malı değildi. Yüzde yüz el yapımıydı. Kemanını ve sırt çantasını sırtlayıp Anadolu'ya gelmiş köy köy dolaşmaya başlamıştı. Dile karşı yetenekliydi" (Akvaryumdaki Tiyatro, s.10-11).

Elif'in annesi Ayşegül Hanım ve babası Erdem Bey üniversitede öğretim üyesiydiler. Göçmen kuşlarla ilgili bir projede çalışıyorlardı... Birlikte çalışır, yemekleri birlikte yapar, birlikte kitap okur, birlikte dolaşırlardı" (Havva ile Kaplumbağa, s.10-11).

Yukarıdaki örneklerde görüldüğü gibi, Martin isimli erkek karakterin giysilerini kendisinin örmesi, Ayşegül Hanım ve Erdem Bey'in birlikte çalışması ve yemek yapması kitaplarda kadın ve erkek arasında bir ayrıma gidilmediğine örnek olarak verilebilir.

Kitaplarda arkadaşlık, dostluk, doğa ve hayvan sevgisi gibi insan ve yaşam gerçekliğine ilişkin ifadeler yer verilmiş, çocuğun dilsel ve görsel öğelerle düşünme eğitimini destekleyici bir tutum sergilenmiştir. Kitaplarda buna ilişkin bazı örnek ifadeler aşağıda verilmiştir:

" 'Kulenin çevresine o perdenin çekilmesi çok kötü bir şey, 'dedi Hülya üzüntüyle. 'O perde yüzünden, ebabiller kulenin kavuklarında yaşayan yavrularına ulaşamayacaklar. Yani, onları besleyemeyecekler!'" (Galata'nın Tembel Martısı, s.23).

" 'Biliyorsun, Afacan sıradan bir kurt değil,' dedi. 'Haski dedikleri bir köpek türü. Sibiry'a'nın ya da kutupların soğukunda yaşamaya alışık. Akdeniz'in sıcak ortamında yaşaması çok zor'" (Buzdolabındaki Köpek, s.52).

Yukarıdaki örneklerde görüldüğü gibi, kitaplarda hayvan sevgisi ve hayvanların yaşam alanlarına duyulması gereken saygıya ilişkin birçok ifade yer almaktadır.

Behiç Ak'ın Gülümseten Öyküler Serisi'nde yer alan on (10) öykü kitabı eğitsel ilkeler bakımından incelendiğinde çocuk edebiyatı yapıtlarının dayanması gereken temel ilkelere uygun özellikler taşıdığı görülmektedir.

4. Tartışma ve Sonuç

Behiç Ak'ın Gülümseten Öyküler Serisi'nde yer alan on çocuk kitabı çocuk edebiyatının temel öğeleri bakımından incelendiğinde şu sonuçlara ulaşılmıştır:

Yüksel (2020) Behiç Ak'ın on dört (14) çocuk kitabının dış yapı özellikleri ve resim bakımından incelenmesi amacıyla yaptığı çalışmada yazarın kitaplarında kullanılan kâğıdın kalitesi, sayfa düzeni ve kitabın boyutunun çocuklar için uygun olduğunu belirtmektedir. Çalışmada ulaşılan sonuçlar bu çalışmanın sonucuyla benzer özellikler göstermektedir. Gülümseten Öyküler Serisi'nde yer alan on çocuk kitabının tamamı (%100) orta boyutta tasarlanmıştır. Bu bakımdan kitaplar çocukların düzen alışkanlıklarına ve kitaplık oluşturmalarına katkı sağlar niteliktedir. Seride yer alan kitaplarda beyaz (%70) ve sarı (%30) olmak üzere iki renk mat kuşe kâğıt kullanılmıştır. Kâğıdın kaliteli olması ve göz yormaması çocuk kitaplarında olması gereken niteliklere uygundur. Kitapların tamamında sırt kısmı tutkalla yapıştırılmış dikişli cilt kullanılmıştır. Çocuğun kitabı uzun süre kullanabilmesi bakımından bu ciltleme yönteminin sağlam ve dayanıklı olduğu söylenebilir. Sayfa düzeni bakımından kenar boşlukları, metin-resim oranı ve bunların uyumu çocuk kitaplarında bulunması gereken özelliklere uygundur. Kitaplarda yazı boyutu 12 puntodur. Bu boyut ilkökul dördüncü sınıftan itibaren çocuklar için uygun bir boyuttur. Kitaplarda yer alan resimler incelendiğinde resimlerin %99,38 oranla metinle uyumlu olduğu belirlenmiştir. Gülümseten Öyküler Serisi'nde yer alan 318 resimden 2'sinin (0,62) (Kedilerin Kaybolma Mevsimi s.90, Akvaryumdaki Tiyatro s.77) kötü alışkanlıkları görselleştirmesi bakımından çocuk kitaplarında bulunması gereken resimlere uygun özellikler taşımadığı belirlenmiştir.

Alkan (2019) Behiç Ak'ın otuz (30) çocuk kitabının muhteva açısından incelenmesi amacıyla yaptığı çalışmada örnekleme yer alan kitaplarda en çok hayvan sevgisine yer verildiği belirtilmektedir. Bu çalışmanın sonucunda da yazarın incelenen kitaplarında en yüksek oranla (%28,57) hayvan sevgisi teması yer almaktadır. Bu yönüyle çalışmada ulaşılan sonuçlar bu çalışmanın sonucuyla benzer özellikler göstermektedir. Kitaplar içerik bakımından incelendiğinde çocuk edebiyatı temel öğeleri kapsamında nitelikli olarak hazırlanan yapıtlardır. Kahraman, konu, ileti, başlıkları halinde incelendiğinde yazınsal niteliği olumsuz etkileyecek bir bulguya rastlanılmamıştır. Uz (2019) Behiç Ak'ın Gülümseten öyküler serisinde yer alan on (10) öykü kitabının söz varlığı açısından incelenmesi amacıyla yaptığı çalışmada kitaplarda yer alan deyimlerin oranının diğer kalıplaşmış söz öbeklerine oranla daha yüksek olduğu belirtilmiştir. Gülümseten Öyküler Serisi'nde yer alan kitaplarda en yüksek oranla (%57,58) deyimlere yer verildiği belirlenmiştir. Bu sıralamada oransal olarak ikinci sırada ikilemeler (%40,56) almaktadır. Kitaplarda oransal olarak (%1,86) en az atasözlerine yer verilmiştir. Bir başka çalışma olan Başar (2019) Behiç Ak'ın eserlerini değer eğitimi ve Türkçe öğretimine katkısı bakımından incelemek amacıyla yaptığı çalışmada da Behiç Ak'ın kitaplarında atasözlerinin diğer söz öbeklerine oranla yetersiz olduğu belirtilmiştir. Bu yönüyle yukarıdaki çalışmaların sonuçları ile bu çalışmanın sonuçları benzerdir. Ayrıca kitaplarda içerik bakımından olumsuz bir durum olarak dil ve anlatım boyutunda ayrı

yazılması gereken bazı sözcüklerin, bitişik olarak yazıldığı belirlenmiştir. Bu durum çocuk okurda dilin kurallarına ilişkin yanlış öğrenmelere yol açabilir.

Kitaplar eğitsel ilkeler bakımından incelendiğinde çocuk okurda insan ve yaşam gerçekliğine ilişkin, düşünce ve düş gücüne bilinçli katkılar sunan bir anlayışla kaleme alındığını söylemek olanaklıdır. Yazarın incelenen kitapları çoğunlukla toplumsal konulara değinmektedir. Mahalle yaşamı, doğa ve hayvan sevgisi, insanlar arası ilişkiler yazarın sıklıkla ele aldığı konulardır. Öykülerde yazarın kendi düşüncelerini dayatan bir anlayıştan uzak durduğu görülmektedir. Kitapta yer alan kahramanlar, göz önünde bulundurduğunda toplumda kadına ve erkeğe yüklenen cinsel roller ayrıştırılmamış, kadın ve erkek olgusu metin ve resimlerde evrensel değerler gözetilerek ele alınmıştır. Kitaplarda arkadaşlık, dostluk, doğa ve hayvan sevgisi gibi insan ve yaşam gerçekliğine ilişkin ifadeler yer verilmiş, çocuğun dilsel ve görsel öğelerle düşünme eğitimi sürecini destekleyici bir tutum sergilenmiştir. Behiç Ak'ın Gülümseten Öyküler Serisi'nde yer alan on (10) öykü kitabı eğitsel ilkeler bakımından incelendiğinde çocuk edebiyatı yapıtlarının dayanması gereken temel ilkelere uygun özellikler taşıdığı belirlenmiştir.

Öneriler

1. Behiç Ak'ın Gülümseten Öyküler Serisi'nde yer alan on kitap, ilkokul döneminden başlayarak çocuk okurlara salık verilebilir.
2. Türkçe ders kitaplarında, Behiç Ak'ın Gülümseten Öyküler Serisi'ndeki öykülerden yararlanılabilir.
3. Behiç Ak'ın Gülümseten Öyküler Serisi'nde yer alan on kitap ile çocuk okurun okuma kültürü edinme sürecine katkı sağlanabilir.
4. Behiç Ak'ın Gülümseten Öyküler Serisi'nde yer alan resimler aracılığıyla çocuk okurda estetik duyarlılığın gelişimine katkı sağlanabilir.
5. Behiç Ak'ın çocuklar için yazdığı diğer kitaplar da çocuk edebiyatının temel öğeleri bakımından incelenebilir.

Kaynakça

- Akyüz, M. (2014). *Muzaffer İzgü'nün çocuk kitaplarının çocuk edebiyatının temel ilkeleri açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Alkan, E. (2019). *Behiç Ak'ın kitaplarında muhteva*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.
- Aslan, C. (2006). *Yazınsal nitelikli çocuk kitaplarının çocuğun okuduğunu anlama ve yazılı anlatım becerilerine etkisi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Çakır, P. (2013). Türkçe ders kitaplarındaki öykülerin çocuğa görelilik ilkesi açısından incelenmesi. *Electronic Turkish Studies*, 8(1).
- Başar, R. (2019). *Behiç Ak'ın çocuk kitaplarında değer eğitimi ve bu eserlerin Türkçe öğretimine katkısı*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Dumlupınar Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Kütahya.
- İnce Samur, A. Ö. (2017). Okuma kültürü edinme sürecinde "İlkokul Dönemi (6-10 yaş)". *Journal Of Hasan Ali Yücel Faculty Of Education/Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi (Hayef)*, 11(2).
- Karagül, S. ve Samur, Ö. İ. (2017). Ortaokul Türkçe ders kitaplarında yer alan öykülerdeki karakter özelliklerinin incelenmesi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 5(2), 336-352.
- Karatay, H. (2011). *Çocuk edebiyatı metinlerinde bulunması gereken özellikler. Kuramdan uygulamaya çocuk edebiyatı*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- MEB. (2012). *Millî Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği*, <http://mevzuat.meb.gov.tr/dosyalar/1605.pdf> adresinden 29.07.2020 tarihinde edinilmiştir.
- Özer, A. (2006). Çocuk kitaplarındaki resimlerin çocuğa göreliği. *2.Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu*, 04-06 Ekim, Ankara.
- Sarıyüce, H. L. (2012). *Türk çocuk ve gençlik edebiyatı ansiklopedisi 1*. İstanbul: Nar Yayınları.
- Sever, S. (2006). Çocuk edebiyatı öğretimi nasıl olmalıdır? *2. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu*, 04-06 Ekim, Ankara.
- Sever, S. (2015). *Çocuk ve edebiyat*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Sever, S., Dilidüzgün, S., Neydim, N. ve Aslan, C. (2007). *İlköğretimde çocuk edebiyatı*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını.
- Türkçe Sözlük. (2005). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Şirin, M. R. (2000). *99 soruda çocuk edebiyatı*. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- Uz, M. (2019). *Behiç Ak'ın "Gülümseten Öyküler" dizinindeki hikâye kitaplarının kalıplaşmış söz varlığı açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ağrı.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2003). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Yüce, K. ve Nuhoglu, M. M. (2007). *Çocuk edebiyatı*. İstanbul: Lisans Yayıncılık.

Yüksel, B. (2020). *Çocuk edebiyatının temel ilkeleri açısından Behiç Ak'ın kitaplarında görsel tasarım, değerler ve metin ilişkileri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.

Extended Summary

1. Introduction

Children's literature is an area that contains works for the interests and needs of the children, appropriate to the level of their development, contributing to the development of the world of emotions, thoughts and dreams. Basic functions of qualified children's books are prepared according to the children. The features that should be found in qualified children's literature works were discussed under the specific titles by the researchers of children's literature. These features, which should also be found in children's books, were also called the basic elements of children's literature. The main purpose of this study is to analyze Behiç Ak's children's books in terms of the basic elements of children's literature.

2. Method

In this study, the scanning model, one of the qualitative research methods, was used. The sample of the study consists of ten children's books in Behiç Ak's "Gülümseten Öyküler" series. In the study, a literature review was conducted on the basic elements that should be found in children's books. The study was carried out by document review and scanning articles, theses, related resources, etc. Resources related to the subject were examined and the books were evaluated by considering the external structure features, internal structure features and basic education principles within the scope of the basic elements of children's literature. The books were evaluated with descriptive analysis considering the external structure features, internal structure features and basic education principles.

3. Findings, Discussion and Results

The ten children's books in Behiç Ak's "Gülümseten Öyküler" series were examined in terms of the basic elements of children's literature and the following conclusions were reached:

Yuksel (2020) Behiç Ak's study of fourteen (14) children's books in terms of external structure characteristics and image, states that the quality of the paper used in the author's books, page layout and size of the book are suitable for children. The results obtained in the study show similar characteristics to the results of this study. All ten children's books (100%) in the "Gülümseten Öyküler" series are designed in medium size. In this regard, books contribute to children's order habits and bookshelf creation. Two colors of matte coated paper were used in the books in the series: White (70%) and yellow (30%). Paper should be of good quality and do not tire the eyes meet the qualities that should be in children's books. All books used stitched skin, the back of which was glued with glue. In terms of the fact that the child can use the book for a long time, it can be said that this binding method is strong and durable. In terms of Page Layout, margins, text-to-image ratio and their compatibility match the characteristics that should be found in children's books. In books, the writing size is 12 points. This size is suitable for children from the fourth grade of Primary School. When the pictures in the books were examined, it was found that the pictures were compatible with the text with a rate of 99.38%.

It was found that two of the 318 pictures in the series did not have features suitable for the pictures that should be included in children's books.

In the study conducted by Alkan (2019) Behiç Ak to examine thirty children's books in terms of content, it is stated that love of animals is the most used in the books in the sample. As a result of this study, the theme of love for animals is the most common (28.57%) in the books examined by the author. In this respect, the results obtained in the study show similar characteristics with the results of this study. When the books are examined in terms of content, they are the works prepared in a qualified manner within the scope of the basic elements of children's literature. When the hero, subject, message, and titles are examined, there is no finding that would negatively affect the literary quality. Uz (2019) stated that Behiç Ak's study to examine ten story books in the series that made you smile, the ratio of idioms in the books is higher than other stereotypes. The study and the results of this study show similar characteristics. It was determined that idioms were used with the highest rate (57.58%) in the books in the "Gülümseten Öyküler" series. In this ranking, reduplications (40.56%) take the second place proportionally. The least proverbs are included in the books proportionally (1.86%). In another study, Başar (2019) conducted to examine Behiç Ak's works in terms of value education and his contribution to Turkish teaching, and it was stated that proverbs in Behiç Ak's books were inadequate compared to other phrases. In addition, it has been determined that some words that need to be written separately in terms of language and expression are written contiguously as a negative situation in terms of content. This situation may lead to misleading learning about the rules of the language in the child reader.

When the books are examined in terms of educational principles, it is possible to say that they are written with an understanding of human and life reality in the child reader, making conscious contributions to thought and imagination. The author's reviewed books mostly deal with social issues. Neighborhood life, love of nature and animals, and interpersonal relationships are the topics that the author frequently deals with. It is seen in the stories that the author avoids an understanding that imposes his own thoughts. Considering the heroes in the book, the sexual roles attributed to men and women in society are not separated, and the phenomenon of men and women has been addressed in text and pictures by considering universal values. In the books, expressions about the reality of human and life such as friendship, love of nature and animals are included, and an attitude that supports the child's thinking education process with linguistic and visual elements has been displayed. When 10 story books included in Behiç Ak's "Gülümseten Öyküler" series are examined in terms of educational principles, it has been determined that children's literature works have features in accordance with the basic principles they should be based on.

Arıkan, Y. ve İnce Samur, A. Ö. (2020). Behiç Ak'ın çocuk kitaplarının çocuk edebiyatının temel öğeleri bakımından incelenmesi. *Çocuk, Edebiyat ve Dil Eğitimi Dergisi, Cilt (Sayı)*, 181-202.

Journal of Child, Literature and Language Education – JCLLE

<http://dergipark.gov.tr/ceded>

Article type: Research

Received date: 05.12.2020

Accept date: 26.12.2020

Doi no: 10.47935/ceded.836154

The Development of an Attitude Scale Towards Children’s Literature: Validity and Reliability Study

Sedat KARAGÜL*

Abstract. The purpose of this study is to develop a scale that allows to determine attitudes towards children’s literature. The 30-item scale, which was developed after the relevant literature review, expert opinions and preliminary testing, was applied to 314 candidate teachers studying at different departments of Burdur Mehmet Akif Ersoy University Faculty of Education in the 2018-2019 academic year, in order to study validity and reliability. Scope validity of the scale was determined by consulting expert opinions and applying a pre-trial test activity. For structural validity, factor analysis was performed. As a result of the factor analysis, the scale was determined to have a 3-factor structure; two items were excluded from the scale due to their low weight values, and two other items were excluded because of lack of correlation to their factors. Thus, the scale has gained a structure consisting of 26 items and 3 factors. The statistical technique of Pearson correlation coefficient was employed to determine the relationship between the entirety of items in the scale and the factors. As a result of the analysis, it was observed that the factors that make up the scale are in a positive and significant relationship with each other. The Cronbach Alpha coefficient of the scale was found as 0.88. With the findings obtained in the study, it can be said that the scale developed is a valid and reliable measurement tool.

Keywords: Children’s literature, attitude towards children’s literature, developing a scale, validity, reliability.

* Istanbul 29 Mayıs University, Education Faculty, Department of Turkish Language and Social Sciences Education, Istanbul, Turkey; skaragul@29mayis.edu.tr

Çocuk Edebiyatına Yönelik Tutum Ölçeği Geliştirilmesi: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması

Sedat KARAGÜL*

Öz. Bu çalışmanın amacı, çocuk edebiyatına yönelik tutumu belirlemeye olanak tanıyan bir ölçek geliştirmektir. 30 maddelik taslak ölçek; ilgili literatür taraması, uzman görüşleri ve gerçekleştirilen ön deneme doğrultusunda oluşturulmuş, ardından 2018-2019 eğitim-öğretim yılında Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesinin farklı bölümlerinde öğrenim gören 314 öğretmen adayına uygulanarak geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları yapılmıştır. Ölçeğin kapsam geçerliği, uzman görüşlerine başvurma ve ön deneme uygulaması yoluyla sağlanmaya çalışılmıştır. Yapı geçerliği için ise faktör analizi yapılmıştır. Faktör analizi sonucunda ölçeğin 3 faktörlü bir yapıya sahip olduğu belirlenmiş; iki madde yük değerleri düşük olduğundan, iki madde de içinde buldukları faktörle ilişkili bulunmadığından ölçekten çıkarılmıştır. Böylece ölçek, 26 madde ve 3 faktörden oluşan bir yapıya sahip olmuştur. Ölçekte yer alan maddelerin toplamı ile faktörler arasındaki ilişkiyi belirlemek için Pearson korelasyon katsayısına ilişkin istatistik tekniğinden yararlanılmıştır. Yapılan çözümleme sonucunda ölçeği oluşturan faktörlerin birbirleri ile olumlu ve anlamlı ilişki içinde olduğu görülmüştür. Ölçeğin Cronbach Alpha güvenilirlik katsayısı 0,88 bulunmuştur. Çalışmada elde edilen bulgular doğrultusunda geliştirilen ölçeğin geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı niteliği taşıdığı söylenebilir.

Anahtar kelimeler: Çocuk edebiyatı, çocuk edebiyatına yönelik tutum, ölçek geliştirme, geçerlik, güvenilirlik.

* İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, İstanbul, Türkiye; skaragul@29mayis.edu.tr

1. Giriş

Çocuk edebiyatı, genel ve kapsayıcı bir anlayış çerçevesinde “erken çocukluk döneminden başlayıp ergenlik dönemini de kapsayan bir yaşam evresinde, çocukların dil gelişimi ve anlama düzeylerine uygun olarak duygu ve düşünce dünyalarını sanatsal niteliği olan dilsel ve görsel iletilerle zenginleştiren, beğeni düzeylerini yükselten ürünlerin genel adı” (Sever, 2013: 17) olarak tanımlanmaktadır. Lynch-Brown & Tomlinson (1999)’a göre de çocuk edebiyatı, doğumdan ergenliğe kadar olan bir yaşam evresinde çocuklarla ilgili ve onların ilgi alanlarını kapsayan konuları gerek düzyazı gerekse manzum biçiminde onlara sunan, kurgu ve kurgusal olmayan nitelikli kitapların oluşturduğu bir disiplindir.

Çocuk edebiyatına yönelik tanımların birleştiği ortak nokta, bu edebiyatın insan yaşamının belli bir evresine yönelik kitapları içermesidir. Lukens, Smith & Coffel (2013)’e göre de “çocuk edebiyatı, edebiyatın geneliyle aynı nitelikleri taşımakla birlikte aradaki tek fark, seslendiği kitlenin düzeyiyle ilgilidir.”

Çocuk edebiyatının hedef kitlesi çocuklar olduğundan çocuk edebiyatının keşfi ve kabullenışı ancak çocukluk kavramının fark edilmesiyle mümkün olabilmiştir. Çocukluk kavramının kabul edilmesi ise sanıldığı gibi aksine yeni bir olaydır. Öyle ki sosyal bilimci Philippe Ariés, hep var olduğu halde çocukluğun fark edilmesini yeni bir buluş olarak açıklar. Ariés’e göre toplumsal bir kurgu olarak çocukluk anlayışı ve düşüncesi yeni bir buluştur. Buna göre çocuk, insanlıkla yaşıt olmasına karşın, çocukluk modern bir kavramdır. Neil Postman’a göre de çocukluk düşüncesi Rönesans’ın en pedagojik ve insancıl buluşlarından biridir ve bu düşünce ancak 16. yüzyıldan itibaren oluşmaya başlayabilmiştir (Dilidüzgün, 2008; Karaca, 2013; Neydim, 2007; Onur, 2005; Onur, 2009; Öztan, 2013; Postman, 2011; Şirin, 2016; Şirin, 2019; Yörükoğlu, 1992).

Toplumsal düzlemde çocukluk anlayışı ve düşüncesinin geç kabullenışı, uzunca bir süre çocuğu yetişkinden ayıran bilincin eksik kalmasına neden olmuş, bu da çocukluğa özgü bir eğitim ve edebiyat düşüncesinin oluşmasına engel olmuştur. Çocuk edebiyatının oluşumu da ancak, çocukluk düşüncesinin kabul edilmesinden sonra başlayabilmiştir. Öyle ki “16. yüzyıla gelinceye değin, dünyanın hiçbir ülkesinde, çocuklara yönelik kaleme alınmış edebiyat ürünü görülmemektedir. Çocuklar için yazılmış eserlerden oluşan edebiyat, bağımsız olarak 18. yüzyılın ikinci yarısında belirmeye başlar” (Tuncer ve Yardımcı, 2002: 10).

Batıda 18. yüzyılın ikinci yarısında “*Robinson Cruseau, Don Kişot, Gulliver’in Gezileri*” gibi genel edebiyat alanından çocuk edebiyatına uyarlanan metinlerle başlayan çocuk edebiyatı, özellikle 19. yüzyılda önemli bir gelişme göstermiş ve bu yüzyıl, klasikler olarak adlandırılan çocuk kitaplarının yazıldığı bir dönem olmuştur. 19. yüzyılın sonlarına doğru ise çocuk kitaplarının biçimsel özelliklerinde de dikkat çekici bir gelişme gözlenmiş, çocuk kitapları resimlemenin ayrı bir disiplin olduğu kabul edilmiştir. Bu da çocuk kitaplarında resim, renk, şekil gibi estetik unsurların daha yaygın olarak yer almasını sağlamıştır. Ayrıca bu dönemde çocuk kitabı yazarlığının ayrı bir uzmanlık alanı olduğu düşüncesinin de kabul edildiğini

söylemek mümkündür. 20. yüzyıla gelindiğinde ise çocuk edebiyatında toplumsal sorunlara yönelik eserlerin yaygınlaştığı ve bu dönemde belgesel kitaplar, çocuklar için yazılmış yaşam öyküleri ve ansiklopedilerin ilgiyle karşılandığı görülmektedir. Çocuk edebiyatının ülkemizde varlığını göstermesi de bu yüzyılda, özellikle Meşrutiyet'ten sonra Batılı eğitim anlayışının öğretmen okullarına girmesiyle mümkün olmuştur. Meşrutiyet döneminin önemli eğitimcilerinden Sati Bey ve Tevfik Fikret gibi şahsiyetlerin öncülüğünü yaptıkları bu çocuk edebiyatı hareketi, başlangıçta çok dar bir anlamda ele alınmış, özellikle çocukların dil kullanımını düzeltmede ve onları eğitmede işe yarayabilecek manzumeler hazırlanmasını amaçlamıştır (Baş, 2015; Neydim, 2007; Oğuzkan, 2010; Tuncer ve Yardımcı, 2002; Yalçın ve Aytaç, 2017).

Türkiye'de çocuk edebiyatı anlayışı, uzun yıllar boyunca bu dar kalıbı aşamamış, hatta "çocuk edebiyatı var mıdır, yok mudur" tartışmalarının uzun bir süre sonuçlandırılmaması ve çoğu zaman "Edebiyatın çocuğa göresi yetişkine göresi olmaz. Edebiyat, edebiyattır. Bu nedenle çocuk edebiyatı diye de bir şey yoktur." anlayışının egemen olması sonucunda Türk çocuk edebiyatı oldukça zaman kaybetmiştir. Özellikle Nurullah Ataç, Yaşar Kemal, Cemal Süreya, Tomris Uyar, Erdal Öz gibi görüş ve düşünceleri toplumca önemsenen kişilerin çocuk edebiyatının varlığına karşı çıkmaları (Şirin,2016: 30), Türkiye'de çocuk edebiyatına uzun yıllar tereddütle yaklaşılmasına neden olmuş, çocuk edebiyatının ayrı ve bağımsız bir disiplin olarak gelişimi sürecine büyük ölçüde ket vurulmuştur.

Çocuk edebiyatının yetişkin edebiyatından ayrı ve bağımsız bir alan olduğuna ilişkin aykırı düşüncelerin uzunca bir süre varlığını sürdürmesi, ülkemizdeki çocuk edebiyatının gelişimini yavaşlatan bir etken olduğu gibi, aynı zamanda bu durumun toplumdaki çocuk edebiyatına ilişkin tutumu da etkilediği düşünülmektedir.

Türkiye Bilimler Akademisi (TÜBA) tarafından yayımlanan Sosyal Bilimler Türkçe Bilim Terimleri Sözlüğü (2011: 1162)'nde tutum, "Belli nesnelere, olaylara, kişilere karşı belli biçimde davranma yolunda bireyde ya da toplumda var olan ya da sonradan kazanılan bilişsel, duygusal, yargısal ve davranışsal bileşenlerden oluşan gizil eğilim ya da yönelim" biçiminde tanımlanmaktadır.

Bölükbaş (2004: 54)'a göre tutumun iki önemli özelliği vardır. Bunlar; tutumların oldukça uzun süreli olması ve bilişsel, duyuşsal, davranışsal birimleri içermesidir. Buna göre kişilerin geçici olarak gösterdiği bazı eğilimler, onun tutumu olarak değerlendirilmemelidir. Bununla birlikte tutum, yalnız bir düşünce ya da duygu değildir. Tutum, kendini inanç olarak ifade eden bilişsel, duygu ve heyecanları içeren duygusal ve gözlenebilir etkinlikleri içeren davranışsal öğeleri barındıran çok boyutlu ve çok katmanlı bir sosyo-psikolojik yapıdır.

Tutum, belirli nesne, durum, kurum, kavram ya da diğer insanlara karşı öğrenilmiş, olumlu ya da olumsuz tepkide bulunma eğilimi olarak tanımlayan Tezbaşaran (1997), bu bakımdan ilgi ile tutumun birbirine benzer olgular olduğunu belirtir. Ancak ilgiler bir bireyin kendi etkinliklerine ilişkin duygu ve tercihleriyle sınırlıyken, tutumlar ise bir ahlaki değer yargısını

onaylama ya da onaylamama örneğinde olduğu gibi bir davranış eğilimine sahip olma durumudur.

Tutumun kişilerin davranışlarını yönlendirmede ve yordamada önemli bir psikolojik yapı olduğu konuyla ilgili araştırmalarda (Ajzen, 1989; Bay ve Macpherson, 1998; Bentler ve Speckart, 1979; Eagly ve Chaiken, 1998; Fazio ve Zanna, 1981; Fazio, Chen, McDonel ve Sherman, 1982; Harrell, 2004; Kağıtçıbaşı, 1976; Prislın ve Crano, 2008; Shavitt, 1990; Ursinity, Demoss ve Ybaben, 2008) sıklıkla vurgulanmaktadır. Mcknight ve Chapman (2010: 9)'a göre tutum, yaşamı ve insanı anlamlandırmada kişilerin zihinsel başlangıç noktasını oluşturmaktadır. Keller (2001: 12) de benzer bir anlayışla tutumu, kişilerin dünyaya açılan penceresi olarak nitelendirmektedir. Senemoğlu (2004: 419)'na göre de tutum, kişinin herhangi bir grup şeye, kişilere, olaylara ve çok çeşitli durumlara karşı bireysel etkinliklerindeki seçimini etkileyen kazanılmış içsel bir durumdur.

Tutuma yönelik yapılan tanım ve belirlemelerden anlaşılacağı gibi tutum, kişilerin eylemlerini ve yönelimlerini önemli ölçüde biçimlendiren psikolojik etkenlerden biridir. Bu nedenle Tezbaşaran (1997)'a göre tutum, gereğince ölçülmesi gereken psikolojik değişkenlerden biridir. Bu bağlamda kişilerin yönelimlerine, davranışlarının kaynağına, ilgi duyabilecekleri olay ve olgulara ilişkin belirleme, değerlendirme ya da kestirimlerde bulunma konusunda tutum ölçeklerinden sıklıkla yararlanılmaktadır. Edwards (1994: 1)'in da belirttiği gibi tutum ölçekleri, çeşitli araştırmalarda kullanılan ve bu araştırmaların açığa kavuşmasında etkili olduğu kanıtlanan ölçme araçlarından biridir.

Bilindiği gibi, çocuk edebiyatı yapıtları “ele aldığı konuyla, konunun çocuğa evriliş biçimiyle, karakterleriyle, dil ve anlatım özellikleriyle, kurgu planıyla çocukların anlayabileceği düzeyde olan; estetik deneyimler yaşatarak onların bilişsel, duyuşsal, düşünsel, toplumsal ve kültürel yönden gelişmelerini, algısal yönden zenginleşmelerini/derinleşmelerini önemli ölçüde destekleyen çeşitli türdeki yapıtlardır” (Aslan, 2019: 20). Çocuk edebiyatı yapıtlarının bu işlevleri ve nitelikleri, çocukların okuma kültürü edinmelerinde son derece yaşamsal bir önem taşımaktadır. Sever (2007: 41)'in de belirttiği gibi, “çocukların okuma kültürü edinebilmeleri için bir yaşantı alanı oluşturulması, çocuk edebiyatının bilinen en temel işlevidir.” Dilidüzgün (2008: 47)'e göre de çocuk edebiyatı yapıtları, çocuğa bilinçli bir okuma alışkanlığı kazandırmayı öngören edebiyat ürünleridir.

Çocuk edebiyatı yapıtlarının çocukların okuma kültürü edinmelerinde başat bir etkiye sahip olması, çocukları nitelikli kitaplarla buluşturma sorumluluğunu üstlenmesi beklenen anne babaların, öğretmenlerin ve öğretmen adaylarının çocuk edebiyatına yönelik tutumlarını önemli bir noktaya getirmektedir. Anne babaların ve öğretmenlerin çocuk edebiyatına ilişkin tutumları, çocuklara okuma kültürü edindirme sürecinde çocuk edebiyatının sağladığı olanaklardan yararlanmalarında belirleyici bir etkidir. Çocuk edebiyatının önemine inanan, çocuk edebiyatına ilişkin olumlu bir tutuma sahip olan anne babaların erken dönemden başlayarak çocuklarını nitelikli kitaplarla buluşturma konusunda daha duyarlı olacakları;

öğretmenlerin de eğitim sürecinde çocuk edebiyatı ürünlerinden yararlanarak daha zengin ve daha etkileşimsel bir öğrenme ortamı yaratabilecekleri düşünülmektedir.

Çocuk edebiyatına yönelme, ilgi duyma, onun sağladığı olanaklardan yararlanmaya istek duyma noktasında kişilerin bu edebiyat alanına yönelik tutumlarının son derece belirleyici olduğu düşüncesinden hareketle bu çalışmada kişilerin çocuk edebiyatına yönelik tutumlarını belirlemeye olanak tanıyan bir ölçme aracı geliştirilmesi amaçlanmaktadır.

2. Yöntem

2.1. Araştırmanın Modeli/ Deseni

Çocuk edebiyatına yönelik tutumu belirlemeye olanak tanıyan bir ölçme aracının geliştirilerek geçerlik ve güvenilirlik çalışmalarının gerçekleştirilmesinin amaçlandığı bu çalışma, ölçekleme temelli bir araştırmadır.

2.2. Çalışma Grubu

Araştırma kapsamında oluşturulan ölçek maddeleri, 2018-2019 eğitim-öğretim yılında Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesinin farklı bölümlerinde öğrenim gören 314 öğretmen adayı tarafından yanıtlanmıştır.

Anlamli ve güvenilir sonuçlar alınması amacıyla uygulanan likert tipi bir ölçeğin uygulandığı araştırma grubundaki kişi sayısının ölçekte yer alan madde sayısından en az 5 kat fazla olması beklenmektedir (Anderson, 1988). Buna göre araştırma grubunda yer alan kişi sayısının anlamli ve güvenilir sonuçlara ulaşma bakımından yeterli olduğu düşünülmektedir.

Araştırmanın çalışma grubunu oluşturan öğretmen adaylarının “cinsiyet, yaş, bölüm ve sınıf düzeyi”ne ilişkin bilgiler Tablo 1’de verilmiştir:

Tablo 1

Araştırmanın Çalışma Grubunu Oluşturan Öğretmen Adaylarının Demografik Bilgileri

		f	%	N
Cinsiyet	Erkek	96	30,6	314
	Kadın	218	69,4	
Yaş	17-19	125	39,8	314
	20-22	144	45,9	
	23-25	27	8,6	
	26-28	8	2,5	
	29 ve üstü	10	3,2	
Sınıf Düzeyi	1. Sınıf	123	39,2	314
	2. Sınıf	70	22,3	
	3. Sınıf	46	14,6	
	4. Sınıf	75	23,9	
Bölüm	Türkçe Öğretmenliği	188	59,6	314
	Sınıf Öğretmenliği	46	14,6	
	Okulöncesi Öğretmenliği	43	13,7	

Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik	20	6,4
İlköğretim Matematik Öğretmenliği	17	5,4

2.3. Veri Toplama Aracı

Bu çalışmada, geliştirilmesi hedeflenen tutum ölçeği, Likert (1932'den akt.: Kutlu, Yıldırım ve Bilican, 2009: 81-82) tarafından belirlenen dereceleme toplamlarına dayalı ölçekleme yaklaşımının adımları izlenerek düzenlenmeye çalışılmıştır. Buna göre aşağıda belirtilen aşamalar yaşama geçirilmiştir:

- Ölçülecek özelliğin çok iyi tanınması ve bu özellik ile ilişkili olduğu düşünülen tutum ifadelerinin yazılması
- Yazılan ifadelerin uygun bir denek grubuna uygulanması ve deneklerin her bir ifade için oluşturulan "Tamamen Katılıyorum"dan "Hiç Katılmıyorum"a doğru beşli dereceler üzerinden tepki vermelerinin sağlanması
- Her deneğin tutum ölçeğinden aldığı puanların hesaplanması
- İstenilen özelliği gerçekten ölçülebilen maddelerin belirlenmesi amacıyla madde analizi yapılması.

Bu doğrultuda ilk olarak ilgili alanyazın taraması yapılarak kişilerin çocuk edebiyatına yönelik tutumlarını ölçmeyi amaçlayan maddeler yapılandırılmıştır. Yapılan çalışmalar sonucunda 30 maddelik bir madde havuzu oluşturulmuştur. Maddeler yapılandırılırken tüm maddelerin olumlu ifadelerden oluşmamasına özen gösterilmiş, olumsuz ifadeler barındıran maddelere de yer verilmiştir. Buna göre taslak ölçekte yer alan 30 maddeden 20'si olumlu ifadeden, 10'u ise olumsuz ifadeden meydana gelmiştir. Olumlu ve olumsuz ifadeler barındıran maddeler, ölçekte rastlantısal olarak sıralanmıştır. Ölçekte yer alan olumlu ve olumsuz maddelerin puanlanış biçimi Tablo 2'de gösterildiği gibidir:

Tablo 2

Geliştirilen Tutum Ölçeğinde Yer Alan Maddelerin Puanlanma Biçimleri

	Olumlu Madde	Olumsuz Madde
Tamamen Katılıyorum	5	1
Katılıyorum	4	2
Kısmen Katılıyorum	3	3
Katılmıyorum	2	4
Hiç Katılmıyorum	1	5

Tablo 2'de görüldüğü gibi, ölçekte bulunan olumlu ifadeler 5-4-3-2-1, olumsuz ifadeler ise 1-2-3-4-5 biçiminde ters yönde puanlanmıştır.

2.4. Verilerin Toplanması ve Analizi

Literatür taraması, uzman görüşleri ve ön deneme uygulamasından elde edilen dönütler doğrultusunda oluşturulan ölçek maddeleri, farklı bölümlerde öğrenim gören ve farklı

demografik özellikler taşıyan toplam 314 öğretmen adayına yanıtlanmak üzere verilmiştir. Maddeler, öğretmen adaylarına verilmeden önce ölçeğin amacı, önemi ve nasıl yanıtlanacağı açık ve net cümlelerle kendilerine anlatılmıştır. Ayrıca her ölçeğin başına ölçeğin amacını ve maddelerin yanıtlanma biçimini anlatan kısa bir yönerge konulmuştur. Öğretmen adaylarının kimlik bilgileri kesinlikle alınmamış, verecekleri doğru ve içten yanıtların araştırmanın sağlığı açısından büyük önem taşıdığı vurgulanmıştır.

Öğretmen adaylarının ölçek maddelerini yanıtlamasının ardından ölçekler toplanarak her bir ölçeğe 1 ile 314 arasında numaralar verilmiştir. Her bir ölçekteki maddelere verilen yanıtlar SPSS 21.0 paket programı kullanılarak bilgisayar ortamına aktarılmış ve çözümlenmiştir.

Ölçeğin yapı geçerliği, açımlayıcı faktör analizi yoluyla hesaplanmıştır. Ölçekte yer alan maddelerin toplamı ile faktörler arasındaki ilişkiyi belirlemek için Pearson korelasyon katsayısına ilişkin istatistik tekniğinden yararlanılmıştır.

Ölçeğin güvenilirliğini belirlemek amacıyla Cronbach Alpha katsayısı hesaplanmıştır. Bununla birlikte geliştirilen ölçeğin ve bu ölçekte yer alan faktörlerin ayırt edicilik gücünü belirlemek amacıyla her bir faktör ve ölçek için üst grup ve alt grup tutum puanları ortalamaları arasındaki farkın t değeri hesaplanmıştır.

3. Bulgular

Araştırmanın bu bölümünde, geliştirilen ölçeğin kapsam geçerliğine, yapı geçerliğine ve güvenilirliğine ilişkin bulgular aktarılmıştır.

3.1. Ölçeğin Kapsam Geçerliği ile İlgili Bulgular

Ölçeğin kapsam geçerliği uzman görüşlerine başvurma ve ön deneme uygulaması yoluyla sağlanmıştır.

Karasar (2009: 151), bir ölçme aracında bulunan soruların (maddelerin) ölçme amacına uygun olup olmadığının, ölçülmek istenen alanı temsil edip etmediği sorunu ile ilgili olduğunu ve bunun da “uzman görüşüne başvurma” yoluyla saptandığını belirtmektedir. Buna göre çalışmada, alanyazın taraması sonucunda oluşturulan taslak ölçek maddeleri, ilk olarak 2’si Türkçe eğitimi uzmanı, 1’i sınıf eğitimi uzmanı, 1’i okulöncesi eğitimi uzmanı, 1’i de ölçme ve değerlendirme uzmanı olan 5 ayrı uzmanın görüşlerine sunulmuştur. Uzmanlardan gelen dönütler doğrultusunda taslak ölçekte yer alan bazı maddeler çıkarılmış, bazı maddeler değiştirilmiş ve taslak ölçeğe birtakım maddeler eklenmiştir.

Literatür taraması ve uzman görüşleri doğrultusunda biçimlendirilen taslak ölçek maddeleri, ön deneme için 7 öğrenciden oluşan bir gruba uygulanmış, öğrencilerden ölçekteki maddeleri anlaşılabilirlik, kapsam ve amaca hizmet etme bakımından değerlendirmeleri istenmiştir. Öğrencilerden gelen dönütler doğrultusunda bazı maddelerin daha anlaşılır olmasını sağlamak üzere birtakım değişiklikler gerçekleştirilmiştir. Örneğin, taslak ölçekte “Bir çocuk kitabı alacağım zaman yazarının kim olduğuna bakarım.” biçiminde oluşturulan madde, ön

deneme uygulamasında bir öğrenciden gelen öneri doğrultusunda “Nitelikli yazarların yazmış olduğu çocuk kitaplarını almaya özen gösteririm.” olarak değiştirilmiştir.

3.2. Ölçeğin Yapı Geçerliği ile İlgili Bulgular

Ölçeğin yapı geçerliğini belirlemeye yönelik işlemleri gerçekleştirmeden önce ilk olarak faktör analizine uygun olup olmadığına ve veri setinin normallik varsayımını karşılayıp karşılamadığına bakılmıştır. Bunun için Kaiser Meyer Olkin (KMO) katsayısı ile Barlett Küresellik Testi hesaplanmıştır. “KMO değerinin yüksek olması ölçekteki değişkenlerin her birinin diğer değişkenler tarafından çok iyi bir şekilde tahmin edileceğini göstermektedir” (Er ve Topçuoğlu Ünal, 2016: 347). Çalışmada elde edilen KMO ve Barlett Küresellik Testi’ne ilişkin veriler, Tablo 3’te verilmiştir:

Tablo 3

Kaiser Meyer Olkin (KMO) Katsayısı ve Barlett Küresellik Testi Sonuçları

KMO		.858
Barlett Testi	Ki Kare	3305,140
	sd	435
	p	.000*

p<0.01

Tablo 3’te görüldüğü üzere analiz sonucunda elde edilen KMO değeri 0.858’dir. Bu istatistikte 0.7 ve üzerindeki değerler iyi olarak değerlendirildiğinden (George ve Mallery, 2001) elde edilen bu değer, örneklem büyüklüğünün analize devam etmek için yeterli düzeyde olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte Barlett Testi’nden alınan sonuç da ($\chi^2=3305,140$; $df=435$, $p<0.01$) veri setinin normallik varsayımını karşıladığını göstermektedir. Buna göre KMO değeri ve Barlett testi sonucunda verilerin açımlayıcı faktör analizine uygun olduğu görülmüştür.

Yapı geçerliği, bir ölçme aracında yer alan soruların belirtilen özellikleri ne derece doğru ölçtüğüyle ilgilidir (Büyüköztürk, 2012: 168). Bu doğrultuda, ölçeğin yapı geçerliğini test etmek amacıyla “Dönüştürülmüş Temel Bileşenler Analizi” uygulanmıştır. Bununla birlikte ölçekten alınan toplam puanlarla alt boyutlardan elde edilen puanlar arasındaki ilişkiyi saptayabilmek için Pearson momentler çarpımı korelasyon katsayısına ilişkin istatistik tekniğine başvurulmuştur.

Çocuk Edebiyatına Yönelik Tutum Ölçeği’nde yer alan maddeler arasındaki ilişkiyi ortaya koyabilecek faktör sayısını belirleyebilmek için özdeğer ve varyans yüzdesi verileri ile yığılma grafiğinden yararlanılmıştır (Çokluk, Şekercioğlu ve Büyüköztürk, 2012). Ölçekte yer alan maddelerin özdeğerleri ve varyans yüzdesi Tablo 4’te verilmiştir:

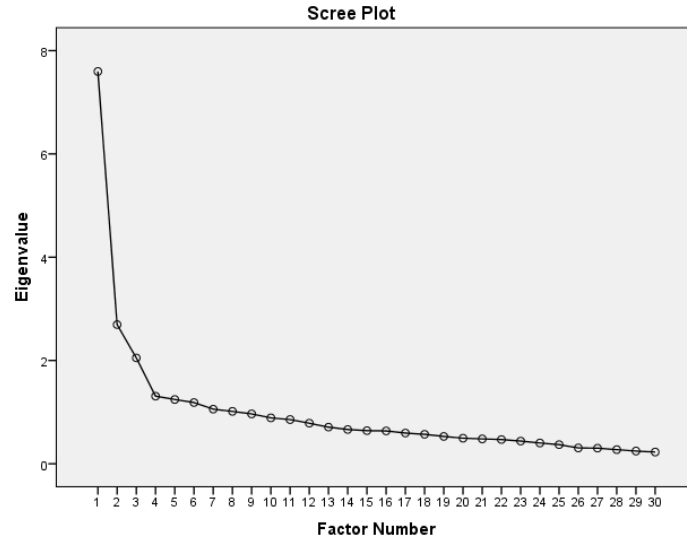
Tablo 4

Çocuk Edebiyatına Yönelik Tutum Ölçeği’nin Faktör Yapısı (Döndürülmüş Varyans Değerleri)

Faktör	Özdeğer	Varyans Yüzdesi	Toplam Varyans Yüzdesi
Faktör 1	6,988	23,294	23,294

Faktör 2	2,112	7,039	30,333
Faktör 3	1,381	4,604	34,937

Açımlayıcı faktör analizi sonucunda 30 madde için özdeğer 1'in üzerinde 3 faktör olduğu ve toplam varyansın %23,294'ünü birinci, %7,039'unu ikinci, %4,604'ünü ise üçüncü faktörün açıkladığı, toplam varyansa ise %34,937 oranında katkı yaptığı belirlenmiştir. Bu durum, yığılma grafiğinde de görülmektedir. Ölçeğe ilişkin yığılma grafiği Şekil 1'de verilmiştir:

Şekil 1. Çocuk Edebiyatına Yönelik Tutum Ölçeği Yığılma Grafiği

Şekil 1'de görüldüğü üzere, geliştirilen ölçeğe yönelik yığılma grafiğinde üçüncü faktörden sonra eğimin sabitlenmeye başladığı, ilk üç faktörde yüksek ivmeli, hızlı düşüşlerin yaşandığı dikkatleri çekmektedir. Bu durum, ölçeğin üç faktörlü bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir.

Ölçekteki maddelerin hangilerinin ölçekte kalacağına karar vermek ve hangi maddelerin hangi boyutta yer aldığını belirlemek amacıyla temel bileşenler analizi ve varimax döndürme tekniği kullanılarak üç faktör altında toplanan maddelerin faktör yük değerleri incelenmiştir.

Ölçekte yer alan maddelerin yük değerlerinin 0.32 ve daha üzerinde bulunması gerektiğinden (Tabachnick ve Fidell, 2010) yapılan işlemler sonucunda yük değerleri 0.32'nin altında bulunan 27. ve 30. maddeler, ölçekten çıkarılmıştır. Bununla birlikte 8. ve 26. maddeler de içinde buldukları faktörle ilişkili bulunmadığından ölçekten çıkarılmasına karar verilmiştir. Böylece ölçeğin son biçimi, 3 faktör ve 26 maddeden oluşan bir yapıya bürünmüştür.

Ölçeğin son biçimini almasından sonra tekrarlanan açımlayıcı faktör analizinde faktörlerin toplam varyansa yaptıkları katkı hesaplanmış ve elde edilen sonuçlar Tablo 5'te gösterilmiştir:

Tablo 5

Ölçeğin Son Biçimini Almasından Sonra "Çocuk Edebiyatına Yönelik Tutum Ölçeği"nin Faktör Yapıları (Döndürülmüş Varyans Değerleri)

Faktör	Özdeğer	Varyans Yüzdesi	Toplam Varyans Yüzdesi
Faktör 1	7,142	27,471	27,471
Faktör 2	2,542	9,775	37,246
Faktör 3	1,970	7,576	44,822

Tablo 5’te görüldüğü üzere, faktörlerin toplam varyansa yaptıkları katkı birinci faktör için 27.471, ikinci faktör için 9.775, üçüncü faktör için ise 7.576’dır. Bu faktörlerin varyansa yaptıkları toplam katkının %44.822 olduğu belirlenmiştir. Çokluk, Şekercioğlu ve Büyüköztürk (2012: 245)’ün belirttiği gibi çok faktörlü desenlerde, açıklanan varyansın %40 ile %60 arasında olması yeterli kabul edilmektedir.

Ölçekte yer alan faktörler, her bir faktörün altında bulunduğu maddelerin içerikleri göz önünde bulundurularak ve uzman görüşleri de alınarak adlandırılmıştır. Buna göre ölçekte yer alan birinci faktör “Farkında Olma”, ikinci faktör “Değer Verme”, üçüncü faktör ise “Kabullenme” faktörü (boyutu) olarak belirlenmiştir.

Ölçeğin 26 maddeden oluşan son biçimi, yeniden temel bileşenler analizi ve varimax döndürme tekniği işlemlerine tabi tutulmuştur. Yapılan analizler sonucunda hangi maddenin hangi faktörde bulunduğu, ne kadar yük değeri aldığı ve madde toplam korelasyonu hesaplanmıştır.

Ölçeğin birinci faktörü olan “farkında olma” boyutunda yer alan maddeler ile bu maddelerin döndürülmüş faktör yük değerleri ve düzeltilmiş madde toplam korelasyonları Tablo 6’da verilmiştir:

Tablo 6

Ölçeğin Birinci Faktöründe Yer Alan Maddelere İlişkin Döndürülmüş Faktör Yük Değerleri ve Düzeltilmiş Madde Toplam Korelasyonları

Faktör 1: Farkında Olma	Döndürülmüş Faktör Yük Değeri	Düzeltilmiş Madde Toplam Korelasyonu
m13. Çocuk edebiyatı alanında akademik çalışmalar yapılması önemlidir.	.729	.536
m11. Çocuk edebiyatına yönelik bilgi edinmek isterim.	.678	.536
m16. Anne babalar, çocuk edebiyatı hakkında bilgi sahibi olmalıdır.	.674	.553
m12. Çocuk edebiyatı başlı başına bir uzmanlık alanıdır.	.656	.490
m17. Öğretmenler çocuk edebiyatı hakkında bilgi sahibi olmalıdır.	.645	.508
m14. Çocuk kitabı yazmak uzmanlık gerektirir.	.610	.510
m15. Üniversitelerde “Çocuk Edebiyatı” bölümünün olması gerekir.	.589	.463

m19. Çocukların okuma alışkanlığı kazanmasında çocuk edebiyatının önemi çok büyüktür.	.561	.483
m18. Eğitim fakültelerinin tüm bölümlerinde “Çocuk Edebiyatı” dersi olmalıdır.	.560	.529
m22. Çocuk edebiyatı hakkında ne kadar bilgi sahibi olursak, çocuk kitaplarının seçiminde o kadar doğru kararlar veririz.	.529	.483
m21. Çocuk edebiyatı alanındaki gelişmeler çocuk kitaplarının niteliğini etkiler.	.523	.524
m10. Çocuk edebiyatı alanında uzman kişilerin yetiştirilmesi önemlidir.	.399	.193

Tablo 6’da görüldüğü gibi, ölçeğin birinci faktörü olan “farkında olma” boyutunda 12 madde bulunmaktadır. Farkında olma faktöründe yer alan tüm maddelerin faktör yük değerlerinin 0.32’nin üzerinde olduğu görülmektedir. Bununla birlikte bu faktörde yer alan maddelerin düzeltilmiş madde toplam korelasyonları 0.193 ile 0.553 arasında değerler almaktadır. Bu değerler göz önünde bulundurularak faktörde yer alan maddelerin benzer davranışları temsil ettiğini söylemek mümkündür.

Ölçeğin ikinci faktörü olan “değer verme” boyutunda yer alan maddeler ile bu maddelerin döndürülmüş faktör yük değerleri ve düzeltilmiş madde toplam korelasyonları ise Tablo 7’de gösterildiği gibidir:

Tablo 7

Ölçeğin İkinci Faktöründe Yer Alan Maddelere İlişkin Döndürülmüş Faktör Yük Değerleri ve Düzeltilmiş Madde Toplam Korelasyonları

Faktör 2: Değer Verme	Döndürülmüş Faktör Yük Değeri	Düzeltilmiş Madde Toplam Korelasyonu
m20. Fırsat buldukça çocuk edebiyatına yönelik okumalar yaparım.	.764	.574
m25. Bulduğum ilde çocuk edebiyatına yönelik bir konferans, panel vb. olduğunu öğrenirsem katılmaya çalışırım.	.679	.493
m24. Bir çocuk kitabı gördüğümde mutlaka onun niteliğini (çocuklar için uygun olup olmadığını) sorgularım.	.675	.495
m23. Bir kitapçıya girdiğimde çocuk kitaplarının olduğu reyonlara mutlaka bakarım.	.664	.488
m29. Çocuk kitabı yazarlarının yaşamları hakkında araştırma yapmak hoşuma gider.	.629	.379
m28. Nitelikli yazarların yazmış olduğu çocuk kitaplarını almaya özen gösteririm.	.590	.438

Tablo 7’te görüldüğü üzere, ölçeğin ikinci faktörü olan “değer verme” boyutunda 6 madde bulunmaktadır. Ölçeğin “değer verme” faktöründe yer alan tüm maddelerin faktör yük

değerlerinin 0.32'nin üzerinde olduğu görülmektedir. Bununla birlikte bu faktörde yer alan maddelerin düzeltilmiş madde toplam korelasyonları 0.379 ile 0.574 arasında değerler almaktadır. Buna göre faktörde yer alan maddelerin benzer davranışları temsil ettikleri söylenebilir.

Ölçeğin üçüncü faktörü olan "kabullenme" boyutunda yer alan maddeler ile bu maddelerin döndürülmüş faktör yük değerleri ve düzeltilmiş madde toplam korelasyonları Tablo 8'de verilmiştir:

Tablo 8

Ölçeğin Üçüncü Faktöründe Yer Alan Maddelere İlişkin Döndürülmüş Faktör Yük Değerleri ve Düzeltilmiş Madde Toplam Korelasyonları

Faktör 3: Kabullenme	Döndürülmüş Faktör Yük Değeri	Düzeltilmiş Madde Toplam Korelasyonu
m7. Çocuk kitabı yazmak için çok iyi yazar olmaya gerek yoktur.*	.674	.438
m2. Yetişkin edebiyatı diye bir şey olmadığına göre çocuk edebiyatı diye de bir şey yoktur.*	.589	.383
m5. Çocuk kitaplarını basit buluyorum.*	.515	.446
m9. Çocuk edebiyatı hakkında bilgi sahibi olmayı gerekli görmüyorum.*	.491	.379
m4. Çocuk kitaplarını sıkıcı buluyorum.*	.487	.399
m1. Edebiyatın çocuğa göresi, yetişkine göresi olmaz.*	.480	.242
m3. Çocuklar için yazmak yetişkinler için yazmaktan daha kolaydır.*	.477	.417
m6. Bir yetişkinin çocuk kitabı okumasını yadırgarım.*	.443	.395

*Ters yönde puanlanan maddeler

Tablo 8'de görüldüğü üzere ölçeğin üçüncü ve son faktörü olan "kabullenme" boyutunda 8 madde yer almaktadır. Ölçeğin "kabullenme" faktöründe yer alan tüm maddelerin faktör yük değerlerinin 0.32'nin üzerinde olduğu görülmektedir. Bu faktördeki maddeler, çocuk edebiyatına yönelik olumsuz tutum ifadelerini barındıran maddeler olduğundan ters puanlanması gereken maddelerdir. Ölçeğin kabullenme faktöründe yer alan maddelerin düzeltilmiş madde toplam korelasyonları 0.242 ile 0.446 arasında değerler almaktadır. Elde edilen bu değerler, faktörde yer alan maddelerin benzer davranışları temsil ettiklerini göstermektedir.

Ölçeğin yapı geçerliğine ek kanıt olarak ölçeğin faktörleri arasındaki ilişkiler incelenerek Pearson Korelasyon katsayıları hesaplanmıştır. Elde edilen analiz sonuçları Tablo 9'da gösterilmiştir:

Tablo 9

Faktörler Arasındaki Korelasyon Katsayıları

Faktörler	Farkında Olma	Değer Verme	Kabullenme
Farkında Olma	1.00	.450*	.491*
Değer Verme		1.00	.573*
Kabullenme			1.00

*p<0.01

Tablo 9’da görüldüğü gibi, analiz sonucunda ölçeği oluşturan faktörlerin birbirleri ile olumlu ve anlamlı ilişki içinde olduğu belirlenmiştir.

3.3. Ölçeğin Güvenirliği ile İlgili Bulgular

Likert tipi bir ölçeğin güvenirliliğini kestirmek için öncelikle Cronbach (1951) tarafından geliştirilmiş olan ve kendi adıyla anılan alfa (α) katsayısının kullanılması gerekmektedir. Cronbach alfa katsayısı, ölçek içinde bulunan maddelerin iç tutarlığının (homojenliğinin) bir ölçüsüdür. Ölçeğin alfa katsayısı ne kadar yüksekse bu ölçekte bulunan maddelerin o ölçüde birbiriyle tutarlı ve aynı özelliğin öğelerini yoklayan maddelerden oluştuğu şeklinde yorumlanır (Tezbaşaran, 1997). Buna göre ölçeğin iç tutarlığını belirlemek üzere yapılan analiz sonucunda Çocuk Edebiyatına Yönelik Tutum Ölçeği’nin Cronbach alfa iç tutarlık katsayısı 0,88 olarak bulunmuştur. Ölçeğin faktörleri ile tüm ölçeğin iç tutarlık katsayıları Tablo 10’da verilmiştir:

Tablo 10

Faktörlerin ve Ölçeğin Güvenirlik Katsayıları

Çocuk Edebiyatına Yönelik Tutum Ölçeği	Cronbach Alfa İç Tutarlık Katsayısı
Faktör 1 (Farkında Olma)	0,86
Faktör 2 (Değer Verme)	0,83
Faktör 3 (Kabullenme)	0,75
Tüm Ölçek	0,88

Çocuk Edebiyatına Yönelik Tutum Ölçeği’nin faktörlerine ait iç tutarlık katsayıları incelendiğinde ölçeğin birinci faktörü olan “farkında olma” faktörünün iç tutarlık katsayısının 0,86; ikinci faktörü olan “değer verme” faktörünün iç tutarlık katsayısının 0,83 ve üçüncü faktörü olan “kabullenme” faktörünün iç tutarlık katsayısının 0,75 olduğu görülmektedir. Buna göre ölçeği oluşturan maddelerin birbiriyle tutarlı olduğu ve ölçülmek istenen tutumu yansıttığı söylenebilir. Tüm ölçeğin iç tutarlık katsayısına bakıldığında da 0,88 olduğu görülmektedir. Tavşancıl (2010)’ın belirttiği gibi, bir ölçeğin alfa katsayısı 0,80’den büyükse ölçek “yüksek derecede güvenilir” olarak nitelendirilir. Buna göre Çocuk Edebiyatına Yönelik Tutum Ölçeği’nin yüksek derecede güvenilir bir ölçme aracı olduğunu söylemek mümkündür.

Geliştirilen ölçeğin ve bu ölçekte yer alan faktörlerin ayırt edicilik gücünü belirlemek amacıyla her bir faktör ve ölçek için üst grup ve alt grup çocuk edebiyatına yönelik tutum puanları ortalamaları arasındaki farkın t değeri hesaplanmıştır. Yapılan çözümlenmeler sonucunda elde edilen veriler, Tablo 11’de gösterildiği gibidir:

Tablo 11

Faktörlerin ve Ölçeğin Alt-Üst Grup Bağımsız Örneklem t-testi Sonuçları

Faktör		N	X	S	sd	T	p
Faktör 1	Alt Grup	85	46,38	2,65	84	-13,212	,000*
	Üst Grup	85	59,60	,58			
Faktör 2	Alt Grup	85	13,68	2,08	84	-12,129	,000*
	Üst Grup	85	25,81	1,90			
Faktör 3	Alt Grup	85	26,85	3,80	84	-11,718	,000*
	Üst Grup	85	38,57	1,39			
Tüm Ölçek	Alt Grup	85	91,61	5,63	84	-29,470	,000*
	Üst Grup	85	121,08	3,93			

*p<0.01

Tablo 11’de görüldüğü üzere, tüm faktörlerin ve ölçeğin tamamında, %27’lik alt grup ve üst grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmaktadır (p<0.01). Buna göre Çocuk Edebiyatına Yönelik Tutum Ölçeğinde yer alan faktörlerin ve tüm ölçeğin alt ve üst gruplarını ayırt edebildiği söylenebilir.

4. Sonuç ve Öneriler

Çocuk edebiyatı yapıtları; çocukların dilsel, bilişsel, ruhsal ve toplumsal gelişimini derinden etkileyen ve yönlendiren en etkili uyaranlardan biridir. Bu nedenle anne babaların ve öğretmenlerin çocukları nitelikli çocuk edebiyatı yapıtlarıyla buluşturma sorumluluğunu büyük bir istekle ve özveriyle gerçekleştirmeleri son derece önemlidir. Bu sorumluluğun istenen düzeyde ve nitelikte yerine getirilmesinde, kişilerin çocuk edebiyatına yönelik tutumlarının belirleyici olduğu düşünülmektedir. Bu bağlamda kişilerin çocuk edebiyatına yönelik tutumlarını belirlemeye olanak tanıyan ölçme araçlarının alanyazına kazandırılmasının önemli olduğu söylenebilir. Bu anlayış doğrultusunda çalışmada, çocuk edebiyatına yönelik tutumu belirlemeye olanak tanıyan bir ölçme aracı (Çocuk Edebiyatına Yönelik Tutum Ölçeği) geliştirilmiştir.

Çocuk Edebiyatına Yönelik Tutum Ölçeği, 18’i olumlu, 8’i olumsuz (ters yönde puanlanması gereken) ifade barındıran toplam 26 maddeden oluşmaktadır. Yapılan temel bileşenler analizi sonucunda ölçeğin 3 faktörlü bir yapıyı temsil ettiği belirlenmiştir. Bu faktörler; “farkında olma”, “değer verme” ve “kabullenme” biçiminde adlandırılmıştır.

Ölçeğin “farkında olma” faktörü (boyutu), kişilerin çocuk edebiyatına yönelik farkındalık düzeylerini ölçmektedir. Bu faktörde 12 madde bulunmaktadır. Ölçeğin “farkında olma” faktöründen alınabilecek en yüksek puan 60, en düşük puan ise 12’dir. Bu faktörden alınan yüksek puan, çocuk edebiyatına yönelik farkındalık düzeyinin yüksek olduğunu göstermektedir.

Ölçeğin “değer verme” faktörü, kişilerin çocuk edebiyatına değer verme düzeylerini ölçmektedir. Bu faktörde 6 madde yer almaktadır. Buna göre bu faktörden alınabilecek en

yüksek puan 30, en düşük puan ise 6'dır. Bu faktörden alınan yüksek puan, ölçeğin uygulandığı kişinin çocuk edebiyatına yüksek düzeyde değer verdiğini göstermektedir.

Çocuk Edebiyatına Yönelik Tutum Ölçeği'nin son faktörü olan "kabullenme" boyutu, kişilerin çocuk edebiyatını kabullenme düzeylerini göstermektedir. Tümüyle ters yönde puanlanması gereken maddelerden oluşan bu faktörde toplam 8 madde bulunmaktadır. Ölçeğin "kabullenme" faktöründen alınabilecek en yüksek puan 40, en düşük puan ise 8'dir. Bu faktörde yer alan maddelerin tümü ters yönde puanlanacağından bu faktörden alınan yüksek puan, ölçeğin uygulandığı kişinin çocuk edebiyatını yüksek düzeyde kabullendiğini göstermektedir.

Çocuk Edebiyatına Yönelik Tutum Ölçeğinin güvenirlik katsayılarının yüksek olması (Farkında Olma= .85, Değer Verme= .83, Kabullenme= .75) faktörlerde yer alan maddelerin birbirleriyle tutarlı olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte tüm ölçeğin güvenirlik katsayısı da yapılan hesaplamalar sonucunda yüksek (.88) bulunmuştur. Bu bulgulara göre, Çocuk Edebiyatına Yönelik Tutum Ölçeği'nin güvenilir bir ölçme aracı olduğu söylenebilir.

Ölçeğin güvenirlik çalışmalarının yanı sıra kapsam geçerliği ve yapı geçerliğine yönelik çalışmalar da gerçekleştirilmiş; bu çalışmaların ışığında geliştirilen ölçeğin geçerliği de belirlenmiştir.

Yapılan çalışmalarla geçerlik ve güvenirliği kanıtlanan Çocuk Edebiyatına Yönelik Tutum Ölçeği'nin öğretmen adaylarının, öğretmenlerin ve anne babaların çocuk edebiyatına yönelik tutumlarının belirlenmesinde kullanılmasının yararlı olacağı düşünülmektedir. Ölçeğin farklı örneklemelere sahip çalışmalarda kullanılmasının, çeşitli özelliklere sahip kişilerin/toplulukların çocuk edebiyatına ilişkin nasıl bir yaklaşıma sahip olduklarının görülmesine katkı sağlayacağı söylenebilir.

Kaynakça

- Ajzen, I. (1989). Attitude structure and behavior. A. R. Pratkanis, S. J. Breckler & A. G. Greenwald (Ed.), *Attitude structure and function* in (s. 241-274). New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers.
- Anderson, L. W. (1988). Attitudes and their measurement. J. P. Keeves (Ed.), *Educational research, methodology, and measurement: an international handbook*. in (s. 421-426). New York: Pergamon.
- Aslan, C. (2019). *Çocuk edebiyatı ve duyarlık eğitimi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Baş, B. (2015). *Türkçe öğretimi açısından çocuk edebiyatı*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Bay, T. & Macpherson, D. (1998). *Change your attitude: creating success one thought at a time*. New Jersey: The Career Press.
- Bentler, P. M. & Speckart, G. (1979). Models of attitude-behavior relations. *Psychological Review*, 86 (5), 452-464.
- Bölükbaş, F. (2004). *Yansıtıcı öğretimin (reflective teaching) ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin Türkçe dersine yönelik tutum ve başarıları üzerindeki etkililiği*. Yayımlanmamış doktora tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Büyüköztürk, Ş. (2012). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Cronbach, L. J. (1951). Coefficient alpha and the internal structure of tests. *Psychometrika*, 16(3), 297-333.
- Çokluk, Ö., Şekercioğlu, G. ve Büyüköztürk, Ş. (2012). *Sosyal bilimler için çok değişkenli istatistik: SPSS ve lisrel uygulamaları*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Dilidüzgün, S. (2008). Ana çizgileriyle çocuk ve çocuk edebiyatı. Z. Güneş (Ed.), *Okulöncesinde Çocuk Edebiyatı* içinde (s. 37-54). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını.
- Eagly, A. H. ve Chaiken, S. (1998). Attitude structure and function. D. T. Gilbert, S. T. Fiske ve G. Lindzey (Ed.), *The handbook of social psychology* in (s. 269-322). New York: McGraw-Hill.
- Edwards, A. L. (1994). *Techniques of attitude scale construction*. New York: Irvington Publishers.
- Er, K. ve Topçuoğlu Ünal, F. (2016). Ortaokul öğrencilerine yönelik dil bilgisi tutum ölçeğinin geliştirilmesi: geçerlilik ve güvenirlilik çalışması. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 40, 343-356.
- Fazio, R. H. ve Zanna, M. P. (1981). Direct experience and attitude-behavior consistency. *Advances in Experimental Social Psychology*, 14, 161-202.
- Fazio, R. H., Chen, J., McDonel, E. C. ve Sherman, S. J. (1982). Attitude accessibility, attitude-behavior consistency, and the strength of the object-evaluation association. *Journal of Experimental Social Psychology*, 18 (4), 339-357.
- George, D. ve Mallery, P. (2001). *SPSS for windows: 10.0 update*. Massachusetts: Allyn & Bacon.
- Harrell, K. D. (2004). *Attitude is everything for success*. California: Hay House Publishing.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1976). *İnsan ve insanlar: sosyal psikolojiye giriş*. Ankara: Sosyal Bilimler Derneği Yayınları.

- Karaca, Ş. (2013). *Türk edebiyatında çocuk*. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Karasar, N. (2009). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Keller, J. (2001). *Attitude is everything (change your attitude and you change your life)*. Florida: International Network Training Institute.
- Kutlu, Ö., Yıldırım, Ö ve Bilican, S. (2009). Öğretmenlerin dereceli puanlama anahtarlarına ilişkin tutum ölçeği geliştirme çalışması. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, VI(II), 76-88.
- Lukens, R. J., Smith, J. J. ve Coffel, C. M. (2013). *A critical handbook of children's literature*. Boston, Mass: Pearson Education Inc.
- Lynch-Brown, C. ve Tomlinson, C. M. (1999). *Essentials of children's literature*. Massachusetts: Allyn & Bacon.
- McKnight, W. ve Chapman, E. N. (2010). *Attitude: protect your most priceless asset*. USA: Axzo Press.
- Neydim, N. (2007). Dünyada ve Türkiye'de çocuk edebiyatının tarihsel gelişimi. Z. Güneş (Ed.), *İlköğretimde Çocuk Edebiyatı içinde* (s. 65-91). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Oğuzkan, F. (2010). *Çocuk edebiyatı*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Onur, B. (2005). *Türkiye'de çocukluğun tarihi*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Onur, B. (2009). *Türk modernleşmesinde çocuk*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Öztan, G. G. (2013). *Türkiye'de çocukluğun politik inşası*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Postman, N. (2011). *The disappearance of childhood*. New York: Vintage.
- Prislin, R. ve Crano, W. D. (2008). Attitudes and attitude change: The fourth peak. W. D. Crano & R. Prislin (Ed.), *Attitudes and attitude change in* (s. 3-15). New York: Psychology Press.
- Senemoğlu, N. (2004). *Gelişim, öğrenme ve öğretim (kuramdan uygulamaya)*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Sever, S. (2008). Çocuk edebiyatı öğretimi nasıl olmalıdır? S. Sever (Yay. Haz.), *II. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu (Gelişmeler, Sorunlar ve Çözüm Önerileri)* içinde (s. 41-56). Ankara.
- Sever, S. (2013). *Çocuk ve edebiyat*. İzmir: Tudem Yayınları.
- Shavitt, S. (1991). The role of attitude objects in attitude functions. *Journal of Experimental Social Psychology*, 26 (2), 124-148.
- Tabachnick, B. G. ve Fidell, L. S. (2001). *Using multivariate statistics*. Massachusetts: Allyn & Bacon.
- Tezbaşaran, A. (1997). *Likert tipi ölçek hazırlama kılavuzu*. Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları.
- TÜBA (2011). *Türkçe bilim terimleri sözlüğü (sosyal bilimler)*. Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi.
- Şirin, M. R. (2016). *Çocuk, çocukluk ve çocuk edebiyatı*. İstanbul: Kapı Yayınları.
- Şirin, M. R. (2019). *Çocuk edebiyatına eleştirel bir bakış -çocuk edebiyatı nedir ne değildir?-*. İstanbul: Uçan At Yayınları.
- Tuncer, H. ve Yardımcı, M. (2002). *Eğitim fakülteleri için çocuk edebiyatı*. Ankara: Ürün Yayınları.
- Ursinity, T., Demoss, G. ve Ybaben, M. A. (2008). *The top performer's guide to attitude*. Illinois: Sourcebooks, Inc.

Yalçın, A. ve Aytaş, G. (2017). *Çocuk edebiyatı*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Yörükoğlu, A. (1992). *Değişen toplumda aile ve çocuk*. İstanbul: Özgür Yayınevi.

Extended Summary

1. Introduction

Children's literature, within the framework of a general and inclusive understanding, is defined as “the general name of products that enrich the emotional and analytical worlds of children, and increase the level of appreciation, starting from early childhood and including adolescence, with linguistic and visual messages of artistic values in accordance with their linguistic development and comprehension levels”.

Children's literature works are one of the most effective stimuli that deeply affect and direct children's linguistic, cognitive, spiritual and social development. For this reason, it is extremely critical that parents and teachers develop the responsibility of bringing children together with qualified children's literature works with great enthusiasm and devotion. It is thought that individuals' attitudes towards children's literature are determinant in the fulfillment of this responsibility at the desired level and quality. It is thought that parents who believe in the importance of children's literature and have a positive attitude towards children's literature would be more sensitive about introducing their children to quality books starting from the early period; and that teachers can create a richer and more interactive learning environment by utilizing children's literature products in the education process. In this context, it is an important necessity to introduce measurement tools that allow to determine individuals' attitudes towards children's literature into the literature domain.

Attitude is one of the psychological factors that significantly shape people's actions and tendencies. In this context, it is aimed to develop a measurement tool that allows individuals to determine their attitudes towards children's literature, based on the idea that these attitudes towards this field of literature are very determinant in terms of inclination, interest and desire to benefit from children's literature.

2. Method

This study is a scaling-based research that aims to develop a five-point Likert-type scale that allows to determine individuals' attitudes towards children's literature and to carry out validity and reliability studies of this developed scale. The scale items created within the scope of the research were applied to 314 candidate teachers studying at different departments of Burdur Mehmet Akif Ersoy University Faculty of Education in the 2018-2019 academic year in order to conduct the validity and reliability studies of the scale.

After the candidate teachers answered the scale items, the scales were collected and numbers were assigned to each scale between 1 and 314. The answers given to the items in each scale were digitalized and analyzed using the SPSS 21.0 package program.

Scope validity of the scale was determined by consulting expert opinions and applying a pre-trial test application. In the study, the opinions and suggestions of 5 different experts, including 2 Turkish education experts, 1 class instructor expert, 1 preschool education

specialist, 1 assessment and evaluation specialist, were utilized. As a result of the conducted studies, an item pool of 30 items was produced. In the process of creating the items, care was taken that not all items consisted of positive expressions, and items with negative expressions were also included. Accordingly, 20 of the 30 items created were composed of positive and 10 were composed of negative statements. Items containing positive and negative statements were ranked randomly in the scale. Thus, the draft scale created was applied to a group of 7 students for a pre-trial test, and the participant students were asked to evaluate the items on the scale in terms of comprehensibility, scope and serving the purpose. In line with the feedback received from the students, some changes were introduced in order to improve comprehensibility of certain items.

The structural validity of the scale was calculated through explanatory factor analysis. The statistical technique of Pearson correlation coefficient was employed to determine the relationship between the entirety of items in the scale and the factors.

The Cronbach Alpha coefficient was calculated in order to determine the reliability of the scale. In order to determine the discrimination power of the developed scale and the factors included in it, the t-value of the difference between the mean values of upper and lower group attitude scores for each factor and scale was calculated.

3. Findings, Discussion and Results

Before performing the procedures to determine the structural validity of the scale, it was first examined whether it was suitable for factor analysis and whether the data set meets the normality assumption. For this, the Kaiser Meyer Olkin (KMO) coefficient and the Bartlett Sphericity Test were calculated. At the end of the calculations, KMO value of the scale was found to be 0.858; Bartlett Test of Sphericity value was found to be ($\chi^2 = 3305,140$; $df = 435$, $p < 0.01$). Thus, it was concluded that the scale collected values suitable for factor analysis and the factor analysis phase was started. At the end of the factor analysis, the scale was determined to have a 3-factor structure; two items were excluded from the scale due to their low weight values, and two other items were excluded because of lack of correlation to their factors. Thus, the scale has a structure consisting of 26 items and 3 factors. The factors in the scale were named considering the contents of the items under each factor and consulting expert opinions. Accordingly, the first factor in the scale was determined as "Awareness", the second factor as "Appreciation" and the third factor as "Acceptance".

The statistical technique of Pearson correlation coefficient was employed to determine the relationship between the entirety of items in the scale and the factors. As a result of the analysis, it was observed that the factors that make up the scale are in a positive and significant relationship with each other.

The Cronbach Alpha reliability coefficient of the scale is calculated as 0.88. In order to determine the discrimination power of the developed scale and the factors included in it, the t-value of the difference between the mean values of upper and lower group attitude scores

for each factor and scale were calculated. As a result of the calculation, it was observed that the factors included in the scale and the lower and upper groups of the whole scale could be differentiated. With the findings obtained in the study, it can be said that the scale developed is a valid and reliable measurement tool.

Karagül, S. (2020). Çocuk edebiyatına yönelik tutum ölçeği geliştirilmesi: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Çocuk, Edebiyat ve Dil Eğitimi Dergisi*, 3(2), 203-226.

Ek:

Çocuk Edebiyatına Yönelik Tutum Ölçeği

Sayın Katılımcı,

Bu ölçek, çocuk edebiyatına yönelik tutumunuzu belirlemeyi amaçlamaktadır. Her bir maddeyi dikkatlice okuduktan sonra o maddeye ilişkin görüşlerinizi, maddenin karşısında bulunan tabloya (X) işareti koyarak belirtiniz. Her madde için sadece bir kutucuk işaretleyiniz. Araştırmaya katılanların kimlik bilgileri saklı tutulacaktır. Vereceğiniz içten yanıtlar, araştırma için önem taşımaktadır. Katkınız için teşekkürler...

MADDELER	Tamamen Katılıyorum	Katılıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılmıyorum	Hiç Katılmıyorum
1.Edebiyatın çocuğa göresi, yetişkine göresi olmaz.					
2. Yetişkin edebiyatı diye bir şey olmadığına göre çocuk edebiyatı diye de bir şey yoktur.					
3. Çocuklar için yazmak, yetişkinler için yazmaktan daha kolaydır.					
4. Çocuk kitaplarını sıkıcı buluyorum.					
5. Çocuk kitaplarını basit buluyorum.					
6. Bir yetişkinin çocuk kitabı okumasını yadırgarım.					
7. Çocuk kitabı yazmak için çok iyi yazar olmaya gerek yoktur.					
8. Çocuk edebiyatı hakkında bilgi sahibi olmayı gerekli görmüyorum.					
9. Çocuk edebiyatı alanında uzman kişilerin yetiştirilmesi önemlidir.					
10. Çocuk edebiyatına yönelik bilgi edinmek isterim.					
11. Çocuk edebiyatı başlı başına bir uzmanlık alanıdır.					
12. Çocuk edebiyatı alanında akademik çalışmalar yapılması önemlidir.					
13. Çocuk kitabı yazmak uzmanlık gerektirir.					
14. Üniversitelerde "Çocuk Edebiyatı" bölümünün olması gerekir.					
15. Anne babalar, çocuk edebiyatı hakkında bilgi sahibi olmalıdır.					

MADDELER	Tamamen Katılıyorum	Katılıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılmıyorum	Hiç Katılmıyorum
16. Öğretmenler çocuk edebiyatı hakkında bilgi sahibi olmalıdır.					
17. Eğitim fakültelerinin tüm bölümlerinde "Çocuk Edebiyatı" dersi olmalıdır.					
18. Çocukların okuma alışkanlığı kazanmasında çocuk edebiyatının önemi çok büyüktür.					
19. Fırsat buldukça çocuk edebiyatına yönelik okumalar yaparım.					
20. Çocuk edebiyatı alanındaki gelişmeler çocuk kitaplarının niteliğini etkiler.					
21. Çocuk edebiyatı hakkında ne kadar bilgi sahibi olursak, çocuk kitaplarının seçiminde o kadar doğru kararlar veririz.					
22. Bir kitapçıya girdiğimde çocuk kitaplarının olduğu reyonlara mutlaka bakarım.					
23. Bir çocuk kitabı gördüğümde mutlaka onun niteliğini (çocuklar için uygun olup olmadığını) sorgularım.					
24. Bulduğum ilde çocuk edebiyatına yönelik bir konferans, panel vb. olduğunu öğrenirsem katılmaya çalışırım.					
25. Nitelikli yazarların yazmış olduğu çocuk kitaplarını almaya özen gösteririm.					
26. Çocuk kitabı yazarlarının yaşamları hakkında araştırma yapmak hoşuma gider.					